

అనుబంధం

శుభాది రత్నాభిషేకము

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961105104

วันที่ ๕ 1๓.๑.๒๕๖๕.
 เลขทะเบียน C529
 เลขหมู่ ๑๗
 ๗๕๖1๑
 ๒๕๖๕

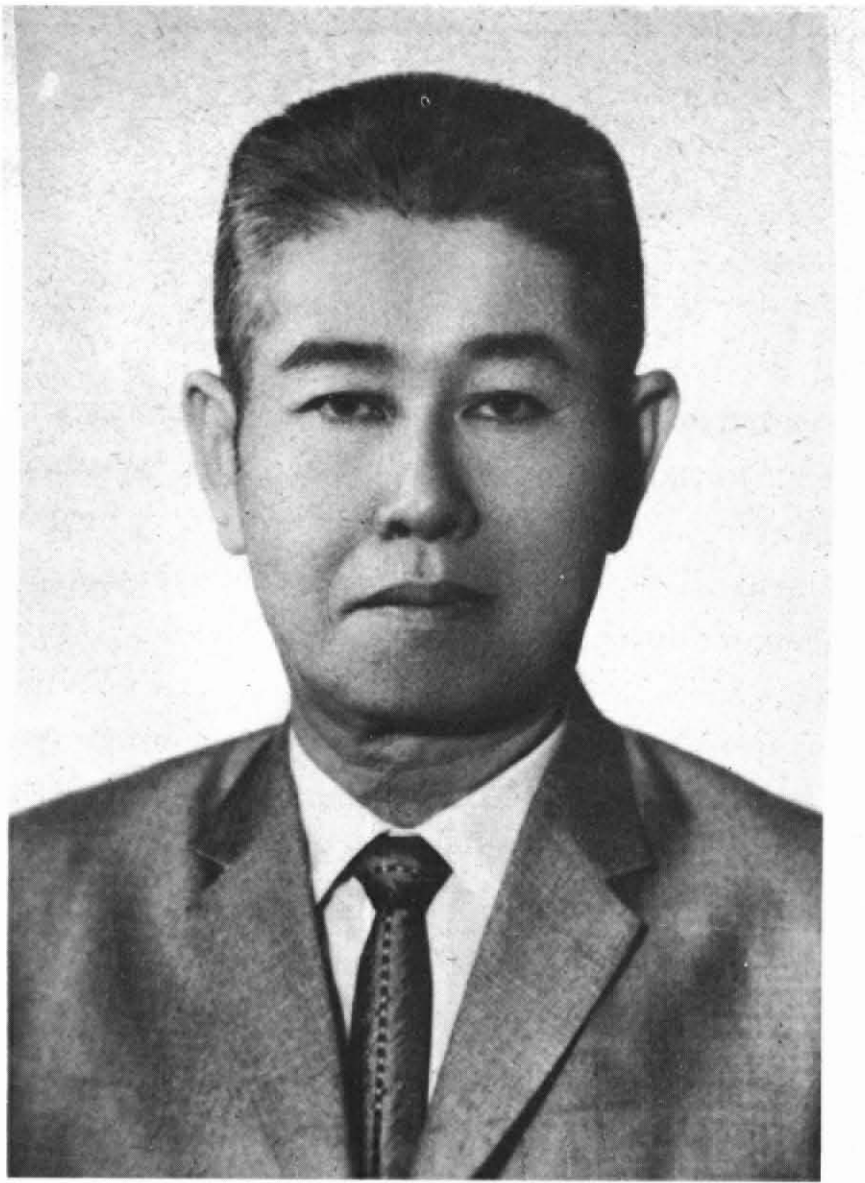
สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

- ดร.สุชาติ รัตนปราการ กับ ความเป็นผู้คงแก่เรียน
- เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับเมืองสงขลา

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล
 มอบให้ห้องสมุดรัฐสภา

ทายาทตระกูลรัตนปราการ ร่วมกับ
 สถาบันทักษิณคดีศึกษา
 จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสุชาติ รัตนปราการ
 ๒๘ มีนาคม ๒๕๒๘

นายสุชาติ รัตนปราการ

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารธุรกิจ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)
บริหารธุรกิจดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์)

ชาติ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๕๒

มดะ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๒๗

คำประกาศเกียรติคุณ

นายสุชาติ รัตนปราการ

ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาบริหารธุรกิจ)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ณ วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม นายสุชาติ รัตนปราการ สำเร็จการศึกษาชั้นประถม จากโรงเรียนมหาวชิราวุธ จบชั้นมัธยมต้น (ภาษาจีน) จากโรงเรียนแจ้งเต็ก สงขลา เป็นผู้มีความประพฤติดีมีคุณลักษณะดี ได้ศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ ด้วยตนเองจนมีความรู้แตกฉานเป็นที่ปรากฏ ในวิชาเศรษฐศาสตร์ ดาราศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม ทั้งได้ศึกษาภาษาต่าง ๆ คือ ภาษาอังกฤษ จีน บาลี สันสกฤต และภาษาฮินดี จนสามารถใช้ภาษาเหล่านี้เป็นสื่อในการประกอบอาชีพ และค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการค้าขายข้าว ทวาย และยางพารา ซึ่งส่งผลทางเศรษฐกิจให้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมีราคาสูงขึ้น ก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้โดยทั่วไป

นายสุชาติ รัตนปราการ เป็นผู้มีความคิดริเริ่มในการประกอบธุรกิจ ดังนั้นเมื่อเริ่มดำเนินกิจการโรงสีใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งขณะนั้น นายสุชาติ รัตนปราการ มีอายุเพียง ๒๑ ปี ได้เปลี่ยนระบบการทำงานของเครื่องจักร โรงสี จากการเดินเครื่องด้วยมอเตอร์ไฟฟ้ามาเดินด้วยกำลังไอน้ำโดยใช้เกลบเป็นเชื้อเพลิง นับเป็นความคิดที่ สุขุมและก้าวหน้าในยุคนั้น กิจการโรงสีข้าวที่นายสุชาติ รัตนปราการ ดำเนินการนี้สามารถผลิตข้าวสารพอเพียง ที่จะขายแก่ประชาชนในบริเวณสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง ทั้งยังเหลือพอที่จะส่งไปจำหน่ายยังประเทศเพื่อน บ้าน เช่น ที่เปรูและอียิปต์ ในสมาพันธรัฐมลายู เป็นต้น

นายสุชาติ รัตนปราการ เป็นนักธุรกิจที่สามารถดำเนินตามแนวทางของสหกรณ์ ดังเมื่อสมัยสงคราม โลกครั้งที่สอง ประเทศไทยในภาวะสงครามทำให้ภาคใต้ของประเทศไม่สามารถผลิตข้าวเปลือกเพื่อบ่อนโรงสี ข้าวได้อย่างพอเพียง นายสุชาติ รัตนปราการ ได้มีส่วนสำคัญในการรวมโรงสีข้าวในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ร่วมเป็นบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด เพื่อให้มีอำนาจในการต่อรองและดำเนินการตาม แนวทางของสหกรณ์ โดยนายสุชาติ รัตนปราการ เป็นผู้จัดการสาขาของบริษัทในจังหวัดสงขลา

นายสุชาติ รัตนปราการ เป็นผู้มีส่วนทำให้เศรษฐกิจของภาคใต้มีสภาพดีขึ้น ซึ่งอาชีพหลักที่สำคัญ อย่างหนึ่งของประชาชนในภาคใต้ก็คือการทำสวนยาง แต่เนื่องจากไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมอย่างพอเพียง ที่ จะนำยางดิบซึ่งผลิตได้ภายในประเทศไปทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ จึงจำเป็นต้องส่งยางดิบออกไปจำหน่ายยัง ต่างประเทศ ในระยะแรกยางดิบส่วนใหญ่ส่งทางรถไฟผ่านมาเลเซียเพื่อส่งลงเรือไปยุโรปหรืออเมริกาที่เกาะ ปีนัง การค้าขายยางพาราด้วยวิธีนี้ทำให้ยางราคาถูกลง เพราะต้องผ่านคนกลางหลายคน ทั้งยังไม่สะดวกต่อการ ดำเนินการติดต่อค้าขาย นายสุชาติ รัตนปราการ จึงจัดตั้งบริษัทขนส่งสินค้าโดยเรือลำเดียวเป็นบริษัทแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ทำการขนส่งยางพาราไปสู่อเมริกาที่จอดนอกฝั่งทะเลสงขลา เพื่อส่งไปต่างประเทศ และใน ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ยางในภาคใต้ก็สามารถส่งไปยังสหรัฐอเมริกาได้โดยตรง โดยผ่านเรือลำเดียวของ นายสุชาติ รัตนปราการ การขนส่งสินค้าโดยเรือลำเดียวนี้อมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการค้าขายยางพาราและเป็นการช่วยให้ ทรัพยากรธรรมชาติ ในท้องถิ่นมีราคาสูงขึ้น

นายสุชาติ รัตนปราการ เป็นบุคคลที่มีความคิดที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงได้ตั้งบริษัททรายแก้วขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๙๔ โดยใช้ปอทรายบริเวณเขาแก้ว อำเภอเมืองสงขลา ทั้งที่ปอทรายนี้ห่างไกลจากทางหลวง มีอุปสรรคในการขนส่ง นายสุชาติ รัตนปราการ ได้ใช้วิธีการอย่างฉลาด คือขนทรายไปบรรทุกเรือ ทำการขนส่งทางทะเลแทนทางบก การจัดตั้งบริษัทนี้ ได้ช่วยลดจำนวนคนว่างงานลงเป็นอย่างมาก

ในการบริหารงานด้านธุรกิจนั้น นายสุชาติ รัตนปราการ ได้ยึดหลักเมตตาธรรมเป็นประการสำคัญ โดยช่วยเหลือคนงานเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ส่งลูกหลานของคนงานให้ได้ศึกษาเล่าเรียน คนงานที่สูงอายุไม่สามารถทำงานได้ ก็ให้เงินเลี้ยงชีพทำนองเดียวกับการให้บำนาญ ซึ่งการกระทำเช่นว่านี้ นายสุชาติ รัตนปราการ ได้กระทำมาก่อนที่กฎหมายแรงงานใช้บังคับ

นอกจากได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นายสุชาติ รัตนปราการ ยังได้สนใจการศึกษาศาสนา ได้ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนาเป็นอย่างดีตลอดมา ได้บริจาคเงินสร้างโรงพยาบาลหลายแห่ง ทั้งยังได้อุทิศที่ดินและเงินทองเพื่อส่งเสริมการศึกษา ช่วยเหลือเป็นกรรมการสร้างหอสมุด มอบทุนการศึกษา แก่การศึกษาในท้องถิ่นทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนกระทั่งระดับมหาวิทยาลัย

โดยเหตุที่ นายสุชาติ รัตนปราการ เป็นบุคคลสมบูรณ์ด้วยความรู้ คุณธรรม เป็นนักธุรกิจที่มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างดีเด่นควรแก่การสรรเสริญให้ปรากฏ สมควรได้รับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารธุรกิจให้เป็นการประกาศเกียรติคุณสืบไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

คำสดุดีเกียรติคุณ

นายสุชาติ รัตนปรากการ

บริหารธุรกิจดุขฎฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ณ วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยสภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการประชุมครั้งที่ ๑๐๗ (๖/๒๕๒๗) เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๗ ได้มีมติเห็นสมควรให้นายสุชาติ รัตนปรากการ ได้รับพระราชทานปริญญาบริหารธุรกิจดุขฎฎิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ในฐานะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จทางด้านบริหารธุรกิจ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคมส่วนรวม

นายสุชาติ รัตนปรากการ เกิดเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๕๒ ณ บ้านเลขที่ ๑๐๐ ถนนนครใน อ.เมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนมหาวิทยาลัยสงขลา จังหวัดสงขลา และระดับมัธยมศึกษา (ภาษาจีน) จากโรงเรียนแจ้งเต็ก เมื่อจบการศึกษาแล้ว นายสุชาติ รัตนปรากการ ได้ศึกษาวิชาการแขนงต่าง ๆ ด้วยตนเอง อาทิเช่น ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีและภาษาบาลี ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีความรอบรู้กว้างขวางลึกซึ้ง สามารถเป็นที่พึ่งแก่นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาค้นคว้าวิจัยในสาขาวิชาดังกล่าวได้ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ ภาษาอังกฤษและภาษาจีนถึงระดับที่มีความรู้แตกฉาน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้โดยเหมาะสมและประสบผลสำเร็จอย่างสูง ตัวอย่างเช่น ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ธุรกิจการค้าข้าวในภาคใต้ซบเซา ประชาชนเกิดความเดือดร้อนเพราะขายข้าวไม่ได้ นายสุชาติ รัตนปรากการ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการกลุ่มโรงสีข้าวของจังหวัดสงขลา ได้ชักนำให้ผู้จัดการกลุ่มโรงสีข้าวจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา ร่วมกันซื้อข้าวและสีข้าวส่งไปขายต่างประเทศ โดยร่วมมือกันจัดตั้งเป็นบริษัทข้าวไทยบักซ์ได้ จำกัด เป็นการแก้ความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้สภาพการค้าข้าวกระเตื้องขึ้น และภาวะเศรษฐกิจของภาคใต้ก็ดีขึ้นด้วยตามลำดับ

ด้านธุรกิจส่วนตัว นายสุชาติ รัตนปรากการ เริ่มต้นจากการมีโรงสีข้าวและโรงน้ำแข็งของตนเองในจังหวัดสงขลา ต่อมาได้ประกอบธุรกิจการขนส่งทรายไปขายที่บริษัทแก้วไทยบางนา ซึ่งกิจการดังกล่าวนี้ทำมานานเป็นเวลา ๓๐ ปี ปัจจุบันธุรกิจหลักของนายสุชาติ รัตนปรากการ คือการขนส่งสินค้าโดยเรือลำเลียง และเป็นประธานกรรมการบริษัทไทยอาร์ทีเคเจอร์คอนซิลแตนท์ จำกัด ประธานกรรมการบริษัทโรงงานผลิตวัสดุก่อสร้าง พีอาร์ จำกัด

แนวทางการบริหารงานธุรกิจของ นายสุชาติ รัตนปรากการ ยึดหลักการปกครองคนงานแบบเครือญาติ มีเมตตาธรรม อาทิ ให้ความช่วยเหลือคนงานเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย สำหรับคนงานที่สูงอายุไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ก็ได้ช่วยเหลือโดยให้เงินเลี้ยงชีพทำนองเดียวกับการให้นานาญของทางราชการ นอกจากนั้นยังส่งเสริมทางด้านการศึกษาโดยให้ทุนการศึกษาแก่บุตรคนงานอีกด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้ยึดถือปฏิบัติมาก่อนที่กฎหมายแรงงานใช้บังคับ จึงเป็นที่ยอมรับว่านายสุชาติ รัตนปรากการ เป็นนักบริหารธุรกิจที่มีคุณธรรมสูง พึงเป็นเยี่ยงอย่างแก่นักบริหารธุรกิจทั่วไป

ในส่วนที่เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นั้น ได้ทำประโยชน์ให้แก่มหาวิทยาลัยอย่างยิ่ง กล่าวคือ เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในการก่อตั้งมูลนิธิมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการคนแรกของมูลนิธิมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นอกจากนั้นยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ถึง ๓ วาระติดต่อกัน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๖

ในภารกิจส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว นายสุชาติ รัตนปราการ ยังได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคมอีกอเนกประการ อาทิ ได้อุทิศที่ดินและทรัพย์สินเพื่อส่งเสริมด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านสาธารณสุข และปฏิบัติหน้าที่พิเศษอื่น ๆ อันได้แก่ เภรณูญิกโรงเรียนอัสสัมชัญ สงขลา สมาชิกสภาเทศบาลเมืองสงขลา ริเริ่มก่อตั้งสงขลามูลนิธิและเป็นประธานมูลนิธิ นายกฤษณ์พุกทศสมาคมแห่งประเทศไทย สาขาสงขลา เภรณูญิกของสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์สงขลา เภรณูญิกธรรมไมตรีมูลนิธิสงขลา ประธานกรรมการมูลนิธิกรมหลวงสงขลานครินทร์ สงขลา ประธานกรรมการศึกษาโรงเรียนวิเชียรชม สงขลา และประธานกรรมการศูนย์ศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์ดอนรัก สงขลา จากเกียรติคุณและผลงานของนายสุชาติ รัตนปราการ ซึ่งเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยความรู้ความสามารถเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างดีเด่น ควรแก่การสรรเสริญให้ปรากฏ สภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จึงมีมติเห็นสมควรให้ นายสุชาติ รัตนปราการ รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเบิกตัว นายสุชาติ รัตนปราการ เข้ารับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติสืบไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ดร.สุชาติ รัตนปราการ

กับความเป็นผู้คงแก่เรียน

ศาสตราจารย์สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์*

เมื่อครั้งสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา ดำเนินการขอพระราชทาน
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ให้แก่คุณสุชาติ รัตนปราการ นั้น ด้วยทุกคนเห็นพ้องกันว่า คุณสุชาติ เป็นบุรุษ
บุคคลที่สมบูรณ์ที่สุด ท่านสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม สมบูรณ์ด้วยความรู้ และสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ ทางได้มาแห่งความ
สมบูรณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่กุลบุตรกุลธิดาควรแก่การบูชา เหนือกว่านั้นท่านยังใช้ความบริบูรณ์ให้เกื้อประโยชน์อย่าง
ควรเทิดทูน ความมีคุณธรรมของท่านนั้นเป็นที่สรรเสริญกันทั่วไปหาผู้เสมอได้ยาก เมื่อคนถึงปรถสามล้อรับจ้าง
ประมาทถีบสามล้อมาชนรถเบนซ์ของท่านที่จอดอยู่จนเสียหายอย่างมาก ท่านกลับขอโทษที่มีผลให้เขาตื่นตระหนก
จนแทบเป็นลม ท่านปลอบใจแถมควักเงินให้ไปซ่อมรถสามล้อ และค่ารักษาบาดแผล ท่านยื่นให้ด้วยความเมตตา
และบริสุทธิ์ใจจริง ๆ ความเมตตาของคุณสุชาติ ท่านเองนี้ มิให้โจษขานสดุดีอยู่เป็นเนืองนิจ ในด้านที่สมบูรณ์
ด้วยความรู้ นั้น คุณสุชาติ รัตนปราการ มีความรอบรู้และรู้จริงเกือบทุกสาขาวิชา ท่านแตกฉานทางด้านอักษรศาสตร์
รู้ภาษาจีนเกือบทุกกลุ่มทั้งภาษาปัจจุบันและภาษาจีนโบราณ รู้ภาษาอังกฤษอย่างดีเยี่ยม รู้ภาษาบาลี สันสกฤต
ถึงขั้นอ่านอักษรเทวนาครีได้อย่างแตกฉาน จนสามารถสอบสวนสืบค้นศาสนาและปรัชญาที่ลึกซึ้งลงไปได้ นอกจากนี้
นี้ยังมีความรอบรู้ด้านดาราศาสตร์ ธรณีวิทยา แม้กระทั่งนาวิวิทยา ความรอบรู้เหล่านี้ส่วนใหญ่ได้จากการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเอง โดยอาศัยความสมบูรณ์ทางด้านคุณธรรมและโภคทรัพย์ช่วยส่งเสริม

คุณสุชาติ รัตนปราการ เคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า สาเหตุที่ท่านรักความรู้ เพราะครั้งเมื่อญี่ปุ่นบุกเมืองสงขลา
ขณะที่ท่านขนย้ายสมบัติติดตัวนั่งรถจะข้ามฟากหลบหนีภัยไปนั้น ทหารญี่ปุ่นได้ห้อมล้อมเข้ามาตรวจค้นด้วยท่าที่
ที่น่ากลัว แต่เมื่อทหารญี่ปุ่นพบว่าบรรดาข้าวของเหล่านั้นล้วนเป็นหนังสือทั้งสิ้น ทหารญี่ปุ่นต่างพร้อมกันทำ
วันทยาหัตถ์และแสดงความนอบน้อมช่วยเหลือท่านอย่างน่าทึ่ง ทำให้ท่านเกิดตระหนักว่าหนังสือได้เคยช่วยชีวิต
ท่านไว้ และแม้ในภาวะสงคราม มนุษย์ก็ยังแสดงความคารวะต่อผู้รักความรู้ นับแต่นั้นมาท่านจึงบูชาความรู้และ
ปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นรักวิชาการและเป็นผู้ใฝ่รู้ ท่านจึงไม่เคยปฏิเสธหรือดูดาายที่จะส่งเสริมสถานศึกษาทุกระดับ
ให้เป็นแหล่งค้นคว้าที่มีคุณค่า หากมีโอกาสจะช่วยเหลือได้ ตัวท่านเองก็ไม่เคยปล่อยเวลาให้เปล่าประโยชน์ คอยหา
ความรู้ใส่ตัวอยู่ตลอดเวลา เหตุนี้ท่านจึงสมบูรณ์ด้วยความรู้ ครั้นเมื่อท่านมาถึงแก่กรรมลงเช่นนี้ นับว่าเป็นการ
สูญเสียขุมทรัพย์ทางปัญญาอย่างน่าเสียดายยิ่ง

ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นผู้โชคดีคนหนึ่งที่เคยมีโอกาสได้รับความรู้บางอย่าง จากคุณสุชาติ รัตนปราการ เท่าที่
โอกาสและความสามารถในเชิงรับมีจำกัด ใครขอนำความรู้บางเรื่องที่เคยได้รับจากท่านมาเล่าไว้ในที่นี้ เท่าที่
สามารถจะกระทำได้ เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณสุชาติ รัตนปราการ เป็นสำคัญ แม้ไม่อาจจะทำได้เต็มตามปณิธานที่
เคยตั้งไว้ และหากเกิดบกพร่องเพราะความผิดพลาดของผู้เขียนเอง ผู้เขียนใคร่ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

*ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา มศว. สงขลา

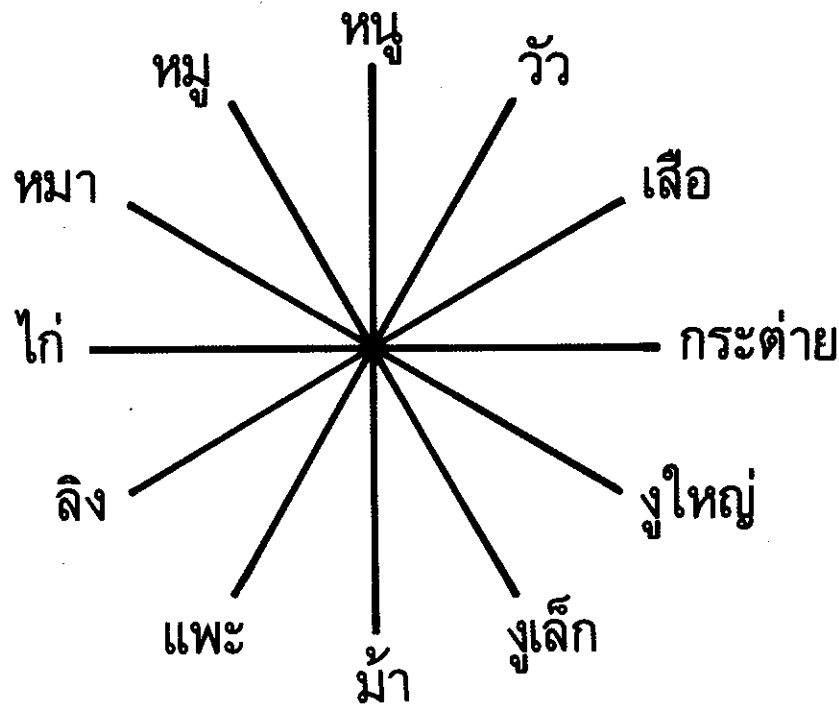
๑. มตะ กับ มรณะ

คุณสุชาติ เคยปรารภกับผู้เขียนอย่างมีอารมณ์ขันว่า ผู้ที่ตายไปแล้วบางทีลูกหลานยังเอาความผิดไปแปะติดไว้หน้าโลงศพให้เป็นที่ระลึก กล่าวคือแทนที่จะเขียน ชาตะ คู่กับ มตะ แต่กลับไปเขียนเป็น ชาตะ คู่กับ มรณะ ท่านว่าที่จริงคำนี้ผู้รู้หลายท่านได้เคยแสดงความคิดเห็นไว้มากแล้วว่า “มรณะ” เป็นคำนาม แปลว่า การตายหรือความตาย เมื่อใช้ว่า นายแดง ชาตะ อันหมายถึงเกิดแล้ว ก็ควรบอกวันตายเป็น มตะ ซึ่งแปลว่าตายแล้ว จะได้เป็นคำกริยาด้วยกัน เช่น ชาตะ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๖ มตะ ๙ มีนาคม ๒๕๕๗ อย่างนี้จึงจะถูกต้อง ถ้าใช้ ชาตะ ก็แปลว่า เกิดแล้ว คู่กับ มรณะ แปลว่าความตายหรือการตายก็ย่อมผิดหลักภาษาบาลี ท่านยังปรารภเชิงขำขันต่อไปว่า ถึงคราวเราตายบ้างจะมีใครเอาความผิดมาแปะติดโลงหรือแปะติดหนังสือที่ระลึกงานศพให้ก็ไม่รู้ เพราะบางทีความผิดที่คุ้นตาทำให้คนทั่วไปเห็นเป็นถูกได้เหมือนกัน

๒. ตราประจำเมือง ๑๒ นักษัตร

ผู้เขียนมีข้อสงสัยว่า การใช้รูปสัตว์ ๑๒ นักษัตรเป็นตราประจำเมือง ๑๒ นักษัตรที่ขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช นั้น เป็นคติที่ได้มาจากไหน เพราะถ้าเทียบกับของอินเดียก็ต่างกัน คุณสุชาติ รัตนปราการ ได้เปรียบเทียบกับนักษัตรของจีน ซึ่งพ้องกับตราประจำเมือง ๑๒ นักษัตร ของนครศรีธรรมราช ดังนี้

เมือง ๑๒ นักษัตรของนครศรีธรรมราช	นักษัตรของจีน			
	ปี	ตรา นักษัตร	เวลาที่เห็น	ทิศที่ประจำ
สายบุรี	ชวด	หนู	๑๑ P.M. - ๑ A.M.	เหนือ
ปัตตานี	ฉลู	วัว	๑-๓ A.M.	๓๐° ตะวันออกเฉียงเหนือ
กะลันตัน	ขาล	เสือ	๓-๕ A.M.	๖๐° ตะวันออกเฉียงเหนือ
ปะหัง	เถาะ	กระต่าย	๕-๗ A.M.	ตะวันออก
ไทรบุรี	มะโรง	งูใหญ่	๗-๙ A.M.	๖๐° ตะวันออกเฉียงใต้
พัทลุง	มะเส็ง	งูเล็ก	๙-๑๑ A.M.	๓๐° ตะวันออกเฉียงใต้
ตรัง	มะเมีย	ม้า	๑๑ A.M. - ๑ P.M.	ใต้
ชุมพร	มะแม	แพะ	๑-๓ P.M.	๓๐° ตะวันตกเฉียงใต้
บันไทยสมอ	วอก	ลิง	๓-๕ P.M.	๖๐° ตะวันตกเฉียงใต้
สะอูเลา	ระกา	ไก่	๕-๗ P.M.	ตะวันตก
ตะกั่วป่า	จอ	หมา	๗-๙ P.M.	๖๐° ตะวันตกเฉียงเหนือ
กระบี่	กุน	หมู	๙-๑๑ P.M.	๓๐° ตะวันตกเฉียงเหนือ

๓. วัน เดือน ปีเกิด ของต้นตระกูล ณ สงขลา

จีนเหยียง แซ่เฮา หรือ พระสงขลา (เหยียง) ผู้เป็นต้นตระกูล ณ สงขลา มีประวัติกล่าวไว้ในพงศาวดารเมืองสงขลาฉบับของพระยาสุนทรานุรักษ์ (ชม ณ สงขลา) ว่า “เดิมเป็นชาวเมืองเจียงจัวหู ตำบลบ้านแล้หันเหนือเมืองแอมุย เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเก่าของสุลต่านเริมเขาแดง เมื่อปีมะเมีย โทศก ศักราช ๑๑๑๒” และว่า “ครั้นปีมะโรง ฉศก ศักราช ๑๑๔๖ หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ (เหยียง) ป่วยเป็นไข้ หมอพยาบาลอาการหายคลายไม่ ครั้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ หลวงสุวรรณคีรี (เหยียง) ถึงแก่กรรม” อีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “เลื่อนเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ๙ ปี เมื่อถึงแก่กรรมอายุได้ ๖๘ ปี”

จากพงศาวดารทั้ง ๓ ตอนที่ยกมา ได้สาระสำคัญว่า จีนเหยียง แซ่เฮา เมืองสงขลา เมื่อจุลศักราช ๑๑๑๒ (พ.ศ. ๒๒๙๓ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย) ถึงแก่กรรมเมื่อ จ.ศ. ๑๑๔๖ (พ.ศ. ๒๓๒๗) อายุได้ ๖๘ ปี ดังนั้นปีเกิดของท่านควรเป็น ค.ศ. ๑๗๑๗ (พ.ศ. ๒๒๖๐)

ต่อมาหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาศรีธรรมมาธิเบศ (จิตร ณ สงขลา) เจ้าพระยาคนสุดท้ายของไทย ได้พิมพ์คำแปลภาษาจีนจากป้ายบูชาเกี่ยวกับพระสงขลา (เหยียง ณ สงขลา) พิมพ์ไว้ในภาคผนวกของเรื่องโบราณวัตถุสถานในจังหวัดสงขลาที่เกี่ยวข้องกับตระกูล ณ สงขลา คำแปลนี้คุณสุชาติ รัตนปราการ แปลจาก ป้ายบูชา ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่บ้านของพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน เลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๔ ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา ลักษณะของป้ายเป็นรูปสี่เหลี่ยมทำด้วยไม้ มีลึนชักถอดได้โดยมีนายบันเทิง พูลศิลป์ เป็นผู้เรียบเรียงข้อความเป็นภาษาไทย ข้อความที่พิมพ์ในหนังสือดังกล่าวแล้ว มี ๔ บรรทัด แปลได้ดังนี้

๑. เกิดรัชกาลพระเจ้าควงฮี้ ปีที่ ๕๖ (ค.ศ. ๑๖๘๗, พ.ศ. ๒๒๓๐) เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ยาม ๑๗.๐๐ น.- ๑๙.๐๐ น.
๒. ลำดับที่ ๒ ชื่อน่านม เหยียง อายุ ๖๘ ปี
๓. ตายรัชกาลพระเจ้าเคียนหลง ปีที่ ๔๙ (ค.ศ. ๑๗๘๔, พ.ศ. ๒๓๒๗) เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ ยาม ๐๕.๐๐ น.- ๐๗.๐๐ น.
๔. ภูมิลำเนาเดิม จังหวัดเจียง อำเภอไฮเตง หมู่บ้านซันถ่อง”

ผู้เขียนพิจารณาข้อความที่บอกปีเกิดในวงเล็บ ที่ว่า ค.ศ. ๑๖๘๗, พ.ศ. ๒๒๓๐ แล้วนำมาหักลบกับปีที่ถึงแก่กรรม (ค.ศ. ๑๗๘๔, พ.ศ. ๒๓๒๗) ได้ผลลัพธ์เป็น ๙๗ ปี ซึ่งขัดแย้งกับข้อความในบรรทัดที่ ๒ ที่ว่าอายุ ๖๘ ปี จึงสงสัยว่าผู้เรียบเรียงคำแปลอาจผิดพลาดหรือพิมพ์ผิดพลาด จึงได้นำปัญหาดังกล่าวไปสอบถามกับคุณสุชาติ ซึ่งเป็นผู้แปลโดยตรง คุณสุชาติได้อ่านใหม่ และสอบถามศักราชใหม่ ปรากฏว่าที่อ่านได้เดิมถูกต้องทั้งหมดแต่ที่วงเล็บไว้ นั้นผิดพลาด เพราะปีที่ ๕๖ ของพระเจ้าคังซี ตรงกับ ค.ศ. ๑๗๑๗, พ.ศ. ๒๒๖๐ ท่านขยายความให้ด้วยว่า รัชกาลพระเจ้าคังซี (คังซี) ตรงกับ ค.ศ. ๑๖๖๒-๑๗๒๓ ทรงครองราชย์อยู่ยาวนานถึง ๖๑ ปี ปีที่ ๕๖ ของรัชกาลนี้ จึงเป็น ค.ศ. ๑๗๑๗ การที่หนังสือดังกล่าวพิมพ์ไว้เป็น ค.ศ. ๑๖๘๗ จึงคลาดเคลื่อน

เป็นอันว่าวันเกิดที่แท้จริงของพระสงขลา (เหยียง) คือ เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ค.ศ. ๑๗๑๗ (พ.ศ. ๒๒๖๐) ส่วนวันถึงแก่กรรมคือ เดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ ปีที่ ๔๙ ของรัชกาลพระเจ้าเคียนหลง พระเจ้าเคียนหลง หรือเจียนหลง ทรงครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๗๓๖-๑๗๙๖ ทรงครองราชย์นานถึง ๖๐ ปี ปีที่ ๔๙ ของรัชกาลตรงกับ ค.ศ. ๑๗๘๔ (พ.ศ. ๒๓๒๗) อายุของพระยาสงขลา (เหยียง) จึงเป็น ๖๗ ปี รวมทั้งเศษของเดือนคิดได้เป็น ๖๘ ปี ตรงกับจารึกบรรทัดที่ ๒ และตรงกับพงศาวดารเมืองสงขลาที่ว่า “เมื่อถึงแก่กรรมอายุได้ ๖๘ ปี” ส่วนเดือนและวันที่ถึงแก่กรรมการที่ป้ายบุชบอกไว้ว่า “เดือน ๙ ขึ้น ๒ ค่ำ” แต่พงศาวดารเมืองสงขลาบ่งว่า “เดือน ๑๑ ขึ้น ๒ ค่ำ” นั้น คุณสุชาติอธิบายว่าเป็นเพราะการนับเดือนของไทยเร็วกว่าจีน ๒ เดือน ป้ายบุชบอกเดือนตามวิธีนับของจีน แต่พงศาวดารเมืองสงขลาบอกเดือนตามวิธีนับแบบไทย

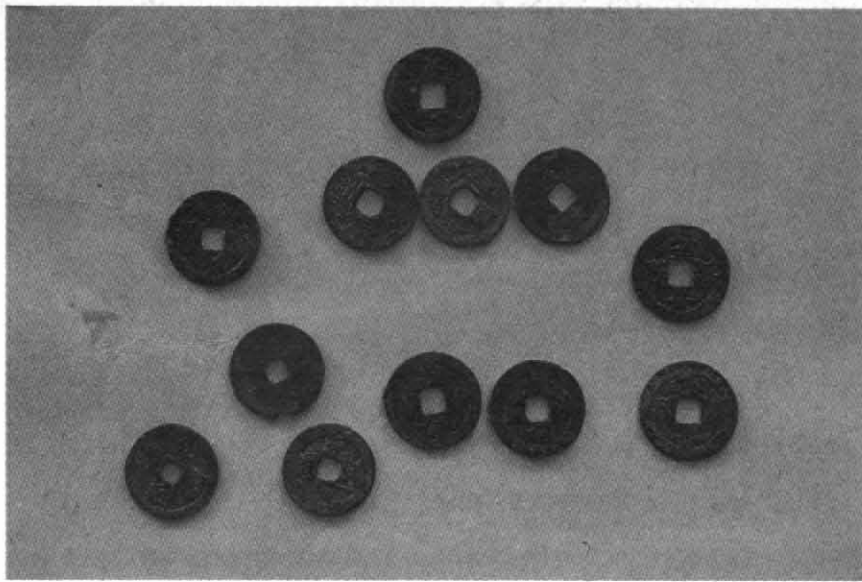
คำในจารึกบรรทัดที่ ๒ ที่แปลว่า “ชื่อน้ำนม เหยียง” คุณสุชาติอธิบายเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมจีนนิยมตั้งชื่อตอนเป็นทารกให้แก่เด็กทุกคน ภาษาจีนแต่จิว เรียกชื่อที่ตั้งตอนเป็นทารกว่า “เล่งเมี่ย” เล่ง แปลว่า นม เมี่ย แปลว่า น้ำ จึงแปลเป็นภาษาไทยว่า ชื่อน้ำนม และวัฒนธรรมการตั้งชื่อน้ำนมนี้ นิยมกันในหมู่คนไทยในเมืองสงขลาด้วย เกี่ยวกับบ้านเกิดของพระสงขลา (เหยียง) ตามที่จารึกในป้ายบุชว่า อำเภอไฮเตง หมู่บ้านชันต่อง นั้น คุณสุชาติ บอกว่าพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (ทิต ณ สงขลา) อธิบายว่า อำเภอไฮเตง อยู่เหนืออำเภอแอมุย ส่วนหมู่บ้านชันต่อง พระยาอภิรักษ์ราชอุทยานบอกว่า เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีประมาณ ๒๐-๓๐ หลังคาเรือน

๔. เหยียงจีนสมัยราชวงศ์ซ่งขุดพบที่ริมทะเล ใกล้วัดอุตะเถา อำเภอระโนด

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้มีชาวบ้านพบเหยียงจีนที่บริเวณริมทะเลระหว่างบ้านท่าบอนกับวัดอุตะเถา เขตอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มากกว่า ๑,๐๐๐ เหยียง ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษาได้ไว้จำนวนหนึ่ง ล้วนเป็นเหยียงทองเหลืองขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒.๕ เซนติเมตร คุณสุชาติ รัตนปราการ อ่านได้ว่ามีอายุตั้งแต่ปีรัชกาล “แก๊งเท็ก” ซึ่งตรงกับปี ค.ศ. ๑๐๐๑-๑๐๐๕ (พ.ศ. ๑๕๔๔-๑๕๔๘) ของแผ่นดินซ่งจินจง ซึ่งอยู่ในระหว่าง ค.ศ. ๙๙๖-๑๐๒๒ (พ.ศ. ๑๕๓๙-๑๕๖๕) ส่วนเหยียงที่อ่านได้และพบว่ามีอายุหลังสุดเป็นปีรัชกาล “เจ็งไฮ้” ซึ่งตรงกับ ค.ศ. ๑๑๑๑-๑๑๑๕ (พ.ศ. ๑๖๕๔-๑๖๕๘)

จากหลักฐานดังกล่าวนี้จะเห็นว่าอายุของเหยียงที่พบ ณ บริเวณดังกล่าวนี้ มีอายุต่างกันรวม ๑๐๐ ปี และยังพบว่ามีเหยียงที่ต่างรัชกาลกันถึง ๗ สมัย ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า เจ้าของเหยียงคงเป็นคนค้าขายนัยหนึ่ง หรือไม่ก็แสดงว่าบริเวณดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียงเคยเป็นแหล่งค้าขายกับพ่อค้าจีนต่อเนื่องกันมานาน อาจจะมีขึ้นตั้งแต่ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นอย่างน้อย หรืออาจจะติดต่อเนื่องกันมาลึกลงไปถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖

เหยียงที่คุณสุชาติ รัตนปราการ อ่านพบว่าต่างกันเป็น ๗ สมัย มีดังต่อไปนี้ (ม. หมายถึง เสียงอ่านเทียบอักษรโรมัน ฮ. หมายถึง เสียงอ่านตามสำเนียงจีนฮกเกี้ยน)

景¹ 德²
寶⁴ 元³

ม. CHING TEH YUAN PAO

ฮ. เก็งเท็ก ง่วนไป (๑๐๐๑-๑๐๐๕)

เก็งเท็ก ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องจิ้นจง
(๙๙๖-๑๐๒๒)

天¹ 禧²
寶⁴ 通³

ม. TIEN HSI TUNG PAO

ฮ. เทียนฮี้ ท่องไป (๑๐๐๗-๑๐๒๑)

เทียนฮี้ ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องจิ้นจง

天¹ 聖²
寶⁴ 元³

ม. TIEN SHENG YUAN PAO

ฮ. เทียนเส่ง ง่วนไป (๑๐๒๓-๑๐๓๑)

เทียนเส่ง ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องยิ่นจง
(๑๐๒๓-๑๐๖๓)

景¹ 祐²
寶⁴ 元³

ม. CHING YU YUAN PAO

ฮ. เก็งอิว ง่วนไป (๑๐๓๔-๑๐๓๗)

เก็งอิว ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องยิ่นจง

熙
寶⁴ 元³ 寧²

M. HSI NENG YUAN PAO

ฮ. ฮี้เล้ง ง่วนไป๋ (๑๐๖๘-๑๐๗๗)

ฮี้เล้ง ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องชินจง
(๑๐๖๘-๑๐๘๕)

元
寶⁴ 豐² 通³

M. YUAN FENG TUNG PAO

ฮ. ง่วนห้อง ท่องไป๋ (๑๐๗๘-๑๐๘๕)

ง่วนห้อง ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดินช้องชินจง

政
寶⁴ 通³ 味²

M. CHENG HO TUNG PAO

ฮ. เจ้งโฮ่ ท่องไป๋ (๑๑๑๑-๑๑๑๕)

เจ้งโฮ่ ชื่อปีรัชกาลของเจ้าแผ่นดิน ช้องฮู่ยง
(๑๑๑๑-๑๑๒๕)

๕. จารึกภาษาจีนที่ระฆังโบราณวัดดอนรัก

ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมณฑลยูนนาน สงขลา มีระฆังโบราณใบหนึ่งขนาดสูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร มีจารึกภาษาจีน ระฆังใบนี้มีผู้ขุดพบที่ข้างหอรระฆังของวัดดอนรัก อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ คุณสุชาติ รัตนปราการ ได้นำไปถวายให้ราชสีลสังวรเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมณฑลยูนนาน

คำจารึกที่ระฆังดังกล่าว มีดังนี้

嘉慶元年
戊午陽月
吉旦
雅第
吳子昭
文運

คำจารึกข้างต้น นายเงิน เกอชิน แห่งไซนาแอร์ไลน์ ได้อ่านเป็นภาษาจีนกลางจากแถวขวาไปซ้ายและจากบนลงล่าง ตามแถวที่ปรากฏบนตัวระฆัง ได้ว่า

อู่	จา	ยา	ตี้
อู่	ชิน	จิ้น	อู่
อู่	ชาน	เซี่ย	เหวิน
อู่	เหินย่น	เยิน	พี

แปลว่า “เจ้าพระยาอู่เหวินเยิน ผู้ศิษย์ ได้มีศรัทธาสรางไว้ในรัชกาลพระเจ้าจาชิน ปีที่ ๓ ตรงกับปีมะแม”
ณัฐภักทร จันทวิช ได้ให้คำอธิบายว่า พระเจ้าจาชินนี้ เป็นกษัตริย์ราชวงศ์หมิง ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๕-๒๑๑๐ ดังนั้นเมื่อระฆังใบนี้สร้างในปีที่ ๓ ของรัชกาล จึงเป็น พ.ศ. ๒๐๖๗ ตรงกับรัชกาลพระราชาธิบดีที่ ๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา

คุณสุชาติ รัตนปรากการ ได้อ่านคำจารึกนี้ไว้ก่อน นายเงิน เกอชิน หลายปี พร้อมกับสันนิษฐานอักษรที่ลบเลือนที่ล้อมด้วยเส้นประไว้ดังนี้

吉旦
戊午陽月
壽慶叁年
敬謝
雅 吳文輝
弟子昭丕

คุณสุชาติ อ่านตามสำเนียงภาษาจีนฮกเกี้ยนและแปลได้ว่า
“ศิษย์ (คือ) เจ้าพระยาโง้ว บุญห่วย ด้วยความเคารพ (กตเวทิตา) เคียงเคียง ปีที่ ๓ เบญจศก (จิ้น) ปีมะเมีย เดือน ๑๐ (เดือน ๑๐ จิ้น ตรงกับเดือน ๑๒ ไทย) วันฤกษ์ดี”

ท่านอธิบายว่า ปีที่ ๓ แห่งรัชกาลพระเจ้าเคียงเคียง (จาซิง) คือปี ค.ศ. ๑๗๙๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๔๑ (พระเจ้าเคียงเคียงครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๙๖-๑๘๒๑) และเป็นปีที่ ๑๗ ในรัชกาลที่ ๑ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ระฆังใบนี้จึงเป็นหลักฐานว่า เจ้าพระยาพิชัยศิริ (บุญห่วย ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา เป็นผู้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๑

การอ่านและคำแปลของคุณสุชาติ กับของคุณเงิน เกอชิน มีสาระสำคัญที่ต่างกัน ๓ ประเด็นคือ (๑) คุณสุชาติอ่านตามภาษาจีนฮกเกี้ยน คุณเงินอ่านตามสำเนียงภาษาจีนกลาง (๒) คุณสุชาติ อ่านปี เป็นมะเมีย แต่คุณเงิน อ่านเป็นปีมะแม (๓) คุณสุชาติว่า ผู้สร้างระฆังใบนี้คือ เจ้าพระยาพิชัยศิริ (บุญห่วย ณ สงขลา) สร้างในปี พ.ศ. ๒๓๔๑ แต่คุณเงินว่า ผู้สร้างคือเจ้าพระยาอู่เหวินเยิน สร้างในปี พ.ศ. ๒๐๖๗

เป็นที่น่าเสียดายที่ผู้เขียนเพิ่งได้รับคำอ่านของคุณเงิน เกอชิน จากคุณณัฏฐภัทร จันทวิช หลังจากคุณสุชาติถึงแก่กรรมเสียแล้ว แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ขอร้องผ่านคุณณัฏฐภัทร ให้คุณเงิน ช่วยตรวจสอบอีกครั้ง

เป็นที่น่าสังเกตว่า จารึกภาษาจีนที่พบในสงขลา ในยุคเดียวกันนี้ ล้วนแต่เป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนทั้งสิ้น หลักฐานที่ได้จากคำอ่านของคุณสุชาติ ก็สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสงขลา ประกอบกับคุณสุชาติได้อ่านจารึกนี้ไว้นานและคอยค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ ผู้เขียนจึงคิดว่าคำอ่านของคุณสุชาติน่าจะถูกต้อง การที่อ่านต่างกันระหว่างสมัยของเคี้ยเค่ง (จาซิง) กับ “จาซิ่น” ย่อมทำให้ต่างรัชกาลและต่างสมัยกันไปถึง ๒๗๔ ปี ทั้งนี้เพราะพระเจ้าจาซิงหรือเคี้ยเค่ง ครองราชย์ ค.ศ. ๑๗๙๖-๑๘๒๐ (พ.ศ. ๒๓๓๙-๒๓๖๓) ส่วนพระเจ้าจาซิงหรือจาซิ่น (ของคุณเงิน) นั้น ครองราชย์ ค.ศ. ๑๕๒๒-๑๕๖๖ (พ.ศ. ๒๐๖๕-๒๑๐๙)

๖. ศิลาจารึกสามภาษาที่สำโรง

ในบริเวณโรงพยาบาลประสาทสงขลาปัจจุบัน ริมถนนไทรบุรี ใกล้สามแยกสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีศาลาเทพารักษ์ ในศาลานี้มีศิลาจารึก ๓ หลัก จารึกเป็นภาษาไทย ๑ หลัก ภาษาจีน ๑ หลัก และจารึกด้วยอักษรยาวี เป็นภาษามลายู ๑ หลัก ศิลาที่ใช้จารึกเป็นหินแกรนิต ขนาดประมาณ กว้าง ๗๕ เซนติเมตร สูง ๑๕๐ เซนติเมตร หนา ๑๕ เซนติเมตร สาระสำคัญของจารึกทั้ง ๓ ภาษาตรงกัน

ศิลาจารึกที่เป็นภาษาไทยบอกศักราชไว้ว่า จารึกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๘ อันเป็นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ บอกเหตุแห่งการจารึกไว้ว่า พระสุนทรานุรักษ์ (บุญสังข์ ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา คิดจะบำเพ็ญกุศลสร้างสาธารณประโยชน์ คือสร้างถนน ป่อน้ำ และสะพานข้ามคลองสำโรง จึงนำความขึ้นกราบเรียนพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว ได้ชักชวนข้าราชการและชาวเมืองสงขลา ทั้งไทย จีน และไทยมุสลิม ร่วมกันบริจาคทรัพย์ได้รวมกัน ๒,๓๑๒ เหรียญ ๓ สิ่งให้ช่างจัดการก่อสร้างสิ่งดังกล่าวจนเสร็จเรียบร้อย แล้วจึงทำการฉลองเป็นการใหญ่ และได้ทำจารึกไว้เป็นอนุสรณ์

จารึกที่เป็นภาษาไทย โกวิท คติการ ได้อ่านไว้เพียง ๑ ใน ๓ ของข้อความทั้งหมดที่อ่านได้ไม่ตลอด เพราะบางแห่งมีรอยลบและบางแห่งเลอะเลือน ข้อความที่ไม่ได้อ่านส่วนใหญ่เป็นรายนามผู้บริจาคทรัพย์ ส่วนจารึกที่เป็นภาษาจีน คุณสุชาติ รัตนปราการ ได้อ่านและสรุปสาระสำคัญไว้ว่า ส่วนที่ ๑ ว่าด้วยพระสุนทรานุรักษ์ปรารภที่จะสร้างสะพานสำโรงให้ถาวรแทนสะพานเก่าที่ชำรุด เพื่อเป็นเกียรติอนุสรณ์แก่พระยาวิเชียรคีรีที่ได้รับพระราชทานเลื่อนยศ และเห็นว่าสะพานเป็นสาธารณประโยชน์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาได้มีส่วนร่วมด้วย จึงได้จัดให้มีการบริจาค และดำเนินการก่อสร้างจนเสร็จเรียบร้อย ส่วนข้อความที่เหลือ (แผ่นที่ ๒, ๓) เป็นรายชื่อผู้บริจาค ส่วนที่ ๔ (แผ่นที่ ๔) แจ่งยอดเงินรับจ่าย และสุดท้าย ได้อธิษฐานให้บ้านเมืองร่มเย็น ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

คุณสุชาติ ได้คัดลอกจารึกไว้ทุกตัวอักษร (ตามที่ต่อท้าย) และได้ทำเครื่องหมาย [] ตรงส่วนที่จารึกสึกกร่อน ไม่สามารถอ่านได้ ข้อความในวงเล็บ A B ที่ปรากฏอยู่ตอนท้ายนั้น คุณสุชาติเข้าใจว่าเมื่อสลักหินเสร็จแล้ว ได้มีการบริจาควัตถุเพิ่มเติม จึงได้สลักเพิ่มในช่องว่าง ๒ แห่ง เพื่อให้อ่านได้ความสะดวก จึงได้คัดแยกมาไว้ต่างหาก

จารึกที่เป็นภาษาจีน ซึ่งคุณสุชาติคัดลอกและทำเครื่องหมายไว้ดังนี้

持授

宋卡

趙進他價奉參理政事吳公號正與躬行仁義博施濟眾恆念國之通

野土名三部橋乃南北之要款實四方之通衢也自昔創始無非枯木縱橫

迄今日久漸見傾頽腐朽每當春雨霪霖之際泛濫洋溢以故士女踰涉惟

艱心竊憫焉於是詢謀諸善信諭以造橋為修德之美意亦歛福之大端咸

民無不獲其澤矣僉日都宜圖久遠之計莫若建石為最但廣積陰功不若

與人方便為尤矣故我眾等公同具稟因主欽記世襲紀錄三次加二級統

轄叮咛等處地方

宋卡地為雅 吳公奮其義舉因准所稟以為因穎城池 鞏固况橋梁行走

之地安可不為之聖故

正興分命陳光培盧子長吳任生江亦樂陳六侯謝媽種等逐戶題派隨所

意款聚塊成裘遂度地鳩工葺茲銀役木石灰工一齊圓備而橋亭并路

祠宇煥然一新告厥成功 此乃

吳國主之功標垂之無窮吳參理之成功同益不朽者也用勞子墨勒之頌

珉後之覽者亦將有感於斯碑 茲將積德名次列之於左

國王吳登興捐銀貳佰元 坤世元捐銀陸拾元 禮味寶吳和興捐銀陸

拾元 禮提囉吳萬興捐伍拾元 坤樹喬捐銀伍拾元 坤捷始捐銀伍

拾元

坤捷始捐銀伍拾元

坤捷始捐銀伍拾元

坤捷始捐銀伍拾元

坤捷始捐銀伍拾元

坤捷始捐銀伍拾元

吳現 林瑞光 吳得禮 吳妙曹 白現 李樹依 朱藝奇 莊
 廷現 余英現 黃甚現 黃堯現 陳三哥 以上各捐銀四元 王漱
 現 莊劍現 梁安現 涂南現 沈松李 朱昭 信女 媿姐 以上各
 捐銀叁元 吳滿現 許明怡 莫旭現 王長春 柯垂現 林島力
 李六現 葉世現 江萬現 林耀春 江浦現 江伯現 范鵠現 陳二
 天現 葉逢吉 陳寶現 陳日火 陳卦奇 陳仰現 陳香現 吳良現
 成 周旋現 蔡倫現 林奎金 沈金龍 陳成現 盧虎現 吳發現
 王元現 吳友朋 黃普現 高演現 楊漢現 楊江水 盧發現 謝
 光使 黃丁現 吳决現 林瑞英 顧卓現 謝江淮 洪皆再 蔡元
 城 李金生 朱松現 吳元現 李東秀 吳欽賜 李信現 陳金生
 信 蔡英 女 王芳 以上各捐銀貳元 陳克現 陳玉成 陳至現 陳
 宮二 陳金現 陳世現 顏次奇 陳元現 陳元現 陳汪現 陳路
 現 陳日升 陳柱現 楊朱生 孫祖現 蔡禾生 李萬現 林玉壽
 王聰朋 楊己午 廖頂福 蕭衆現 楊松司 李曙司 林一鳴 林
 文秀 范洪元 鍾容現 王德同 徐盛現 沈純生 潘肌現 林檉
 現 林才元 以上各捐銀壹元

合共題銀壹仟八百四拾九元壹毫從公用銀貳仟壹佰壹拾貳元三錢對除
 外銀項不敷念因民力高助不足故因
 吳參理政事竭誠籌補湊成佛銀四百六十三元貳錢足額以助成功但願回
 神麻庇佑永保康寧國泰民安風調雨順受福無疆矣

道光念柒年丁未歲花月谷旦 吳正興 錫 王燕胎 江亦樂 謝馬 等仝拜

本頭公八廟中眾弟子獲辦故奉
 一 彩旗區一付 涼傘一支 擊轎亭一項

祿閣一座 大旗二面 陳威現祿閣一座 彩旗區
 五方樓附

จารึกที่เป็นภาษาไทย คุณโกวิท คติการ อ่านไว้ดังนี้

“คุณมัสดุ พระพุทธศักราชล่วงแล้วสองพันสามร้อยแปดสิบแปดพระวสา สุขปักษ์วันเสาร์ เดือนสิบสอง ขึ้นแปดค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก พระสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา มีอนุสรณ์เจตนาเป็นมหากุศลพร้อมด้วย โสภณญาณสัมประยุติจิตต์คิดถึงพุทโธวาทว่า บุคคลเป็นนักปราชญ์อาจารย์ซึ่งประโยชน์สองประการ คือประโยชน์ ในปัจจุบันอย่างหนึ่ง รู้ประโยชน์อันพึงจะได้ผลในภพเบื้องหน้าเป็นที่สอง จึงร้องเรียกว่านักปราชญ์ เมื่อนมัสสิการ ถึงพระพุทธโธวาทจะนี้แล้ว เพราะเจตนาปรารถนาต่อการทำงานทำกุศล คือถนนและบ่อน้ำ สะพานข้าม แล- ศาลาสำนักนี้ ศาลเทพารักษ์เป็นห้าประการ ให้มีความสุขเป็นทานแก่สมณชีพราหมณ์ ประชาชน กุลบุตรเป็นที่สุด ถึงสัตว์เดียรัจฉาน จะได้ดับร้อนรำคาญอันบังเกิดในกายแลจิตต์แห่งมหาชน อนึ่งจะเป็นที่เจริญกุศลสิ้นกาลช้านาน จึงนำเอาเรื่องความทำสะพานศิลาข้ามคลองขึ้นกราบเรียน พณฯ พระยาศรีสุทธีศรีสมุทรวิสุทธิศักดิ์ตามหาพิไชย สงครามรามภักดี อภัยพิริยบรากรมพาทู เจ้าคุณเมืองสงขลา ก็เลื่อมใสยอมอนุโมทนา จึงชักชวนวงศาตนาญาติ ชำราชการ บ้านชาวไทย จีน แขก ที่มีศรัทธา ได้โมทนาบริจาคธนทรัพย์ ไว้สำหรับจะใช้จ่าย ประมวลได้ประมาณ สองพันสามร้อยสิบสองเหรียญ ๓ สลึง

ครั้งถึงวันพุธ เดือนยี่ ขึ้นแปดค่ำ ปีมะเส็ง สัปตศก มรรคนายกจัดแจงการก่อสร้างสะพานพื้นศิลา มีพนักงาน กำแพงข้างโปร่ง อัฐกัตั้งทั้งสองข้าง ไว้ช่องว่างกว้างสามวา ไม้แก่นหนาเรียบเรียงรอง ยาวยี่สิบสองวาที่สุด ศาลา หยุดศิลาประดับ บ่อน้ำขับน้ำอาบกิน ข้างทักษิณศาลเทพยดา ไว้บูชาแขก จีน ไทย ยกถนนใหญ่กว้างห้าวา สิ้น มรรคาแปดสิบเส้น ตรงตลอดเห็นจุดประตูเมือง เสาธงเนือง บักเรียงรัน ยะยำกันคู่ละวา ประดับประดาการฉลอง ปรับปรุงห้องโรงพระปรีต เครื่องวิจิตรประจงจัด วันพฤหัสบดีขึ้นเดือนสาม ฤกษ์ปลอดภัยามสิบสองค่ำ ปีมะเมียล้า อัฐศก เชิญบุษบกพระบรมธาตุ ยานนุมาศตั้งเทพยดา ลำดับมาเป็นเหล่าหลัน ได้ฉายาชั้นลั่นฆ้องชัย ยิงปืนใหญ่ ให้โอกาส ยกพยุหบาทพร้อมดุริยางค์ แต่งหลายอย่างต่างภาษา แต่ล่องมาถึงศาลเจ้า นำเทวดาเจ้าสู่สถาน นมัสการ ให้พระธาตุกลับมาประทับโรงพระปรีต วางสถิตยแท่นศิลา เหล่ากระบวนถ้วนหาญแห่ อึงอัดแอภักษาหาร ใน โรงทาน แขก จีน ไทย หญิงชายไซร์ลั่นด้วยกัน หมั้นแปดพันสี่ร้อยห้าสิบหกไว้ในศาล ให้มีการมหรสพ สิ้นครัน ครอบทุกสิ่งสรรพ พระสุริย์นทร์เคลื่อนคล้อยบาย เงินทองปรายแก่ชนา พระสงฆ์มาเป็นประธาน น้อมนมัสการโดย เคารพ รับศีลจบกฟังพระปรีต สำฤทธิกิจสิ้นสงสัย ดอกไม้ไฟอัฐบูชา รุ่งเพลปฏิบัติสงฆ์ ยี่สิบองค์ถ้วนสามวัน พระสวดนันทถวายไตรย เพิ่มขึ้นใหม่ต่างอาราม สามร้อยสามสิบเอ็ดองค์ ถวายสะบงองค์ละผืน ไทยทานอื่นสารพัด เจ้าเมืองจัดโมทนาพร้อม น้อมอำนวยการ ต่างยกอรขึ้นแม่ผล ส่วนกุศลสรรพสัตว์ จงขจัดพ้นจากทุกข์ ให้มีสุข จนอวสานต์ เดชะทานแห่งอาตมา โดยเวทนาพร้อมทั้งสาม ขอให้ข้ามสังสารวัฏ ตรีสรุธรรมพิสมัย ขอให้เกิดใน วรรคตนา เมตไตรยาจะมาตรัส วัตรปฏิบัติให้บริบูรณ์ กุศลบุญอย่าแคล้ว トラบเท่าถึงเมืองแก้ว แห่งท้องนฤพาน ก่อสร้างกุศลสืบศาสนา มุ่งหมายให้คลาดแคล้วมารร้าย เดชะผลได้สร้างทานา

ถนนสะพานศาลเทพยเจ้า
อีกป่อศาลาโรง
เสรีจด้วยอ่างหินโอง
ฉลองสละทรัพย์ช้อน
พระสุนทรนุรักษ์รู้
ความที่นารพันอัน
ชวนชนประชุมกัน
พร้อมมนัสแนแน่ว

เขาสโมรง
พักร้อน
โอบาธ
เพื่อสร้างโพธิญาณ
รลธรรม
กล่าวแล้ว
สร้างกุ ศาลแฮ
มุ่งฟ้าฝ่ายเดียว

รายเงินท่านผู้มีชื่อโหมทนาเป็นราย

- พณฯ เจ้าคุณสงขลาเงินเหรียญสองร้อยกับเศษนั้นสามก้อน”
(ข้อความที่ โกวิท คติการ จดและอ่านได้มีแค่นี้)

โกวิท คติการ ได้อธิบายขยายความศิลาจารึกนี้ว่า สาธารณประโยชน์ทั้งห้า ซึ่งสร้างพร้อมกันในครั้งนั้น คือ

(๑) ถนนจากลำโรง ยาวตั้งแต่สะพานลำโรงจดประตูเมืองสงขลา คือที่เป็นถนนไทรบุรี ตอนสี่แยกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของวัดโพธิ์ปฐมมาวาส สงขลา จนทุกวันนี้ ที่ตรงนี้ได้มีประตูเมืองที่ชาวบ้านเรียกว่า ประตูไชย ส่วนถนนตั้งแต่ประตูเมืองจนถึงลำโรงนั้น เดิมคงเป็นทางเล็ก ๆ เพิ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ ดังกล่าวแล้ว ปรากฏในศิลาจารึกกว้าง ๕ วา ยาว ๘๐ เส้น

(๒) บ่อน้ำ มีอยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ของศาลาที่ไว้ศิลาจารึก รวม ๒ แห่งด้วยกัน

(๓) สะพาน คือสะพานข้ามคลองลำโรง เดิมใช้ศิลากรองแล้วปูเรียงด้วยไม้แก่น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ เมื่อพระยาชลบุรานุรักษ์มาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ได้รื้อสะพานเดิมเสียแล้วจึงได้สร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้นแทน และสมัยต่อมาได้ตกแต่งทันสมัยขึ้นดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

(๔) ศาลา เท่าที่เห็นมีอยู่ ๓ แห่ง คือ ทางทิศเหนือของสะพานข้ามคลองลำโรง ห่างจากสะพานประมาณ ๑๕ เส้น มีอยู่หลังหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนไทรบุรี อีกหลังหนึ่งอยู่ใกล้กับศาลาที่ไว้ศิลาจารึก (แต่ทั้ง ๒ หลังได้ถูกรื้อถอนไปหมดแล้วเพราะทรุดโทรมมาก) ส่วนอีกหลังหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ของสะพานข้ามคลองลำโรง ตรงสามแยก ส่วนศาลารายทางอื่น ๆ นั้นจะสร้างพร้อมกันในคราวนี้หรืออย่างไร ในศิลาจารึกมิได้บอกว่ามีอยู่กี่แห่ง

(๕) ศาลเทพารักษ์ โกวิท คติการ เข้าใจว่าคงจะเป็นศาลาที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ศาลาหวด ซึ่งสร้างแบบศาลเจ้าที่อยู่ใกล้กับป่าช้าจีนมาเก่า ริมถนนสายสงขลาไปตำบลทุ่งหวัง

ส่วนแท่นสี่เหลี่ยมซึ่งอยู่ริมถนนไทรบุรีทางทิศตะวันออกใกล้กับศาลาที่ไว้ศิลาจารึกนั้น คงเป็นส่วนหนึ่งของโรงพระปรีด เป็นที่วางพระธาตุคราวงานฉลองดังที่กล่าวในศิลาจารึก แต่เดี๋ยวนี้แท่นสี่เหลี่ยมนี้ได้มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมจนเกือบมองไม่เห็นเสียแล้ว

ข้อควรสังเกตคือ จารึกที่เป็นภาษาไทยนั้น ตอนต้นเป็นคำร้อยแก้ว ต่อมาเป็นร้อย ถัดจากนั้นเป็นโคลงสี่สุภาพ ๒ บท แล้วจึงเป็นรายชื่อผู้ร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างสาธารณประโยชน์

จารึกที่เป็นอักษรยาวี น.ส.สาकिनะ หลังยานาย อ่านและคัดลอกไว้ได้ดังนี้

بدوقت ظهر دتا بوزي در اهر کنبل مالم دفايغ بوغ افی فلاکي جنسرو وفات بوله هسندق

تابن (طعکافن تو) دان کایي فاکي تو سمهي تبک راتسی تیک فوله دوا لکرمکن

بابو تو سمعن تیک راتسی لیم فوله دولفن ادرغ مک دوالم فکرجان ابت کنرا بابو فیرو

سراتسی اتم فوله الرسیل سفوله کنل دري دملهمکن کدتوا فصل این بايقه فیراقن دوا

ایبو تیک راتسی دوا بلسی ریل اتم کستل دان الوغ (ایم فقدک) نکري تعیت یفک

لور درغد فکرجان دوا فوله ریل دان میفکف کلاب لیم کرسدغ کر لیم فوله ریل دان میروسیغ

بولی ریل دان کن میسر تسم تیک فوله ریل دان کن تین تبک فوله ریل دان یغ موغ سفولهمریل دان

سیرسون تبک فوله ریل دان میزفوم سفوله ریل دان میزک مینی موویل جان میزمن تیک

داحامرکن قونو واریل دان چاتوغ کیسو کر یسل کل جانون کر ییل ایرکناری شکل داغ امل بواین

فرنام راج چریغ لیم فولهمریل دان راج رای لیم فولهمریل دان دلفن ریل دان مکغ تلویس امفت

ریل دان کن هی بریل دان نحو داخیر چای دوا ریل ایرسباری (کرنیه چین) نکري دان چین

دکغ مرتام من کوع فون یغ برلاکي فکرجان حتی (نرتیل فولهمریل) دان حال رغسی دوا فوله ریل

دان جنتوغ دوا فوله ریل دان تو جو مکن دوا فوله دان هو حور دوا فوله ریل دان کفیتن جوخن

خوي دوا فوله ریل دان فوفین دوا فوله ریل دان کفیتن جوخن خوي دوا فوله ریل دان

فوفین دوا فوله ریل دان حج حولوکن فطانی اتم بلسی ریل دان کنم سوف دوا بلسی

ریل دان هوکئی فون دان بلسی ریل دان لوجوفق دوابلسی ریل دان لم جوچی

دوابلسی ریل دان سچوهی دوپل ریل دان سچوی دواریل دریل دان کوچوهی سفوله ریل دان

بچوئخ فوله ریل دان حوچوچی سفوله ریل (جاچوچی) ریل دان سفبر لیریل دان سفسع صمغ

فوله ریل دان تی تستودولفن ریل دان لوبی خوی دوالفی ریل دان (خودن) خوفودولفن ریل دان

(سنوچوتنم ریل) دان لوجوتان انم ریل دان کچوکیل انم ریل دان برحوای انم ریل دان سچوچوکم

انم ریل تمسچوهی رانم ریل دان کی چوفون دان انم ریل دان بن لو انم ریل دان (لبون خوغ)

انم ریل دان توجوهی انم ریل دان اوئخ جوتوانم ریل کنزباتوادفی انم ریل دان چین کایا داکمخوئخ

انم ریل لوغ حمیری انم ریل دان کغ (دان لواخیکور) لیم ریل دان ینوکیلوغ لیم ریل دان اوسیکور لیم

ریل دان هوجوچو امفت ریل دان لم جونو دواهوئقا کسوغ امفت ریل دان هوجوامفت ریل (دان چواخوا

مکفی ریل دان یغ چوجون امفت ریل دان ای چوتی امفت ریل دان لوی جوک امفت ریل داوی جویک

امفت ریل دان هوجولو دواریل لون شبک ریل دان چوچوچوغ شبک ریل دان بتوچوچی شبک ریل دان لوجووم

شبک ریل دان یغ فوغ شبک ریل دان انم تولی شبک ریل دان چوچودواریل دان کوئخ چویت دواریل دان

انم جو بروه دواریل دان اوئخ تیغ (سودادان کریا) سوکری دواریل دان انم اولیکی دواریل الری دان

عالمق دواریل دان نیب حوسسی دواریل دان کوئخ چوتی دان فارچی دواریل دان کوئخ خوفودواریل

دان نیوئیی سموا دواریل دان سی هورغ دواریل دان جیوسون دواریل دان تی چوسوتیو دواریل

دان حنی چو فون دواریل دان کڙ دواریل دان لی جو سو دواریل دان اوغ چو شیخ خمون دواریل دان تھوئو

فیغ دواریل دان تھیو چو سخم دواریل دان تھیو کڙ سئو غ دواریل دان نوری چولغ دواریل دان

دان هوجو چو جور دواریل دان جیبا کونج سې دواریل دان لم سوی بیغ دواریل دان می کی دواریل بی لبکم

سیغ دواریل دان چو چو سوغ دواریل دان دنی چو کو دواریل دان لیغ سی دواریل دان مکسو دواریل دان

لم جو سیغ دواریل کسغ دواریل دان ناراجیغ دواریل دان تھیو چو سیغ سیریل دان تف تیب سین

سنی بل دان تنی چو سیغ کیریل دان چواری کیریل دان نی توچی سیریل دان حو حو سیا (سیریلی)

دان کیل سردان) دان حوسو سیریل دان شرچو چو غ سیریل دان شرچو چو غنی سیریل دان نیچولور

سیریل دان (سوی چو روی چو ی کتیل) دان خوی دان سیغ سرخ تان دان (غازم سیریل) دان

اوغ چو غ سیغ سیریل دان ستول سفو سیریل دان لیون سیغ (چو سیریل دان پو چو سیریل) دان لیم

منتو سیریل دان هون جکبا سیریل دان چو غ سیریل دان واغ چو تی سیریل دان کوسون سیریل

دان سو تووی سیریل دان لیم حج سیغ نستریل دان نوا علفا سیریل دان لیم حوکوی سیریل

دان لیم می هوی سیریل دان لنچو فار سیریل دان چو تیغ فون سیریل دان حیا لبر (ویدی سیریل)

دان خوف ریل دنی شرل) هونم سیریل دان واغ چو سیریل دان نرنیغ سیریل دان سم چو عو

سیریل دان سم چو چو غ سیریل دان لو چو سو (سیریل دان ادم هم) سیریل دان سوی سو یغ

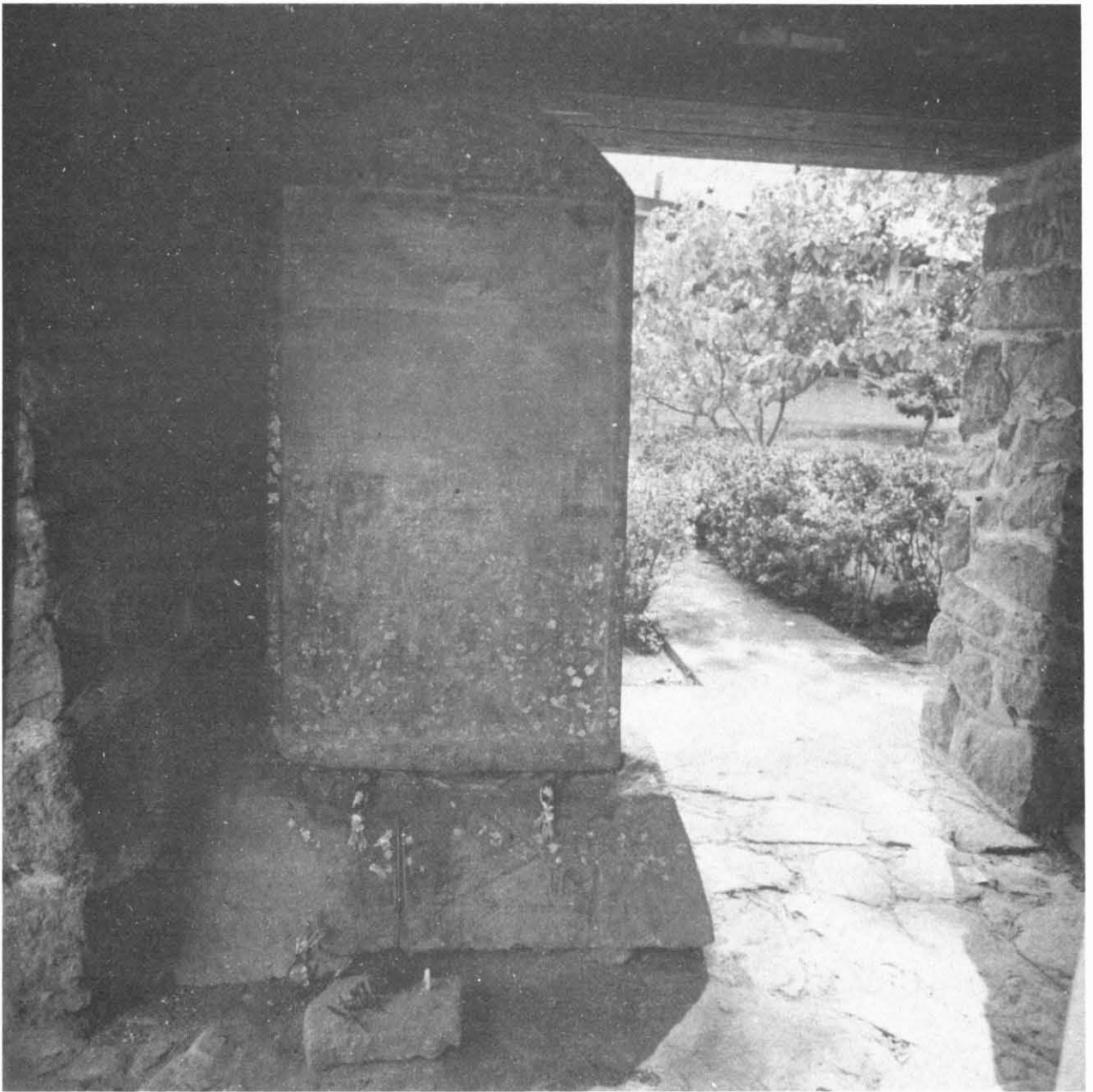
سیریل دان شی حو سو سیریل دان حیا چو بی سیریل دان هوجو چو می سیریل دان نغ

หนึ่ง กอช สรียาดาน ลิม สี วน สรียาดาน นูอช (حب سريال دان نغ سرون سريل)
 دان نرعولو سريال دان اوي كمهور سريال دان سچو ليم سريال دان يغ هين سريال دان تغ
 هوتو سريال دان تغ كوغ سريال دان نمو (سيرو سريال دان ترسر لهري) سريال دان بوين
 سريال دان لواخر سي سريال دان هوچو فيب سريال دان نن بب يغ سريال دان فوچ
 كبغ سريال دان ليم دان ليم (جوو سيغ) سريال دان ليم جغ سريال دان كولسي (مغ سريل
 دان الساكل ساب) سكلبون چين بقلم فرتام لوچوچوم ريل دان هوبيغ موي معا
 ليم لريل دان چوو سيغ سريال دان ليم يغ سريال دان (سو سو سيغ دان سريل دان حواسري
 تبك ريل دان لوچوي ريل دان شيوچو يغ دواريل دان سيوچواني ريل دان يورغ يقب دواريل
 چين كوم دواريل دان حواسري تبك ريل دان لوچوي دواريل دان شوچو يتغ دواريل دان
 لوه هوتو دواريل دان لي جوت دواريل حى كو (لبليون) دواريل يغ سريل دان (سين
 چووف ييل دان تن) چويف سريال دان سم اثسي سريال دان لمحيب سوکو سريل
 دان سرنم يغ سريل دان (لبليون) دان هين چوتن سريل دان سم چوكن
 سريل دان چوچو عر سريل دان لوسوغ سيغ ريل دان لوره چون سريل دان دواريل
 دان تاچوچيو سريل دان اورغ سريل

(ลบบเลือนประมาณ ๕ บรรทัด)

จารึกในรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๘๘

(นางสาวสากีนะ หลังยาน่าย)

๗. จารึกภาษาจีนที่เสาคหินประตูกำแพงแก้ว พระอุโบสถวัดมัชฌิมาวาส

พระอุโบสถวัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร จังหวัดสงขลาสร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๐-๒๔๐๘ ตรงกับปลายรัชกาลที่ ๓ ต่อกับต้นรัชกาลที่ ๔ ผู้สร้างคือ เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา คนที่ ๕ ที่ประตูกำแพงแก้วของพระอุโบสถหลังนี้มีจารึกภาษาจีนบนเสาคหินแกรนิตที่ทำเป็นเสาประตูกำแพง แต่ละเสามีขนาดด้านหน้าสูง ๑๗๕ เซนติเมตร (ไม่คิดส่วนที่ฝังจมอยู่ และส่วนปลายของเสาซึ่งสูงประมาณ ๑๗ เซนติเมตร) กว้าง ๒๘ เซนติเมตร หนา ๖๓ เซนติเมตร อยู่ทางทิศเหนือของพระอุโบสถ ๒ ประตู ประตูละ ๔ เสารวมจารึกทั้งหมด ๘ เสา แต่ละเสาจารึกเป็นคำภาษาจีน ๙ คำ เท่ากันหมด รวมทั้ง ๘ เสา เป็นคำโคลง ๑ บท ข้อความที่จารึกนี้ คุณสุชาติ รัตนปราการ ได้แปลคำศัพท์ตามสำเนียงภาษาจีนฮกเกี้ยนได้ดังนี้

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

เสาซ้ายมือ

城	/เซง/	กำแพง	} รวมหมายถึงตัวจังหวัด
池	/ตี/	สระน้ำ	
過	/กัว/	เกินกว่า	
百	/เป็ก/	ร้อย(สัตว์)	
雉	/ตี/	เชิงเทิน	
鞏	/เคียง/	} แข็งแรง มั่นคง	
固	/เกา/		
一	/อิต/	หนึ่ง	
方	/หอง/	ภูมิภาค	

เสาขวามือ

宋	/ซง/	สงขลา	} เงินเดือนเจ้าเมืองสงขลา
綠	/ลอก/	กำแพง	
陸	/เซง/	สูงกว่า	← อักษร 陸 เซ่ง ที่รวมสมัย คือแบบข้างบนนี้
萬	/บัน/	หมื่น	
鍾	/เจื่อง/	(มาตราเงินของจีน)	
流	/ลิว/	ไหล	
名	/เบง/	ชื่อ นาม เกียรติ	
四	/สี่อ/	สี่	} รวมหมายถึงสี่ทิศทุกทิศ
表	/เปี้ยว/	วงข้างนอก	

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

เสาซ้ายมือ

王	/ออง/	ในหลวง	} รวมหมายถึงตัวจังหวัด
駕	/แก/	ราชรถ	
鑑	/กำ/	เสด็จมาถึง	
靈	/เลง/	ศักดิ์สิทธิ์	
垓	/ฮ้วน/	สถานที่	
大	/ต่าย/	ใหญ่	} แผลพระบรมโพธิ์สมภาร
發	/ฮวค/	เปิด	
慈	/จ้อ/	กรุณา	} หลงความเมตตากรุณา
悲	/ปี/	เมตตา	

เสาขวามือ

國	/ก๊ก/	พระเจ้าแผ่นดิน ในหลวง
君	/กุน/	ขุน ขุนของประเทศ
臨	/ลิม/	ประทับ
宋	/ซง/	สงขลา
地	/เต้/	ดิน ดินแดน
廣	/กวง/	กว้างขวาง
施	/ซี่/	บริจาค ให้
寓	/ฮุย/	บุญคุณ
澤	/เต็ก/	ลำห้วย (อุปมา) คนไม่ร้อฝน

ทิศตะวันตกเฉียงใต้

เสาขำมือ

เสาขำมือ

府	/ฟู/	ของจังหวัด	} จังหวัดสงขลา
治	/ตี/	การปกครอง	
佈	/เปา/	แผ่	
仁	/หอิน/	สิ่งซึ่งควรแก่มนุษย์	
風	/หอง/	ลม กิตติศัพท์	
立	/หลิบ/	ยืน	} ตั้งใจ
意	/อี/	ใจ	
傳	/ทวน/	สืบ ต่อ	} ให้ชื่อเสียงยืนยาวไป
名	/เม่ง/	ชื่อ	

吳	/โงว/	} ผู้ใหญ่แห่งตระกูลวู (ณ สงขลา)
公	/ก่อง/	
昭	/เจียว/	} เจ้าพระยา
丕	/ผี/	
雅	/หยา/	
虔	/เตียน/	โดยศรัทธา
心	/ซิม/	ใจ
施	/ชี/	ให้ บริจาค
德	/เต็ก/	คุณธรรม ความดี

ทิศตะวันออกเฉียงใต้

เสาขำมือ

เสาขำมือ

興	/เหิง/	คำริ	} ใจคำริ (สิ่งใด)
心	/ซิม/	ใจ	
无	/บู/	ไม่มี	} ไม่ละอายฟ้า
愧	/ชุย/	ละอาย	
天	/เตียน/	ฟ้า	
恪	/เก็ก/	เคร่งครัด	
守	/สิว/	รักษา	
中	/เตียง/	} ทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา	
庸	/เอียง/		

正	/เจง/	ทำให้ถูกต้อง	
己	/กี/	ตัวเอง	
不	/บุค/	ไม่	
怍	/เซ/	หลอกลวง	
人	/ฮัน/	คน (คนอื่น)	
幸	/ฮิต/	ฮักเหิม	
修	/สิว/	บำรุง ปฏิบัติ	
大	/ไต/	ใหญ่	} ทางที่ถูกที่ควร
道	/ไต/	ทาง	

ผู้เขียนได้นำคำแปลของคุณสุชาติ เรียบเรียงข้อความได้ดังนี้ (คุณสุชาติ ได้ตรวจคำที่เรียบเรียงนี้และเห็นว่าถูกต้องตามจารึก)

ที่ประตูกิตตะวันตกเฉียงใต้

เจ้าพระยาผู้เป็นใหญ่แห่งตระกูลกู (ตระกูล ณ สงขลา) หมั่นบำเพ็ญคุณธรรม มุ่งจรรโลงสิ่งที่คุณควรแก่ความเป็นมนุษย์ด้วยศรัทธา เพื่อเกียรติคุณปรากฏสืบไปภายหน้า

ที่ประตูกิตตะวันออกเฉียงใต้

(เจ้าพระยา) ปฏิบัติทางที่ชอบธรรมอย่างองอาจ วางตนชอบ ไม่มุสาผู้อื่น ดำริ (สิ่งใด) ไม่ต้องละอายต่อฟ้า (เพราะไม่มีใจอกุศล) ครองตนอยู่ในมัชฌิมาปฏิปทาอย่างเคร่งครัด

ที่ประตูกิตตะวันตกเฉียงเหนือ

เมืองสงขลามีเชิงเทินเกินกว่าร้อยเชิงเทิน เป็นเมืองที่แข็งแรงมั่นคงเมืองหนึ่งแห่งภูมิภาคนี้ กำเนิดของเจ้าเมืองสูงกว่าหมื่นเจือง (เจืองคือมาตราเงินของจีน) เกียรติคุณกระจายไปทั่วทิศ

ที่ประตูกิตตะวันตกเฉียงเหนือ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมา ณ สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ (วัด) นี้ พระบรมโพธิสมภารที่ทรงแผ่คือพระเมตตากรุณา การเสด็จมาประทับ ณ เมืองสงขลา พระมหากษัตริย์คุณที่แผ่กว้างประหนึ่งน้ำฟ้าชะโลมดิน (ก่อความปลื้มปิติแก่พสกนิกรดุจดังลำห้วยที่เอ่อนองด้วยน้ำฝน)

ข้อที่น่าสังเกต

๑. คำว่า “กู” ซึ่งหมายถึง สงขลา หรือตระกูลกู หมายถึงตระกูล ณ สงขลา ในจารึกประตูกิตตะวันออกเฉียงเหนือ คำแรก ตรงกับคำที่จารึกไว้ที่หลักเขตแดนเมืองสงขลา หรือหลักเขตของกู (กูกาย) ซึ่งฝังตั้งอยู่ที่เชิงเขากังกวอนด้านถนนสุขุม ในบริเวณสวนสาธารณะของเทศบาลเมืองสงขลา อ่านว่า กูกาย หมายถึงหลักเขตของสงขลา หรือหลักเขตของตระกูล ณ สงขลา (กาย = เขตแดน)

๒. คำจารึกที่ประตูกิตตะวันออกเฉียงเหนือว่า (คำที่ ๓ ของเสาชวามือ) คุณสุชาติ รัตนปรากการ ได้ให้ข้อสังเกตว่าอาจเป็นอักษรแบบเก่า ถ้าเป็นอักษรทั่วไปใช้ออกเสียงอ่านว่า เซง แปลว่า สูงกว่า

๓. จารึกชุดนี้น่าจะจารึกขึ้นพร้อมกับการสร้างพระอุโบสถ

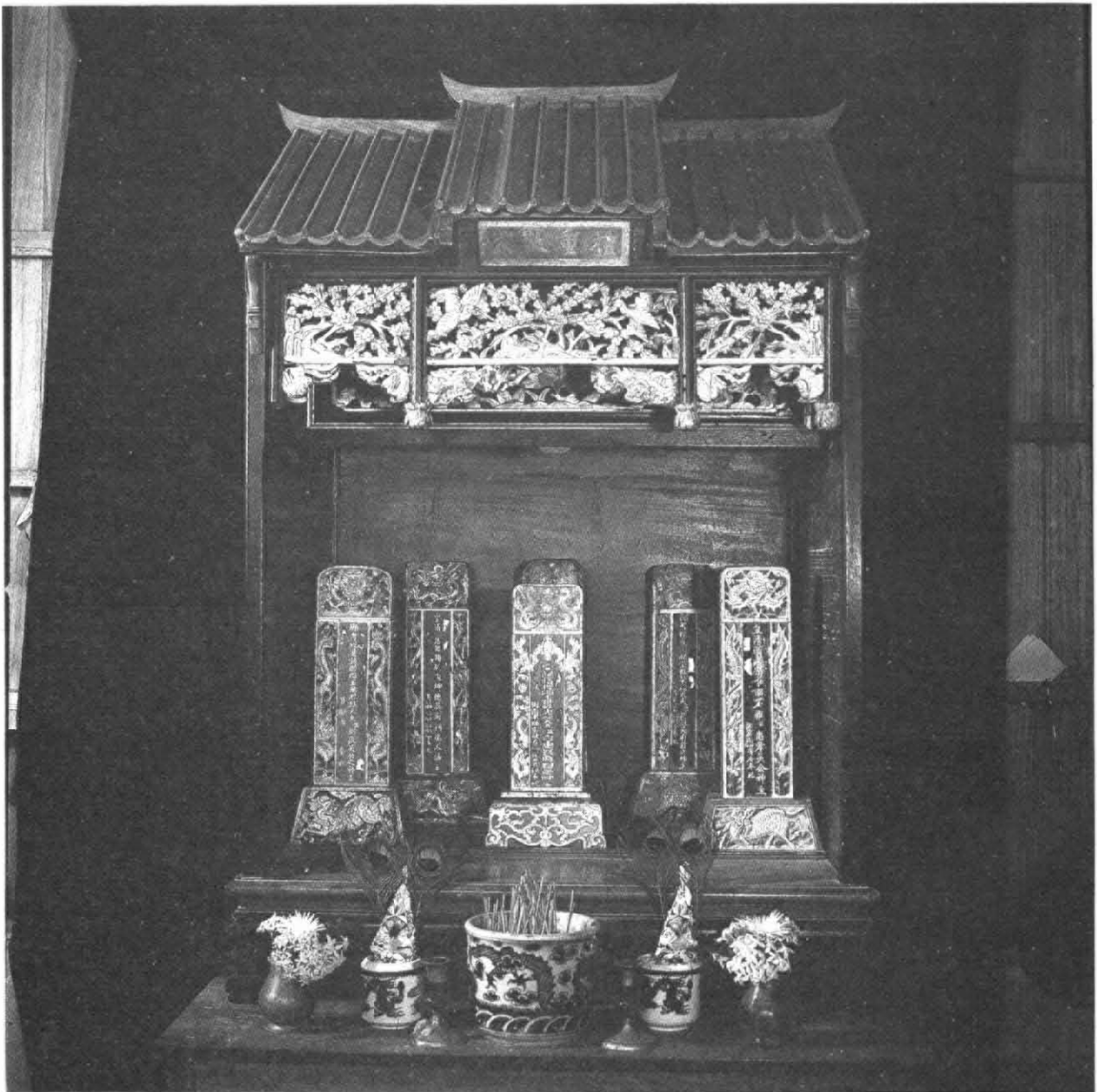
๔. คุณสุชาติ รัตนปรากการ ได้อธิบายว่า ภาษาจีนที่ใช้ในจังหวัดสงขลา ก่อนรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นไปนั้น มีแต่ภาษาจีนฮกเกี้ยนเท่านั้น ภาษาจีนอื่น ๆ เพิ่งเข้ามาหลังจากนั้นทั้งสิ้น

๕. กษัตริย์ที่เสด็จมาวัดมัชฌิมาวาส ตามจารึกนี้น่าจะหมายถึง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินมายังวัดมัชฌิมาวาส เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ ตรงกับวันเสาร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๙ ปีมะแม ในขณะที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) กำลังทำการปฏิสังขรณ์วัดนี้อยู่พอดี ดังที่ปรากฏในลิขิตขอบพระราชศีลสังวรเรื่อง “ประวัติศาสตร์วัดมัชฌิมาวาส (วัดกลาง) สงขลา” ซึ่งรวมพิมพ์อยู่ในหนังสือของดีวัดมัชฌิมาวาส

จารึกภาษาจีนที่เสานินชุดนี้ เคยมีปัญหาถกเถียงกันในวงวิชาการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เกิดจากเหตุที่วารสารศิลปวัฒนธรรม ได้นำบทสัมภาษณ์ ผศ.ดร.สืบแสง พรหมบุญ คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๖) ไปลงในคอลัมน์ศิลปวัฒนธรรมเรื่อง “จารึกภาษาจีนอันเนื่องมาจากศรีวิชัย” สารระสำคัญที่ปรากฏในบทความนั้นว่า Mr. Shoji Ito เป็นผู้พบจารึกนี้ เมื่อ

เดือนเมษายน ๒๕๒๖ และได้อ่านจารึกนี้ร่วมกับ ดร.สืบแสง พรหมบุญ สรุปความออกมาว่า จารึกนี้จารึกขึ้นใน ค.ศ. ๑๗๙๘ ซึ่งตรงกับรัชกาลที่ ๑ และว่าข้อความในจารึกกล่าวย้อนหลังกลับไปกล่าวถึงชื่อสถานที่เกี่ยวกับรัฐ Ho Ling ที่เคยกล่าวไว้ในบันทึกของหลวงจีนอี้จิง ในสมัยชอง ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งหลวงจีนอี้จิงระบุว่า Ho Ling อยู่ใกล้เคียงกับอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเข้าใจกันว่าอยู่ทางตอนใต้ของไทย จากการพบคำใน Ho Ling ในจารึกที่เสาดังกล่าว ทำให้นักประวัติศาสตร์ตื่นเต้นกันมาก เพราะช่วยให้คลี่คลายปัญหาว่าศรีวิชัยตั้งอยู่ที่ใด

หลังจากบทความนี้แพร่หลายออกไปแล้ว ม.จ.จันจิราภู รัชนี ได้ถ่ายสำเนาบทความนี้ไปประทานแก่ผู้เขียน และรับสั่งว่าให้ดำเนินการแก้ความเข้าใจผิดนี้โดยด่วน ผู้เขียนได้นำเรื่องนี้ไปเสนอให้พิจารณาในการประชุมทางวิชาการเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยนำคำแปลของคุณสุชาติไปให้ร่วมกันพิจารณา ในขณะนั้นคุณสุชาติ กำลังป่วยและรักษาตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ ท่านได้สละเวลาไปร่วมฟังอยู่โดยตลอด และเป็นที่น่ายินดีที่หลังจากนั้น วารสารศิลปวัฒนธรรมได้นำเอกสารที่ผู้เขียนใช้ประกอบคำบรรยายไปตีพิมพ์ เพื่อให้ นักวิชาการและผู้สนใจได้ทราบทั่วกัน

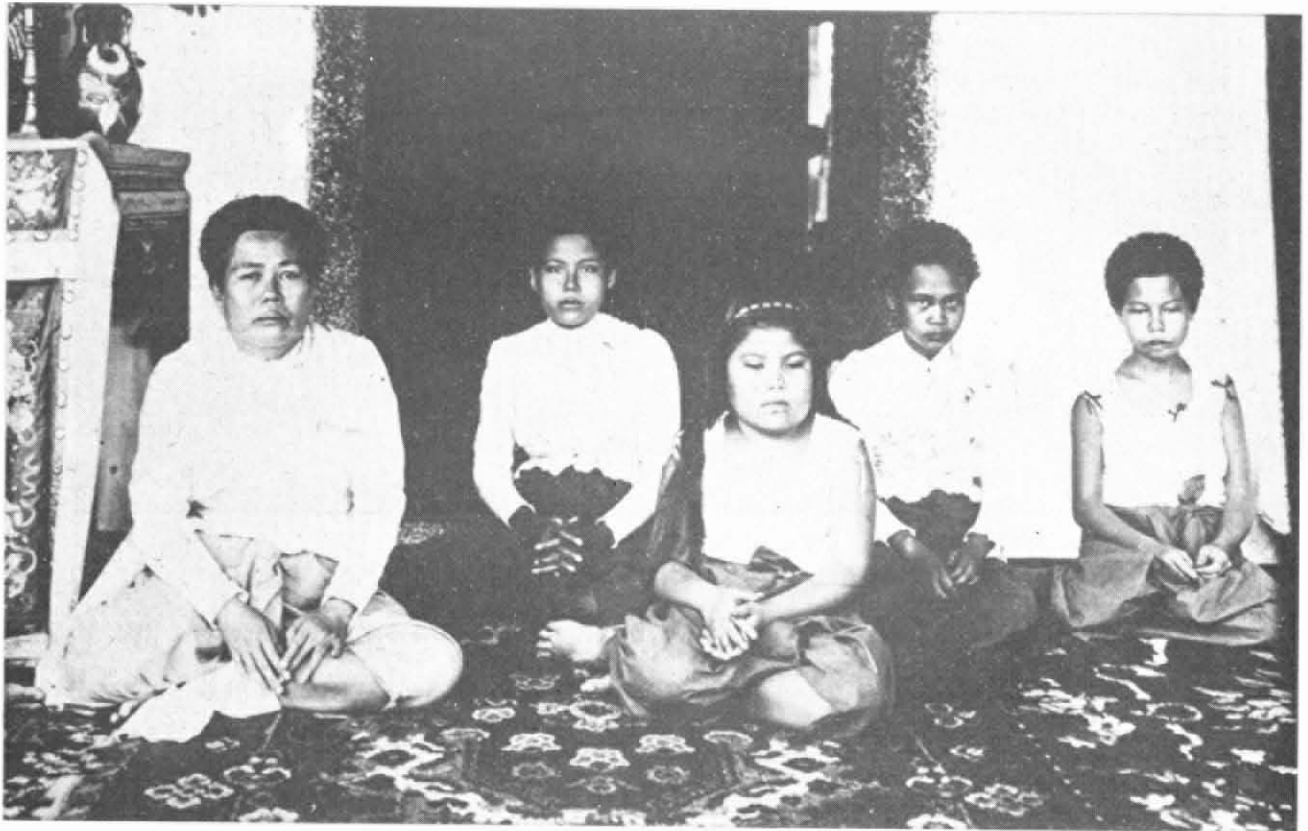

๘. นางน้ำดอกไม้

หนังสือประชุมสมุดภาพสำคัญในประวัติศาสตร์ เล่ม ๒ ที่สำนักนายกรัฐมนตรีพิมพ์ออกเผยแพร่ เมื่อครั้งสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ ๒๐๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๒๕) มีภาพที่เกี่ยวกับเมืองสงขลาภาพหนึ่ง คำอธิบายว่า “ร้านขายน้ำดอกไม้เมืองสงขลา”

คุณสุชาติ รัตนปราการ ได้ปรารภกับผู้เขียนว่า ถ้ามีโอกาสช่วยบอกให้ผู้จัดพิมพ์แก้ไขให้ถูกต้องเสียด้วย เพราะภาพนั้นไม่เกี่ยวข้องกับร้านขายดอกไม้ ที่ถูกในภาพนั้นมีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ “นางน้ำดอกไม้” ถ่ายภาพรวมกับบรรดาญาติมิตร นางน้ำดอกไม้ คือทวดของคุณเล็ก รัตนปราการ ท่านยังเล่าต่อไปว่าที่ชื่อน้ำดอกไม้เพราะขณะที่คลอดนั้น ต้นชมพู่น้ำดอกไม้ที่บริเวณบ้าน (คือบ้านที่คุณสุชาติและคุณเล็กอาศัยอยู่จนปัจจุบัน เลขที่ ๖๓ ถนนนครใน อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา) กำลังมีผลสุกเต็มต้น คุณสุชาติ ตั้งชื่อสังเกตว่าที่ผิดพลาดเป็นร้านขายดอกไม้ นั้น อาจเนื่องจากผู้จัดคำอธิบายขั้นต้นจดไม่ละเอียด หรืออาจเป็นความเข้าใจผิดของผู้จัดทำคำอธิบายตอนพิมพ์ แต่สิ่งที่ท่านเป็นห่วงคือ ในการพิมพ์ครั้งต่อไปไม่ควรผิดพลาดตามตอกันไป ท่านเน้นกับผู้เขียนว่าอย่าลืมช่วยเป็นธุระให้ด้วยเพื่อท่านจะได้สบายใจ อันนี้แสดงถึงนิสัยของคุณสุชาติ ที่อาทรต่อความถูกต้องทางวิชาการเป็นสำคัญ

ผู้เขียนได้ดำเนินการเรื่องนี้โดยขอร้อง คุณสุตารา สุขฉายา บรรณารักษ์การบริหารวารสารเมืองโบราณ ซึ่งมักคุ้นกับผู้จัดทำหนังสือประชุมสมุดภาพสำคัญๆ เพื่อแจ้งให้คณะผู้จัดทำทราบแล้ว หวังว่าการพิมพ์ครั้งต่อไปคงได้แก้ไขหรืออาจพิมพ์ใบแก้คำผิดเสีย แล้วแต่จะเห็นสมควร

ภาพนางน้ำดอกไม้และบุตรทั้งสี่คน รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่หน้าบ้าน เนื่องในวโรกาส เสด็จประพาสแหลมมลายู ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘

(ภาพ หอช.กรมศิลปากร)

แม้ในช่วงที่คุณสุชาติ รัตนปราการ รู้ชัดว่าท่านป่วยด้วยโรคอะไร และผลจะเป็นเช่นไรแล้ว ก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรมประมาณ ๘ เดือน ท่านได้บอกกับผู้เขียนว่า จะรีบเร่งรวบรวมและจัดระบบเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเมืองสงขลาที่ท่านเคยศึกษาไว้บ้างแล้ว เพื่อเชื่อมโยงและขยายความส่วนที่อาจจะปัญหาแก่ผู้ที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมหรือจะนำไปใช้ประโยชน์ แล้วจะมอบผลงานทั้งหมดให้แก่สถาบันทักษิณคดีศึกษา เพื่อจะได้หาผู้สานต่อหรือนำออกเผยแพร่ต่อไป เรื่องที่ท่านศึกษาไว้แล้วบางส่วนมีประมาณ ๓๐ กว่าเรื่อง และเรื่องที่ยังค้างอยู่ เช่น ประติมากรรมโลกบาลจีนที่เชิงบันไดประตูพระอุโบสถวัดมัทธมิมาวาสวรวิหาร ท่านได้ใช้เวลาขณะที่พักรักษาตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ สืบค้นให้ได้ความรู้อย่างถูกต้อง ดังจะเห็นความอาทรต่องานวิชาการของท่านได้จากบันทึกชิ้นสุดท้ายที่ท่านกรุณาแจ้งข่าวให้ผู้เขียนดังนี้

สุชาติ รัตนปราการ
 63 ถนนนทรใน สงขลา
 โทร. 311046

30 พฤษภาคม 2527

เรียน อาจารย์สุรเชษฐ์ , มีส่วน
 ของวิทยานิพนธ์ ความรู้ วัฒนธรรม
 มีส่วนเกี่ยวกับ วิจัย 7. มาแล้ว
 แล้วตรงๆ ค่ะ พ. เรืองสิทธิ์ 30 05 27
 สิวรณภรณ์ และ ศิววิ อรรณวิน ศึกษาศาสตร์
 และให้ สักกะวิมา อรรถเชษฐ์ ๕๑

สุชาติ

ในส่วนที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา นั้น ท่านได้ให้การสนับสนุนมาตั้งแต่ต้นและตลอดมา ท่านเป็นกรรมการที่ปรึกษาของสถาบัน และสนับสนุนให้เกิดมูลนิธิทักษิณคดีศึกษาขึ้น พร้อมทั้งมอบทุนตั้งเป็นนิธิไว้ชื่อทุน “สุชาติ-เล็ก รัตนปราการ” เพื่อนำดอกผลไปใช้ในงานทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ท่านปรารถนาอย่าให้ผู้เขียนเกรงใจต่ออาการเจ็บป่วยของท่านจนไม่กล้าจะไปพุดคุยกันทางวิชาการ เพราะการได้พุดคุยเรื่องเหล่านั้นเป็นทางหนึ่งที่ท่านมีความสุขจนลืมความเจ็บปวดจากโรคร้ายได้ แต่เหตุประจวบกับในช่วงนั้นผู้เขียนเองกำลังติดพันอยู่กับโครงการสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ จึงเป็นเหตุให้ปัญหาหลายข้อที่พุดติดตัวอยู่เพื่อจะเรียนขอความรู้จากท่านต้องติดค้างอยู่ และคงเป็นปัญหาที่ต้องมีติดอยู่ตลอดไป เพราะใคร่ที่จะให้ความสว่างได้มาดับหายไปเสียแล้ว การจากไปของท่านจึงเป็นการสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ในวงวิชาการ

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

บัญชีสิ่งของซึ่งบังเกิดขึ้น ที่ชาวเมืองทำขึ้นและที่มีซื้อขาย
กันในเมืองสงขลา ที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา)
จัดส่งไปยังกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เพื่อจัดแสดงใน
งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบร้อยปี
(พ.ศ. ๒๔๒๕)*

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961105104

บัญชีสิ่งของพร้อมคำอธิบายที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา จัดส่งไปยังกรุงเทพมหานคร รวม ๒๖๐ สิ่ง และที่พระยาสุนทรานุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาจัดส่งเพิ่มเติมอีก ๙๒ สิ่ง เพื่อจัดแสดงในงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบร้อยปี เป็นข้อมูลปฐมภูมิเกี่ยวกับเรื่องเมืองสงขลา เมื่อ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว ล้วนมีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติชนวิทยา และด้านอื่น ๆ นานาประการ เช่น

เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นชัดว่า เจ้าเมืองและกรมการเมืองสงขลาในขณะนั้น มีความรอบรู้ และมีลักษณะเป็นนักวิชาการที่ดีเยี่ยม สามารถเลือกสรรสิ่งของต่าง ๆ ไปจัดแสดง (ในลักษณะที่ปัจจุบันเรียกกันว่าจัดนิทรรศการ) ในรูปแบบต่าง ๆ ที่นับว่าก้าวหน้าล้ำสมัย ข้อมูลมีทั้งที่เป็นเอกสาร แผนที่ แผนภูมิ ภาพเขียน ของจริง และคำบรรยาย อันล้วนแต่ทำให้ยังเห็นภาพรวม และความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองและชาวเมือง ซึ่งเกี่ยวโยงอยู่กับบรรดาข้อมูลนั้น ๆ

นอกจากนี้สิ่งที่เลือกเฟ้นไปจัดแสดงต่างสะท้อนให้เห็น สภาพการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติของเมืองสงขลา เห็นศักยภาพในการสรรใช้ทรัพยากรเหล่านั้นของชาวเมือง เห็นภาวะเศรษฐกิจตลอดจนวิถีดำรงชีพของชาวพื้นเมือง อันสอดคล้องกับทรัพยากร ข้อจำกัดด้านเทคนิควิธีและวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องบ่งชี้

● ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาวิเชียรคีรีศรีสมุทรวิสุทธิศักดิ์ตามหาพิไชยสงครามรามภักดีอภัยพิโรธการมหา
ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา จะบอกมายังท่านออกพันนายเวน ขอได้นำขึ้นกราบเรียนพณหัวเจ้าท่านลูกขุนศาลา
ทราบ ด้วยมีท้องตราลงวันอาทิตย์เดือนสิบแรมสิบค่ำปีมเส่งตรีศก ส่งคำประกาศแลบาญชีรายชื่อสิ่งของออกไปถึง
ข้าพระพุทธเจ้ากรมการในท้องตรานั้นว่า มีพระบรมราชโองการมารพระบัณชุกรสุรสิงหนาดำรงค์เหนือเกล้าเหนือ
กระหม่อม สั่งว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์เปนพระประสูติมาราชวงษ ทรงประดิษฐานกรุงรัตน-
โกสินทรมหินทรายุทธยาณปากน้ำวันออก ได้ฝังหลักเมืองในวันอาทิตย์เดือนหกขึ้นสิบค่ำปีขารจัตวาศกจุลศักราช
๑๑๔๔ คิดคำนวณปีตามสุริยคติกาลถึงวันศุกร์เดือนหกขึ้นสิบค่ำปีเม็ยจัตวาศกจุลศักราช ๑๒๔๔ ประจวบบริบูรณ์ปี
ถ้วนบริบูรณ์ ควรพระบรมวงษานุวงษ แลเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยผู้สำเร็จราชการเมือง เอก โท ตรี จัตวา
รฎกถึงพระเดช พระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระประสูติบรมมหาราชธิราชแลสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวซึ่งได้ดำรงศรีภรรยาประเพณีวงษ สนนองพระองค์แห่งสมเด็จพระประสูติบรมมหาราชธิราชผู้ต้นกระกูล
ทรงพระราชดำริว่าทุกวันนี้การค้าขายให้บ้านเมืองเกิดผลเกิดประโยชน์เจริญขึ้นยิ่งกว่าแต่ก่อนทุกเมือง ควรผู้
สำเร็จราชการเมือง เอก โท ตรี จัตวา จัดหาสิ่งของต่างๆ ซึ่งเป็นพืชพรรณเพาะปลูกอันเกิดขึ้นแลเปนอยู่ในบ้านเมือง
ซึ่งเป็นที่เลี้ยงชีวิตราษฎร พลเมืองทั้งปวง แลเครื่องมือซึ่งจะประกอบการเหล่านั้นทั้งเครื่องอาวุธทุกอย่างแลสิ่งของ
ซึ่งทำขึ้นด้วยฝีมือใช้อยู่ในเมืองแลขายไปต่างประเทศมาตั้งขึ้นไว้ในที่แห่งหนึ่ง ชาวต่างประเทศจะได้มาดูเห็น
สิ่งของทั้งปวงว่าเป็นสิ่งของในประเทศสยามทั้งสิ้น ถ้าข้าพระพุทธเจ้ากรมการทราบความคำประกาศบาญชีรายชื่อ
สิ่งของแล้ว ให้มีความยินดีหาของให้ได้สมดังพระราชประสงค์ สิ่งของซึ่งจัดหาได้ให้ทำหีบประจุฉลากชื่อมาให้
ถูกต้องตามบาญชี และให้มีใบบอกแต่งกรมการคุมภาเข้ามาส่งณกรุงเทพมหานคร ข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้
ทราบเกล้าทราบกระหม่อมตามท้องตราแลคำประกาศบาญชีรายชื่อสิ่งของนั้นแล้ว และซึ่งทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพระพุทธเจ้ากรมการ จัดหาสิ่งของในพื้นที่บ้านพื้นเมือง ให้ได้ตามพระราชประสงค์นั้น
ข้าพระพุทธเจ้ากรมการก็มีความยินดีพระเดชพระคุณเปนล้นเกล้าล้นกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้รับโดย
เกล้าไล่กระหม่อม ได้จัดหาสิ่งของซึ่งบังเกิดขึ้นในบ้านเมือง และสิ่งของชาวเมืองทำขึ้นขายไปนอกเมืองและซื้อขาย
กันในเมือง ได้รายชื่อสิ่งของ ๒๖๐ สิ่ง ประจุหีบฉลากชื่อในตัวหีบ ๕๐ หีบ ห่อเสื้อแลผูกคาด ๓๘ ห่อ สัตว์ ๒ เท้า
๔ เท้าไครยกอง ๑๑ กอง รายชื่อสิ่งของมีแจ้งอยู่ในบาญชียี่นั้นแล้ว ข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้มอบสิ่งของทั้งนี้
ให้หลวงบริรักษมลตรีกรมการคุมภาเข้ามาส่งยังพนักงาน ณ กรุงเทพมหานคร ตามท้องตราซึ่งทรงพระมหากรุณา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมออกไปนั้นแล้ว ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอบอกมาณ
วัน ๗ ๖ ๔ ค่ำปีมเส่งตรีศก^{๑๔}

(ตราประทับ)

๑) ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาวิเชียรคีรีศรีสมุทรวิสุทธิศักดิ์ตามหาพิไชยสงครามรามภักดีพินิจรากรมภาผู้ว่า
ราชการเมืองสงขลา จัดได้สิ่งของต่าง ๆ แลสัตว์

๒) บันจุหีบ ๕๐ หีบ

ท้าว หน่อผูกมัด ๓๙ มัด รวม ๒๖๐ สิ่ง ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดให้

4) ไส้กรอก ๑๒ กรง

หลวงบริรักษ์มลตรีกรมการ คุณภาเข้ามาส่งยังเจ้าพนักงานตามท้องตราซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมออกไป เป็น
รายเบี่ย

เงินเหรียญ ¹	ตรานก	๑] ๔ อย่าง ได้ใช้จ่ายกันอยู่ในพื้น	บ้าน เมือง]
	ตราชู	๑		
	ตรามังกร	๑		
	ตราหนังสือจีน	๑		

เบี่ยตักทำขึ้นที่เมืองสงขลา ใช้จ่ายกัน ๔๐๐ เบี่ยเป็นเหรียญ
สิบเบี่ยเรียกว่าเฟื้องหนึ่ง สิบเบี่ยเรียกว่า ก้อน²หนึ่ง
ห้าก้อนเรียกว่าโขก³หนึ่ง สองโขกเรียกว่า เหรียญหนึ่ง

แหวนลูกมยมวง ๑ ทองหนักสลึง ๑ ซื่อขายกันราคา ๔ เหรียญก้อน ๑
แหวนโคมชวาวง ๑ ทองหนัก ๘ หุน ซื่อขายกันราคา ๓ เหรียญ ๒ ก้อน ๑
แหวนหน่วยแตงวง ๑ ทองหนัก ๙ หุน ซื่อขายกันราคา ๓ เหรียญ ๕ ก้อน ๑
แหวนพวงหนึ่ง ทองหนัก ๒ สลึง ซื่อขายกันราคา ๖ เหรียญ ๗ ก้อน ๑
แหวนใส่ปุดวง ๑ ทองหนักสลึง ซื่อขายกันราคา ๓ เหรียญ ๔ ก้อน ๑
แหวนลูกพันวง ๑ ทองหนัก ๔ หุน ซื่อขายกันราคา ๑ เหรียญ ๔ ก้อน ๑

ตุ้มหูปิด
ดอกเบ่งมาก] คู่หนึ่ง ทองหนัก ๕ หุน ซื่อขายกันราคา ๒ เหรียญ ๖ ก้อน ๑
ตุ้มหูคั้น
ดอกเบ่งมาก] คู่หนึ่ง ทองหนัก ๘ หุน ซื่อขายกันราคา ๓ เหรียญ ๑
ตุ้มหูคั้น
ดอกบัวตุ้ม] คู่หนึ่ง ทองหนักก้อน ๑ ซื่อขายกันราคา ๓ เหรียญ ๕ ก้อน ๑
ตุ้มหูเงิน
ดอกบัวตุ้ม] คู่หนึ่ง เงินหนัก ๙ ก้อน ซื่อขายกันราคา ๔ ก้อน ๑

ผ้ายกทองอย่างใหญ่ผืนหนึ่ง ราคา ๖๐ เหรียญ ๑
ผ้ายกไหมอย่างน้อยผืนหนึ่ง ราคา ๓๐ เหรียญ ๑
ผ้ายกไหมตาราขวัดผืนหนึ่ง ราคา ๓๐ เหรียญ ๑
ผ้าพื้นไหมหน้าเก็บผืนหนึ่ง ราคา ๑๕ เหรียญ ๑

ผ้าพื้นด้ายปนไหมผืนหนึ่ง ราคา ๕ เหรียญ ๑
ผ้าหางกระรอกด้ายปนไหมผืนหนึ่ง ราคา ๔ เหรียญ ๑] ๒

ผ้าพื้นด้ายสีม่วงผืนหนึ่ง
 ผ้าพื้นด้ายต่างสีหกผืน
 ผ้าซีกอาบด้ายสีผืน
 ผ้าซีกอาบด้ายสองผืน

ราคาผืนละ ๓ โขก ๑
 ราคาผืนละ ๑ เหรียญ ๖
 ราคาผืนละ ๕ ก้อน ๔
 ราคาผืนละ ๔ ก้อน ๒

๑๓

ผ้าผู้หญิงไหมตาดอกเทียนผืนหนึ่ง
 ผ้าผู้หญิงด้ายปนไหมตามเข็มแดงผืนหนึ่ง
 ผ้าผู้หญิงด้ายปนไหมตาสีเสียดผืนหนึ่ง

ราคา ๘ เหรียญ ๑
 ราคา ๔ เหรียญ ๑
 ราคา ๓ เหรียญ ๑

๓

ผ้าผู้หญิงด้ายตาข้างแย้ผืนหนึ่ง
 ผ้าผู้หญิงด้ายตาดอกเทียนผืนหนึ่ง
 ผ้าผู้หญิงด้ายตาหัวพลูผืนหนึ่ง

ราคา ๓ โขก ๑
 ราคา ๑ เหรียญ ๑
 ราคา ๑ เหรียญ ๑

๓

ผ้าห่อหมากยกด้ายปนไหม ๑๐ ผืน
 ผ้าห่อหมากด้าย ๑๐ ผืน
 กี่ทอหูกมีเครื่องพร้อม

ราคาผืนละ ๑ ก้อน
 ราคาผืนละ ๒๕ เบี้ย

๒๐

ผ้าทอติด
 ฟืม
 พัน
 กระดาน
 หลอดด้าย
 ทรน⁴

แปน

ผ้าตาผู้หญิง ๑
 ผ้าพื้น ๑
 ผ้าซีกอาบ ๑
 ผ้าเช็ดปาก ๑

ติดฟืม ๔ สำหรับ

สำหรับ ๑

๕

๖

แตรงหวัดมี
 แปรงหวัด้าย
 หลอดด้าย

พร้อมใบ ๑

เจียนหมาก
 เครื่องในถม

มี

เต้าปูนฝ้าพริกทอง
 อูบเหมียงไสยาฝ้าพริกทอง
 จอกใส่หมากถม
 ตลับสีผึ้งถม
 ไตรชาถมชั้นทอง
 เจียนไม้

๑
 ๑
 ๑
 ๑
 ๑
 ๑

๖ สิ่งราคา ๓๖ เหรียญ
 ๕ ก้อน
 สำหรับหนึ่ง

๑๒

เจียนหมาก
 เครื่องในเงิน

มี

เต้าปูนมีฝ้า
 อูบเหมียงไสยาฝ้าพริกทอง
 จอกหมาก
 ตลับสีผึ้ง
 ไตรชาเงิน
 กะเข้

๑
 ๑
 ๑
 ๑
 ๑
 ๑

๖ สิ่งราคา ๑๑ เหรียญ
 สำหรับหนึ่ง

๑

ดาบบัวผักหุ้มกำมียี่ด้ามไกลยทอง

๒ เล่ม

ดาบบัวผักหุ้มผ้าแดงด้าม
ชั้น
ปลอก] ทองเหลือง

๒ เล่ม

หอกค่ายด้ามไม้ดำ

๒ เล่ม

หอกเลวด้ามไม้หลาวอิน

๒ เล่ม

พรำไอ⁵ ๖ เล่ม ราคาเล่มละ ๙ ก้อน

พรำ ๖ เล่ม ราคาเล่มละ ๓ ก้อน
๒๐ เบี้ย]

๑๒ เล่มซื้อขายกัน
ในเมืองนอกเมือง

๒
๓

พรำด้ามกล้วย ๒ เล่ม ราคาเล่มละ ๑ เหรียญ

๑

แร่เหล็กน้ำน้อย^๖ราษฎรได้ชุดสูบลึง
หล่อผาลไถนา
เนื้อเหล็กน้ำน้อย
ขายกัน]

ชลดอม ๑
ถลุงแล้วชลดอม ๑] ๒

แร่ดีบุกบนเขาเป็นเหมืองน้ำฝน

ทำได้แต่หน้าฝน

เนื้อดีบุกหนัก ๕๗ ชั่ง

ราคาหาบละ ๒๘ เหรียญ

ถุงหนึ่งหนัก ๘ ชั่ง ๑
ซื้อขายกันไปนอกเมือง ๑] ๒

กระเบื้อง⁷มุงหลังคา ๒๐ แผ่น

ราคาพันละ ๔ เหรียญ

๑

จับเจี้ยวบ่อพลับขนาดใหญ่ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๒ เหรียญ

๑

จับเจี้ยวบ่อพลับขนาดเล็ก ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๓ ไท

๑

กะโถนบ่อพลับ⁸ ๒ ใบ

ราคาใบละ ๓๐ เบี้ย

๑

กะถางบ่อพลับ ๒ ถา

ราคาถาละ ๒๕ เบี้ย

๑

โอ่งเกาะยอ⁹ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๑๘ เหรียญ

๑

อ่างเกาะยอ ๓ ใบถา ๕ ถา

ราคาถาละ ๒๘ เบี้ย

๑

พเนียงเกาะยอ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๑๘ เหรียญ

๑

ไหเกาะยอ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๑ เหรียญ

๑

๒ ก้อน

ซื้อขายกันในเมือง
นอกเมือง]

๑๒

หม้อตุ๋นเกาะยอ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๕ ก้อน

๑

เผลิ่งจั้ง¹⁰ ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๕ เหรียญ

๑

กะละออมจั้ง ๑๒ ใบ

ราคาร้อยละ ๒ เหรียญ

๑

๕ ก้อน

หม้อ	ข้าวจึ่ง ๑๒ แกงจึ่ง ๑๒	๒๔ ใบ	ราคาร้อยละ ๒ เหรียญ	๑	ซื้อขายกันในเมือง นอกเมือง	๒
สวด ¹¹	หนึ่งข้าวเหนียว ๑๒	ใบ	ราคาร้อยละ ๖ เหรียญ	๑		

อิฐก่อ	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๔ เหรียญ ๕	๑	ซื้อขายกันแต่ ในเมือง	๑		
อิฐปู ¹²	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๕ เหรียญ ๕ ก้อน	๑				
อิฐหน้าวัว	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๓๕ เหรียญ	๑				
อิฐลักซุน	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๓๐ เหรียญ	๑				
อิฐยี่นจี	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๒๐ เหรียญ	๑				
กะเบื้องอิฐ	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๓ เหรียญ ๕ ก้อน	๑				
กะเบื้องสุห้อง	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๔ เหรียญ ๕ ก้อน	๑				
กะเบื้องเงยพัง	๒๐ แผ่น	ราคาพันละ ๕ เหรียญ	๑				
สานกุง ¹³	๒๐ ชั่ง	ราคาหาบละ ๑๔ เหรียญ	๑			ซื้อขายกันไป นอกเมือง	๓
กุงไม้	๒๐๐ ไม้	ราคาร้อยละ ๑ เหรียญ	๑				
เคยปลา ¹⁴	๒๐ ชั่ง	ราคาหาบละ ๓ เหรียญ	๑				

ยาบ่มสูบบุรี	๕ ชั่ง	ราคาหาบละ ๓๓ เหรียญ ๓ ก้อน	๑	ซื้อขายกันแต่ ในเมือง	๑
ยาเส้นแดง	๕ ชั่ง	ราคาหาบละ ๒๐ เหรียญ	๑		
ได้ขนาดใหญ่ห่อใบเตย	๒๐ ลำ	ราคาร้อยละ ๑ เหรียญ ๒ ก้อน ๒ เฟื้อง	๑		
ได้ขนาดกลางห่อใบเตย	๔๐ ลำ	ราคาร้อยละ ๓ ก้อน ๒ เฟื้อง	๑		
ได้ขนาดเล็กห่อเตาะ ¹⁵	๕๐ ลำ	ราคาร้อยละ ๕ ก้อน	๑		

เปลือกหอยขาว ๑ แตรง อยู่ทะเลเค็มบังเกิดขึ้นที่ปากน้ำหน้าเมือง
 มรสุมที่หอยเกิดขึ้นแล้ว ราษฎรซื้อขายกันราคาแล่งละ ๒ เบี้ย

เปลือกหอย	ไซ่ง ๑ ชม ๑ เข้า ๑	๓ แตรง	บังเกิดขึ้นใน	ห้วย หนอง ทุ่งนา
-----------	--------------------------	--------	---------------	------------------------

หิน	เกาะยอ ๑๒ บ่อพลับ ๑๒ จึ่ง ๑๒	๓๖ กลุ่ม
-----	------------------------------------	----------

หิน	เขาแดง ๑ เขาเขียว ๑	ได้ทำกำแพงเมืองราษฎรใช้ทำรากตึกและก่อรอก ๒	๔
หิน	เขาแก้วเส้ง ๑ เขาสิมรา ๑	๒ อย่าง อยู่ริมน้ำชายทะเลเค็ม ๒	

กะเขอเนียน	๖ ใบ	ราคาใบละ ๖ ก้อน	๑] ซื้อขายกันแต่ ในเมือง	๑๖
กะเขอหยาบ	๖ ใบ	ราคาใบละ ๔ ก้อน ๒ เฟื้อง	๑		
กะดั่ง	๔ ใบ	ราคาใบละ ๒ ก้อน	๑		
กะเจี้ย	๔ ใบ	ราคาใบละ ๑ ก้อน	๑		
แตรง	๔ ใบ	ราคาใบละ ๒๐ เบี้ย	๑		
ครกถิมข้าว	๒ ใบ	ราคาใบละ ๒ ก้อน ๑๐ เบี้ย	๑		
สากิมข้าว	๒ เล่ม	ราคาเล่มละ ๓๐ เบี้ย	๑		
ครกสีข้าว	๑ ใบ	ราคา ๑ เหยียน ๕ ก้อน	๑		
ลาน ¹⁷ ทำใบเรือ	๒๐ แถบ	ราคาแถบละ ๑๐ เบี้ย	๑		
กะชิงกางฝน	๒๐ ดอก	ราคาดอกละ ๒๐ เบี้ย	๑		
แมงดา ¹⁸ กางฝน	๒๐ ตัว	ราคาตัวละ ๘ เบี้ย	๑		
หวายซี่ไก่	๔ มัด ๆ ละ ๕๐ ลำ	ราคามัดละ ๓๐ เบี้ย	๑		
หวายหิน	๒๗ ชั่ง	ราคาหาบละ ๕ เหยียน	๑		
กันแซงเตย	๑๒ ผืน	ราคาผืนละ ๑๐ เบี้ย	๑		
สาดคล้า	๑๒ ผืน	ราคาผืนละ ๑ ก้อน ๒๐ เบี้ย	๑		
สาดเตย	๑๒ ผืน	ราคาผืนละ ๒๐ เบี้ย	๑		
จากโสม ¹⁹	๓ ผืน	ราคาผืนละ ๑ ก้อน ๒๐ เบี้ย	๑] ซื้อขายกันแต่ ในเมือง	๒
จากใบตาน	๒๕ ตับ	ราคาร้อยละ ๖ ก้อน	๑		

ไม้	คัก	๑] ทำเรือนและใช้การต่าง ๆ ในเมือง	๗	๑๒
	พวา	๑			
	ดั่งหน	๑			
	พันตัน	๑			
	เหมียงอาม	๑			
	สังขยา	๑			
	หลาวชโอิน	๑			
ไม้	ขยาเลย	๑] ๒ ใช้ทำตง.แป และพื้นใช้การต่าง ๆ	๒	๑๒
	เสม็จ	๑			

ไม้ไผ่สีสุกสานฝาเรือนแลใช้การซื้อขายกันในเมืองราคาร้อย ๓ โขก

ไม้ไผ่สีสุก ๕ ท่อน ซื้อขายกันในเมืองราคาล้าละ ๑ ก้อน

โพงพาง	หางหนึ่งค่า ๒๐ เหยียน	๑] เครื่องหาปลาน้ำจืด เค็ม	๖
ยกยอเล็ก	ดอกหนึ่งค่า ๑ ก้อน ๒๐ เบี้ย	๑		
แห	ตีนหนึ่งค่า ๑ เหยียน ๒ ก้อน	๑		
กัลดว	หัวหนึ่งค่า ๑ เหยียน ๓ ก้อน ๒ เฟื้อง	๑		

ของราษฎรในเมือง

ไซดักปลา	ใบหนึ่งค่า ๑ ก้อน ๒ เฟือง	๑]		
ส้มครอบปลา	ใบหนึ่งค่า ๑ ก้อน ๒ เฟือง	๑			
จอบชื้อ ๖ เล่ม	ราคาเล่มละ ๓ ก้อน	๑]	ชื้อขายกันในเมือง]
จอบงอ ๖ เล่ม	ราคาเล่มละ ๓ ก้อน	๑		นอกเมือง	
ไตรหัวหงอย่างดี ๖ เล่ม	ราคาเล่มละ ๔ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑]	ชื้อขายกันในเมือง]
ไตรหัวหงเลว ๖ เล่ม	ราคาเล่มละ ๒ ก้อน ๑๐ เปี้ย	๑			
ไตรเลวใหญ่ ๓ เล่ม	ราคาเล่มละ ๑ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑			
ไตรเลวน้อย ๓ เล่ม	ราคาเล่มละ ๓๐ เปี้ย	๑			
ผาลโกนา ๖ เล่ม	ราคาเล่มละ ๑ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑			

เครื่องมือโนราพร้อมสำหรับหนึ่ง

เชิดยอหนึ่งมีซุ่มใส่ด้วย	ราคา 10 เหรียญ	๑]	
หน้าพรานผู้	ชายค่า ๔ ก้อน ๒๐ เปี้ย ๑ หญิงค่า ๓ ก้อน ๓๐ เปี้ย ๑	๑		๘ ก้อน ๑๐ เปี้ย ๒
ทับ ๒ ใบ	ราคาใบละ ๓ ก้อน	๑		
กลอง ๑ ใบ	ราคา ๘ ก้อน ๑๐ เปี้ย	๑		
ปีนึ่งทองเหลืองมีสายรัด	ราคา ๖ ก้อน	๑		
ไม้ไผ่แตระ	๑๕ คู่	๑		
สะพานเปลาดำขาวมีเชิงหนึ่ง	ราคา ๔ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑		
ปีกนกแอนคู่หนึ่ง	ราคา ๒ ก้อน	๑		
พระขรรค์ ²⁰	๑ เล่ม	๑		รวม ๒๔ สิ่ง
ศร	๑ คัน	๑		เป็นเงิน ๒๒ เหรียญ
สร้อยตาบสำหรับหนึ่ง	ราคา ๒ เหรียญ ๔ ก้อน	๑		๖ ก้อน หากัน
กำไมล มือ ๒๒ เส้น	ราคา ๙ ก้อน ๑๐ เปี้ย	๑		เล่นงานหนึ่งเงิน
ต้นแขน				โรง ๓ โขก
เล็บ ๑๐ เล็บ	ราคา ๔ ก้อน ๑๐ เปี้ย	๑		
ผ้าพื้นแดง ๑ ผืน	ราคา ๑ เหรียญ ๕ ก้อน	๑		
แร่ใส่เครื่องใบหนึ่ง	ราคา ๖ ก้อน	๑		
หน้าผ้า ²¹ ๑ ผืน	ราคา ๓ ก้อน	๑		
แพรสีห้อยคาดสะเอว ๒ แถบ	ราคา ๒ เหรียญ ๕ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑		
มิดใต้	๑ อัน	๑		
ปีคันหนึ่ง	ราคา ๙ ก้อน	๑		
ผ้ายันต์พาดป่า ²²	๑ ผืน	๑		
พัดเขากะบือถือลงโรง	๑ อัน	๑		

หนังสือพิมพ์มีเครื่องพร้อม

ตัวหนังสือ ๒๑ ตัว

ทับ ๒ ใบ

ปี ๑ คัน

กลอง ๑ ใบ

ผ้าจอบ ๑ ผืน

ถ้วยตะเกียง ๑ ใบ

ทน²⁴ ๑ ใบ

ราคาใบละ ๓ ก้อน

ราคา ๙ ก้อน

ราคา ๗ ก้อน ๓๐ เบี้ย

ราคา ๕ ก้อน

ราคา ๑๐ เบี้ย

ราคา ๕ ก้อน

๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑

๗ สิ่งเป็นเงิน ๓ เหรียญ
หากันเล่นคินละ
เหรียญ

๑

แลตัวหนังสือนั้นนายหนังสือจ้างให้ช่างสลักกัน รูปที่ตีตัวละ ๖ ก้อน

รูปที่เลวตัวละ 4]
3] ก้อนบ้าง ตามราคา ดี
2] ชั่ว]
1]

เครื่องกาหลอพร้อมสำหรับหนึ่ง

ทน ๒ ใบ

ปี ๑ คัน

หม้อ ๑ ใบ

ราคาใบละ ๕ ก้อน

ราคา ๗ ก้อน

ราคา ๕ เหรียญ

๑] ๓ สิ่งเป็นเงิน ๖ เหรียญ ๒ ก้อน
๑] หากันงาน บวชนาค] เงินโรง ๑
๑] ศพ]
๓ โขก

คอง²⁵ ๕๐ ผัก

ข้าวฟ่าง ๒๐ เลียง²⁶

เมล็ดจหัวคอก²⁷

ตัวอย่างลูกยาร่วง²⁸

ราคา ร้อยละ ๒ ก้อน

ราคา ๔ เลียง ๑ ก้อน

ราคา พันละ ๑ ก้อน

กำหนดออกดอกเป็นผลต้นปี

๑]
๑] ซื้อขายกันแต่ในเมือง ๓
๑]

เดือน ๕] ปีหนึ่งเป็นลูกแต่ครั้งเดียว ซื้อขายกัน

ในเมืองนอกเมือง

แกะเก็บข้าว ๖ เล่ม

ราคา ร้อยละ ๓๐ เบี้ย

ราคา เล่มละ ๑๐ เบี้ย

ซื้อขายกันแต่ในเมือง ๑

เรือนกรมการ

เรือนราษฎร

เรือนไพร่ลาว

เรือนตึกในคาลัย

หมู่หนึ่ง ๓ หลัง ๑

หมู่หนึ่ง ๒ หลัง ๑

หมู่หนึ่ง ๑ หลัง ๑

มีเฉลียง ๑ หลัง ๑

๔ อย่าง

ตัวอย่างเรือ

เสาใบลำ ๑

ราษฎรไปซื้อลำมาแต่เมือง

การจณดิฐ
ชุมพอน

ทำขึ้นใช้สอย แลไปค้าขายเมือง

นคร] มีอยู่ ๕ ขนาด
พัทลุง]

เรือยาว ๘ วา ๒ สอก ปากกว้าง ๖ สอก	ราคา ๔๐ เหรียญเศษ	ขนาด ๑	}
เรือยาว ๗ วา ๓ สอก ปากกว้าง ๕ สอก	ราคา ๑๐๐ เหรียญเศษ	ขนาด ๑	
เรือยาว ๖ วา ๒ สอก ปากกว้าง ๔ สอกคืบ	ราคา ๙๐ เหรียญเศษ	ขนาด ๑	
เรือยาว ๕ วา ๓ สอก ปากกว้าง ๔ สอก	ราคา ๗๕ เหรียญ	ขนาด ๑	
เรือยาว ๕ วา สอก ปากกว้าง ๓ สอกคืบ	ราคา ๖๕ เหรียญ	ขนาด ๑	

ตัวอย่างเรือ] ราษฎรไปซื้อลำมาตาม
 มาดลำ ๑] แต่เมือง การจณดิฐ] ให้สอย และบันทุกสิ่งของในเมืองมีอยู่ ๔ ขนาด
 ชุมพอน]

เรือยาว ๔ วา ปากกว้าง ๓ สอก	ราคา ๔๐ เหรียญ	ขนาด ๑	}
เรือยาว ๓ วา ๓ สอก ปากกว้าง ๓ สอก	ราคา ๓๖ เหรียญ	ขนาด ๑	
เรือยาว ๓ วา สอก ปากกว้าง ๒ สอกคืบ	ราคา ๓๐ เหรียญ	ขนาด ๑	
เรือยาว ๓ วา สอก ปากกว้าง ๒ สอก	ราคา ๒๕ เหรียญ	ขนาด ๑	

ข้าวนาเรียกว่า]
 ข้าวจ้าว] ชื่อข้าวชอดดำเป็นข้าว เลี้ยง ๒๐ เลี้ยง] กำหนดลงนา ๘ เดือน ได้เก็บรวง ๒
 เป็นข้าวหนัก] สาร ๑ ถัง]

ข้าวนาเรียกว่า]
 ข้าวจ้าวเป็น] ชื่อข้าว นางหงเป็นข้าว เลี้ยง ๒๐ เลี้ยง] กำหนดลงนา ๘ เดือนได้เก็บรวง ๒
 ข้าวหนัก] สาร ๑ ถัง]

ข้าวนาเรียกว่า]
 ข้าวจ้าว] ชื่อข้าว สาลีเป็นข้าว เลี้ยง ๒๐ เลี้ยง] กำหนดลงนา ๘ เดือนได้เก็บรวง ๒
 เป็นข้าวหนัก] สาร ๑ ถัง]

ข้าวนาเรียกว่า]
 ข้าวเหนียวเป็น] ข้าวเหนียวดำเป็นข้าว เลี้ยง ๒๐ เลี้ยง] กำหนดลงนา ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
 ข้าวเบา] สาร ๑ ถัง]

ข้าวนาเรียกว่า ข้าวเหนียวแปน ข้าวกลางปี ³⁰	ข้าวเหนียวแดงแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงนา ๖ เดือนเก็บรวงได้ ๒
ข้าวนาเรียกว่า ข้าวเหนียวแปน ข้าวกลางปี	ชื่อข้าวเหนียวกะทิแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงนา ๖ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวนาเรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	ชื่อข้าวลูกปลาแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงนา ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวนาเรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	ชื่อข้าวทองสายแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงนา ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวไร่เรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	ชื่อข้าวเข็มเงินแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงไร่ ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวไร่เรียกว่า ข้าวเจ้าแปน เข้าเบา	ชื่อข้าวราไหมดแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงไร่ ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวไร่เรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	เรียกข้าวนางพญาแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงไร่ ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวไร่เรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	ชื่อข้าวนางจงแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงไร่ ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
ข้าวไร่เรียกว่า ข้าวเจ้าแปน ข้าวเบา	ชื่อข้าวมลixonแปนข้าว	เลียง ๒๐ เลียง สาร ๑ ถึง	กำหนดลงไร่ ๔ เดือนได้เก็บรวง ๒
รวมพรรณข้าว	นา ไร่ เจ้า เหนียว หนักเบาแปนข้าว	เลียง ๒๖๐ เลียง สาร ๑๓ ถึง	คิดข้าวเลียงพันเลียง

แปนเกียนหนึ่ง ราคาเกียนละ ๒๕ เหยียน ข้าวสาร เหนียวราคาถึงละ ๖ ก้อน
 ชื่อขายกันแต่ในเมือง เจ้าราคาถึงละ ๕ ก้อน

แสงใบหนึ่งสำหรับใช้ดวงข้าว	เปลือก] ๔ แสงเป็นกันตั้ง	๑	}
	สาร		
กันตั้งใบหนึ่งสำหรับใช้ดวงข้าว	เปลือก] ๕ กันตั้งเป็นตั้ง	๑	
	สาร		
ถังใบหนึ่งสำหรับใช้ดวงข้าว	เปลือก] ๒๐ แสงเป็นตั้ง	๑	
	สาร		

๓

เครื่อง] ทำนา	คันไถ	๑	}	สำหรับ ๑	}
	ยาม	๑			
	หัวหมู	๑			
	ผาด	๑			
	แอก	๑			
	คราด	๑			
	แอก	๑			

๒

สมุดหนังสือตัวพขโบราณ	อพิธรรมแปลเล่ม	๑	}
สมุดหนังสือตัวพขโบราณ	สุวรรณสามเล่ม	๑	
สมุดหนังสือตัวพขโบราณ	ขัมภู เล่ม	๑	
สมุดหนังสือตัวพขโบราณ	ไชยเขต เล่ม	๑	
สมุดตำราหมอทำอุบาศร์	เล่ม	๑	}
ก่าตำรายามการไทยตก	ก่า	๑	
ก่าตำราห้วง	ก่า	๑	
ก่าตำราเสดาะพเคราะห์	ก่า	๑	

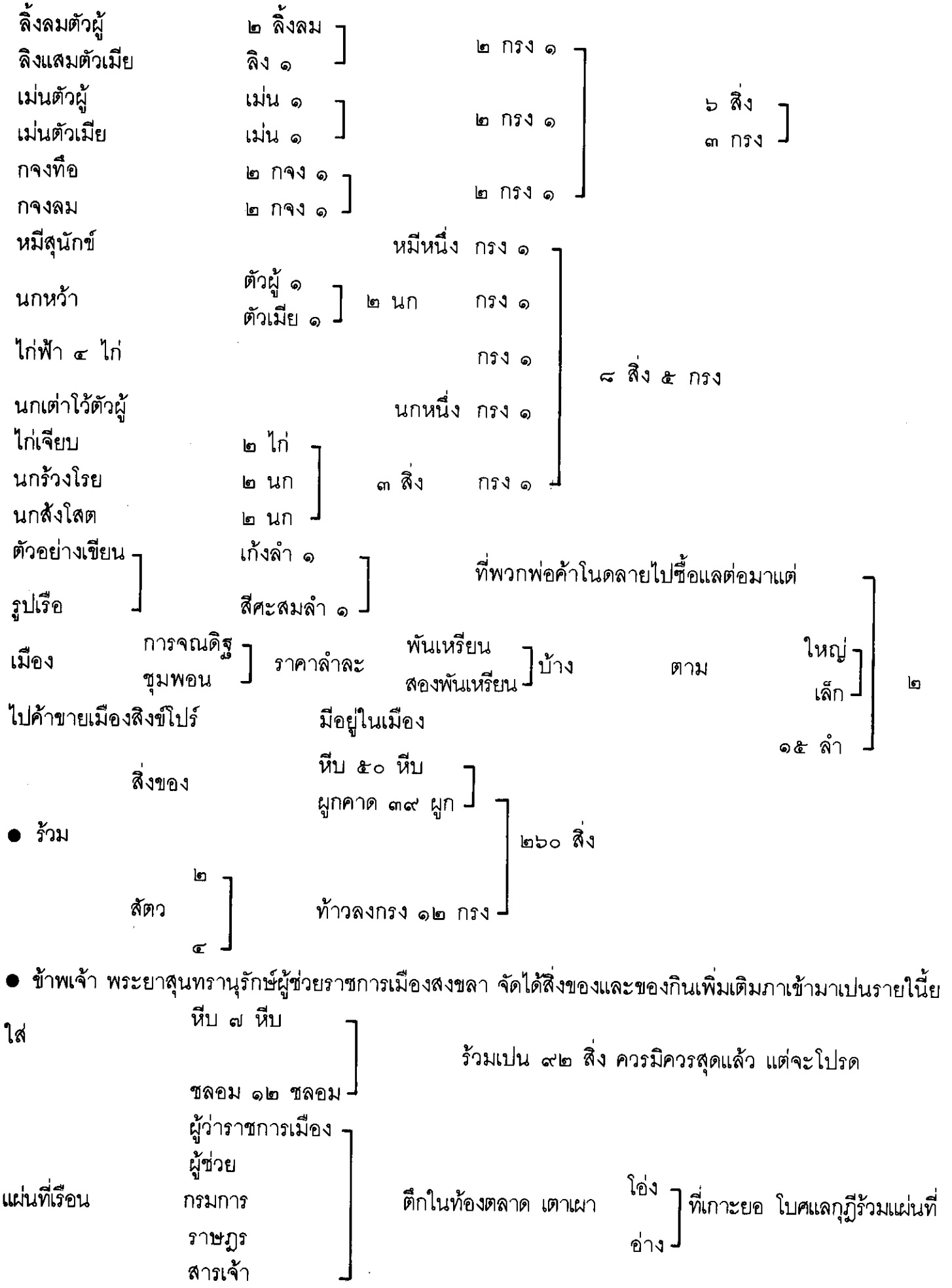
๔

๔

ลึงเผือกหางยาวตัวเมีย	ลึง ๑	} ๒ กรง	๑	}
ค่างตัว ผู้ ๑] เมีย ๑	๒ ค่าง			
ลึงจุ่นตัวผู้	ลึง ๑ กรง		๑	
ลึงเสนตัว ผู้ ๑] เมีย ๑	สองลึง กรง		๑	
ลึงนากบุดตัวผู้	ลึง ๑	} ๓ กรง	๑	
ลึงนากบุดตัวเมีย	ลึง ๑			
ลูกตัวเมีย	ลึง ๑			

๖ ลึง

๔ กรง

๑๘ อย่าง ๆ ละสองแผ่น ๓๖ แผ่น

รังนกซึ่งบังเกิดขึ้นที่เกาะในทะเลสาบแขวงเมืองสงขลา คัดออกเป็นสามอย่าง ไปจำหน่าย
อย่างทีหนึ่ง ราคาซึ่งละ ๑๕ เหรียญ อย่างที่สองราคาซึ่ง ๗ เหรียญครึ่ง อย่างที่สาม
ราคาซึ่งละ ๓ เหรียญครึ่ง

รังนกดำจำหน่ายราคาหาบละ ๓๐ เหรียญ

เครื่องยาบ้า

รากไอบาว	๑
ไฟเดือนห้า	๑
ฝนแสนห้า	๑
ไหลเผือก	๑
ไฟสามกอง	๑
จันนา	๑
ย่านพีเงาะ	๑
ย่านหลุมนก	๑
ย่านเมระ	๑
รากกำขี้ม	๑
รากเจาะทะาะ	๑
เปล้าทอง	๑
เปล้าเงิน	๑
เปล้าใหญ่	๑
รากหมากหมก	๑
รากย่านนาง	๑
แก่นขรี	๑
แก่นลักจัน	๑
บริแหวง	๑
ขลุ่ด	๑
ตานหมาก	๑
เหล็กนั่งอयोग	๑
หัวยาจีน	๑
ฉนโพสีหัวปรง	๑
ว่านกีบแรด	๑
ตานแดง	๑

รวมเครื่องยาบ้า ๒๖ สิ่ง

พัลภาวะ
ปลูก]

เม็ดพันธุ์กล้วย
เม็ดพันธุ์คางคอง
เม็ดพันธุ์น้ำเต้าเทศ
เม็ดพันธุ์ถั่วฝักยาว
เม็ดพันธุ์แตงไทย
เม็ดพันธุ์แตงจีน
เม็ดพันธุ์ขี้พริก
เม็ดพันธุ์แตงส้ม
เม็ดพันธุ์น้ำเต้าผ้า
เม็ดพันธุ์บวบ

๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑

๑๐ สิ่ง

หัวมันหลกัชะ
หัวมันใหญ่กะชะ
หัวมันอังกัชะ
หัวมันงูกะชะ
หัวมันเทศกะชะ
หัวมันขี้หนูกะชะ
หัวบอนกะชะ
หัวกลอยกะชะ
ซื้อขายกันราคา

๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑

ซื้อขายกันราคาหาละ
ซื้อขายกันราคาหัวละ
ซื้อขายกันราคาหัวละ
ซื้อขายกันราคาหัวละ
ซื้อขายกันราคาหาละ
ซื้อขายกันราคาถึงละ
ซื้อขายกันราคาหัวละ
ขวานแวนขันน้ำตากแห้ง
แล่งละ ๖ เปี้ย

๖
๑๓
๑๔
๑
๒
๔
๕
๒
๕
๓
๔

ก้อน
เปี้ย
เปี้ย
เปี้ย
ก้อน
เฟื้อง
เปี้ย

๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑
๑

๑ สิ่ง

ลูกขี้พริกกะ ๑ ซื้อขายกันราคาหีบละ ๗ ก้อน ๒๐ เปี้ย ๑
 น้ำเต้าเทศกะ ๑ ซื้อขายกันราคาหีบละ ๑ เหรียญ ๒ ก้อน ๑
 น้ำเต้าผ้า ไบ ๑ ซื้อขายกันราคาไบละ $\frac{๔}{๕}$] เปี้ย ๑
 หัวขมิ้นกะ ๑ ซื้อขายกันราคาถึงละ ๕ ก้อน ๑
 แต่งส้มกะ ๑ ซื้อขายกันราคาไบละ $\frac{๔}{๕}$] เปี้ย ๑
 น้ำผึ้งเหลวโดนดไทย ๑ ซื้อขายกันราคาแล่งละ ๑๐ เปี้ย ๑
 น้ำผึ้งกะบอกโดนด ๓๐ ก่บอก ซื้อขายกันราคาบอกละ $\frac{๖}{๗}$] เปี้ย ๑
 น้ำผึ้งห่อไบตาน ๔๐ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๕ เปี้ย ๑
 ข้าวเหนียว ๕ สมูก ซื้อขายกันราคาแล่งละ ๑๐ เปี้ย ๑
 ข้าวเหนียวกววนตลับ ๑๕๐ ตลับ ซื้อขายกันราคาตลับ ๑ เปี้ย ๑
 ข้าวเหนียวกววนช่อ ๒๔ ช่อ
 ลูกคือช่อ ๔ ช่อ] ๓๒ ช่อไม่ได้ซื้อขายกัน
 เปนแต่ราษฎรทำบุญ ๒

ข้าวเหนียวกววนห่อเตาะ ๑๒ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๒๐ เปี้ย ๑
 กล้วยย่าง ๔ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๑ ก้อน ๑
 ขนมลาหอย ๑ หม้อ ซื้อขายกันราคาอันละ ๒ เปี้ย ๑
 ขนมลาแผ่นหม้อ ๑ ซื้อขายกันราคาแผ่นละ ๕ เปี้ย ๑
 ขนมเปีย ๒๐ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๑๐ เปี้ย ๑
 ขนมก้อ ๒๐ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๔ เปี้ย ๑
 ขนมป่าไก่ ๒๐ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๓ เปี้ย ๑
 ข้าวพอง ๔๐ อัน ซื้อขายกันราคาอันละ ๑ เปี้ย ๑
 ขนมกะ ๒๐ ก่กะ ซื้อขายกันราคากะละ ๓ เปี้ย ๑
 ส้มตรังกาณูชลอม ๑ ซื้อขายกันราคาร้อยละ ๖ ก้อน ๑
 ยาขนมห่อเตาะ ๖ ห่อ ซื้อขายกันราคาห่อละ ๑ ก้อน ๒๐ เปี้ย ๑

ปลาช่อนผ่าแห้ง ๑๐ ตัว ซื้อขายกันราคาตัวละ ๒ เปี้ย ๑
 ปลาดุกผ่าแห้ง ๒๐ ตัว ซื้อขายกันราคาสองตัว ๓ เปี้ย ๑
 ปลาหมองผ่าแห้ง ๒๐ ตัว ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑ เปี้ย ๑
 ปลาไหลย่าง ๑๐ ตัว ซื้อขายกันราคาตัวละ $\frac{๙}{๑๐}$] เปี้ย ๑

๒๓ สิ่ง

๔ สิ่ง

ปลากระพงผ่าแห้ง ๑ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๕ ก้อน	๑
ปลาเหลียบผ่าแห้ง ๑ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๒ ก้อน	๑
ปลากระบอกผ่าแห้ง ๑๐ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๔ ^๓ เปี้ย	๑
	๖	
ปลาอิคุดผ่าแห้ง ๑๐ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑๐ ^๙] เปี้ย	๑
ปลาโคบผ่าแห้ง ๑๐ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาแมวผ่าแห้ง ๑๐ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาแมวเค็ม ๘ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๔ เปี้ย	๑
ปลาจับเม็จผ่าแห้ง ๖ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๒ เปี้ย	๑
ปลาเงินตากแห้ง ๖ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาหางกิวผ่าแห้ง ๑๐ ตัว	ซื้อขายกันราคาตัวละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาหางกิวเสียบ ๔ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาแมวเสียบ ๔ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาชี่เกะเสียบ ๕ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาหน้อยขนุนเสียบ ๔ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาหลังเขียวเสียบ ๔ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาหัวกวดเสียบ ๖ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
ปลาจิ้งจงบงเสียบ ๓ เสียบ	ซื้อขายกันราคาเสียบละ ๑ เปี้ย	๑
มันกุ้งหม้อ ๑	ซื้อขายกันราคาหม้อละ ๓ ก้อน ๒๐ เปี้ย	๑

๑๘ สิ่ง

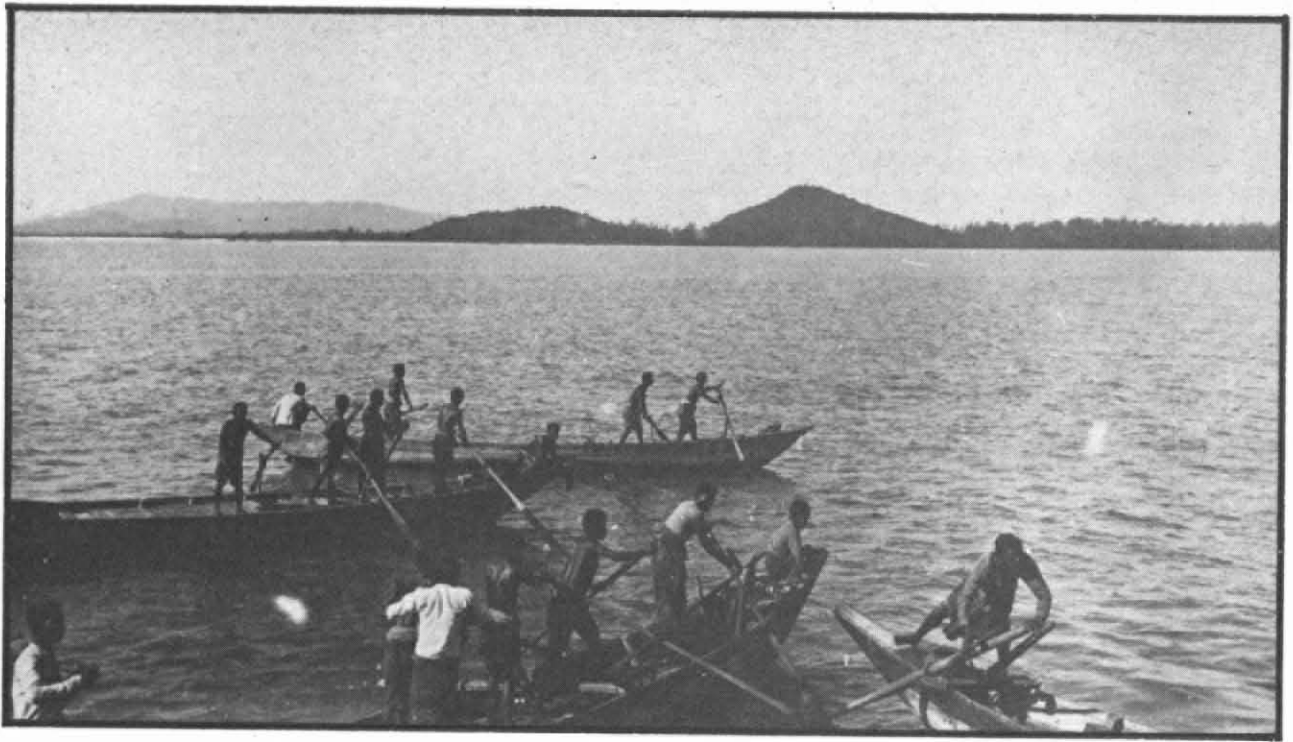
รวมสิ่งของเพิ่มเติมลง
หีบ ๗ หีบ
ชลอม ๑๒ ชลอม]

เป็นสิ่งของ ๙๒ สิ่ง ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

เชิงอรณ

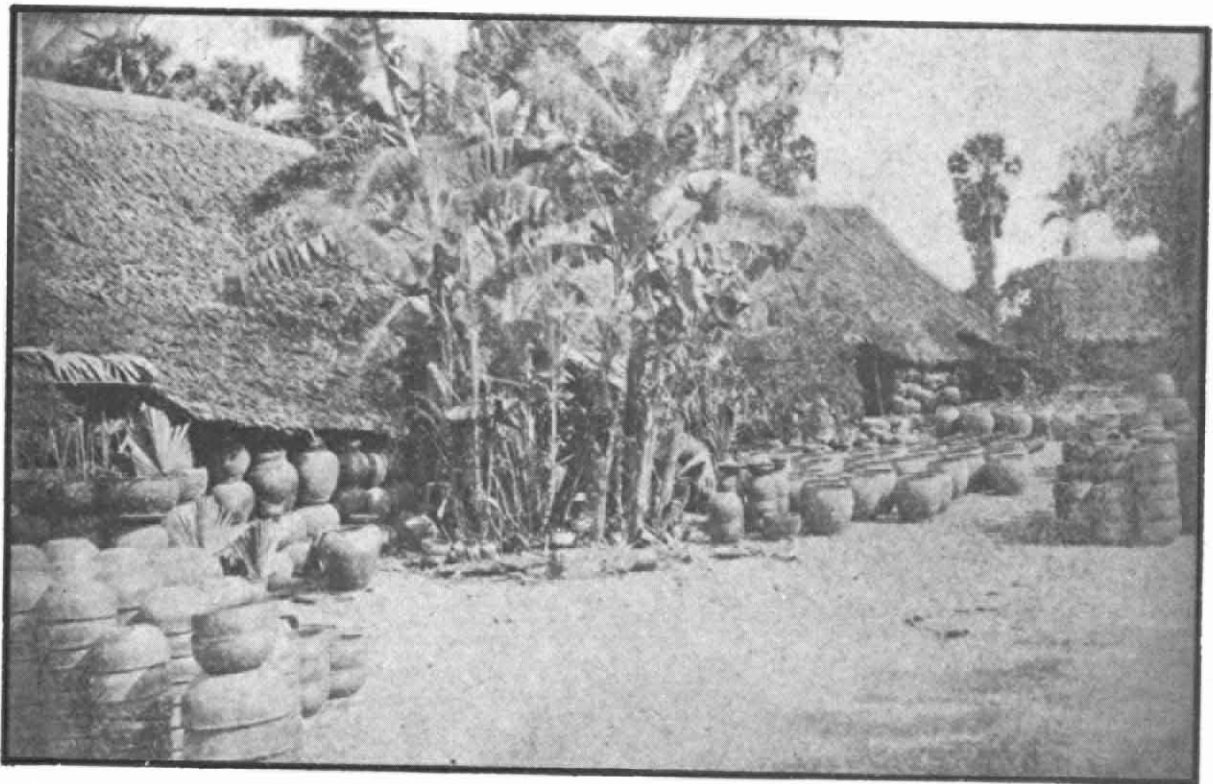
1. เงินเหรียญ (เหรียญ) ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ในเมืองสงขลาและบางเมืองนิยมใช้เหรียญ ๔ ชนิดคือ (๑)เหรียญแมกซิกัน มักเรียกกันสั้น ๆ ว่าเหรียญนก เพราะมีรูปนกอินทรีอยู่ด้านหนึ่ง (๒) เหรียญเงินที่มีตรามังกรอยู่ด้านหนึ่ง มักเรียกว่า เหรียญมังกร (๓) เหรียญเงินที่มีตราอักษรจีน (๔) เหรียญของมลายู มักเรียกกันว่า เหรียญหัวด้ง เพราะมีรูปคนหัวด้ง (ซึ่งชาวภาคใต้เรียกด้งว่า ด้ง) หรือเรียกว่า เหรียญไม้เท้า เพราะรูปคนที่หัวด้งนั้นมือข้างหนึ่งถือไม้เท้า
ส่วนเบี้ยตะกั่ว หรือกะแปะ เป็นเบี้ยที่เจ้าเมืองให้จัดทำขึ้นใช้เฉพาะในเมืองของตน เช่น เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เป็นต้น โดยเฉพาะของสงขลาได้ส่งไปให้ใช้ในหัวเมืองมลายูทั้ง ๗ หัวเมืองด้วย เหรียญตะกั่วของเมืองสงขลาแบบหนึ่งมีตัวอักษรไทยว่า “สง” อยู่ข้างบน มีอักษร “ขลา” อยู่ข้างล่าง อีก ๒ ข้างเป็นอักษรยาวี ส่วนอีกด้านหนึ่งมีตัวหนังสือจีน ๔ ตัว ที่ต้องใช้อักษรถึง ๓ ภาษาเพราะชาวเมืองสงขลามีทั้งไทย จีน และ ไทยมุสลิม อีกแบบหนึ่ง มีอักษรไทย “สงขลา” อยู่ข้างบน ข้างล่างบอกจุลศักราช เช่น ๑๒๔๑ หรือ ๑๒๔๒ หรือ ๑๒๔๓ เป็นต้น ที่เรียกว่าเหรียญตะกั่วที่จริงทำจากดีบุก บางทีจึงเรียกกันว่าอัฐดีบุก หรือเรียกว่า เบี้ย ราคา ๑๐ เบี้ยเป็น ๑ เฟื้อง ๔๐๐ เบี้ย เป็น ๑ เหรียญ ค่าของเงินเหรียญทั้ง ๔ ประเภท ที่กล่าวตอนต้นเท่ากัน ถ้าเทียบกับเงินบาทของกรุงเทพฯอาจขึ้นลงตามสมัย เช่น ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ เงิน ๓ เหรียญเท่ากับ ๕ บาท ส่วนเงินก้อน ๑๐ ก้อน เป็น ๑ เหรียญ ๑ ก้อนจึงมีค่าเท่ากับ ๑๒ อัฐของกรุงเทพฯ
2. ก้อน เป็นมาตรฐานใช้กันในเมืองสงขลา พัทลุง ปัตตานี และนครศรีธรรมราช เป็นต้น เงินก้อนของเมืองสงขลา พัทลุง และปัตตานี มีราคาเท่ากันคือ ๑๐ ก้อนเป็น ๑ เหรียญ แต่ของเมืองนครศรีธรรมราชมีราคาแพงกว่าคือ ๖ ก้อน เป็น ๑ เหรียญ ภาษาถิ่นปัตตานีเรียกเงินก้อนว่า “กะนีอซี”
3. โขก เป็นมาตรฐานที่เมืองสงขลา พัทลุง และปัตตานี เงิน ๑ โขกมีค่าเท่ากับ ๕๐ สตางค์ ๒ โขกเป็น ๑ เหรียญ เรียกธนบัตรใบละ ๕๐ สตางค์ว่า ใบโขก เมืองปัตตานีเรียกโขก เป็น “โกะ” หรือ “สะโกะ” มีราคาเท่ากับ ๕๐ สตางค์เช่นกัน แต่ต่อมาภายหลังเกิดสับสนขึ้นในภาษาถิ่นปัตตานี คือคำว่า โกะ หรือ สะโกะ มาใช้เรียกเหรียญบาท
4. ตรน คือกระสวย
5. พร้าโอ พร้าขนาดใหญ่ ใช้เป็นอาวุธประจำบ้าน หรือถือไปที่ต่าง ๆ ถือกันว่าเป็นเครื่องบ่งถึงความเป็นชายชาติตรีของผู้ถือ มักทำให้ส่วนดาของพร้ามีขนาดบังใบหูของผู้ถือมิดเป็นวิเศษ
6. น้ำน้อย ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่ง ขึ้นอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เคยเป็นแหล่งที่พบแร่เหล็กชั้นดี มีการขุดและถลุงเหล็กแบบพื้นเมืองที่นี่ เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปี-๕๐ ปีมาแล้ว มีดพร้าที่ตีจากโรงตีเหล็กบ้านน้ำน้อยมีชื่อเสียงมากจนเรียกกันติดปากว่า พร้าน้ำน้อย อ้ายแดงน้ำน้อย มีดน้ำน้อย ทำนองเดียวกับมีดอรัญญิก
7. กะเบ็อง ดูความพิสดารจากเรื่องกระเบ็องดินเผาเมืองสงขลา
8. บ่อพลับ เป็นชื่อตำบลปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ทำเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากในสมัยรัชกาลที่ ๕
9. เกาะยอ เกาะในเขตอำเภอเมืองสงขลา มีชื่อเสียงด้านทอผ้า และเครื่องปั้นดินเผาประเภทเนียงและไห
10. จตั้ง บ้านจะทิ้งหม้อ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น สทิ้งหม้อ อยู่ในเขตอำเภอเมืองสงขลา ยังมีผู้ประกอบอาชีพปั้นดินเผาอยู่หลายครอบครัว

11. สวด หวด
12. อีรูบ่อ อีรูที่ใช้สำหรับก่อเป็นปอน้ำที่ขุดลึกลงไปใต้ดิน
13. สานกุง เป็นคำภาษาถิ่น หมายถึง กุงแห้ง
14. เคยปลา กะปิปลา
15. เตาะ กาบหมาก
16. สีมิรา แหลมสมิหระ หรือ สมิหลา อัญมณีหายาก
17. ลานทำใบเรือ ใบลานที่นำมาจักแล้วสานเป็นผืนสำหรับเย็บต่อกันเป็นใบเรือ
18. แมงดา เครื่องกันฝน เย็บด้วยใบปาล์มเช่น ลาน ใช้คลุมหัวและคลุมลำตัวได้ ๓ ด้าน
19. จากโสม จากชนิดหนึ่ง เย็บด้วยใบของหวายโสม ซึ่งเป็นปาล์มเลื้อย ขึ้นเป็นกอ มีทางยาว ใบชิด นำใบที่มีทางติดอยู่มาวางเรียงเย็บให้ซ้อนทับกัน ผูกต่อกันไปเรื่อย ๆ จนได้ความยาวประมาณ ๔-๕ เมตร เป็นจากที่ม้วนได้ เคลื่อนย้ายได้สะดวก ใช้มุงหลังคาหรือกั้นบ้าน
20. พระขรรค์ เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญที่คณะโนรา หรือมโนราทุกคนจะต้องมี ใช้สำหรับเล่นบทสิบสอง ซึ่งเล่นในพิธีสำคัญ เช่น การรำลงครู (หรือโรงครู) เพราะเมื่อเล่นบทสิบสอง จะใช้ตัวนายโรงและตัวพรานเล่นคู่กันเพียง ๒ ตัว ตัวนายโรงต้องสวมบทบาทเป็นตัวละครในเรื่อง ๑๒ เรื่องต่อกันไป เมื่อสมมุติตัวเองเป็นตัวละครที่มีฐานะเป็นกษัตริย์ ก็เพียงแต่ถือพระขรรค์เป็นสัญลักษณ์เท่านั้น การแต่งตัวยังเป็นชุดเดิม เมื่อสมมุติตัวเป็นหญิงหรือคนสามัญก็เก็บพระขรรค์ให้คนอื่นถือไว้
21. หน้าผ้า ผ้าสีที่ผู้รำโนราแห็บห้อยไว้ข้างหน้าแทนชายไหว มักมีสีสวยสด
22. ผ้ายันพาดป่า คือผ้ายันต์ที่หมอประจําโรงของคณะโนราหรือหนังตะลุงใช้พาดป่าเพื่อทำพิธีกรรม
23. ลงโรง คือการใหม่โรง ขณะที่ใหม่โรงด้วยดนตรีล้วนเสร็จแล้ว โนราจะมีการกล่าวคำประกาศเชิญครู เรียกว่า กาศครู ผู้ขับกลอนจะมีพัดเขาควยพัดโบกไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นขนบนิยมอย่างหนึ่ง ในการเล่นโตะคริมเพื่อการปิดเป่าโรคภัยไข้เจ็บก็นิยมใช้พัดในการเชิญวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อให้มาเข้าทรงบอกสาเหตุแห่งโรคและวิธีปิดเป่ารักษา
24. ทน กลองแขก
25. คง ข้าวโพด
26. เลียง ข้าวหรือข้าวฟ่างที่ตัดรวงให้ติดส่วนคอรวงไว้แล้วนำมาผูกเป็นกำ เรียก กำหนึ่งว่า เลียงหนึ่ง
27. หัวคอก มะม่วงหิมพานต์ ไม้ผลชนิดนี้มีชื่อเรียกในภาษาถิ่นได้มากชื่อ เช่น เม็ดล่อ กาหยี่ กาหยู ยาร่วง
28. ยาร่วง มะม่วงหิมพานต์
29. แกะ เครื่องมือเก็บรวงข้าวที่ละรวง
30. ข้าวกลางปี ข้าวประเภทที่ให้ผลไม่ช้าหรือเร็ว เรียกข้าวที่ลงนาแล้วใช้เวลา ๗ เดือนกว่าจึงจะเก็บรวงได้ว่า ข้าวหนัก ข้าวที่เก็บรวงได้ไม่เกิน ๔ เดือนว่า ข้าวเบา ส่วนข้าวกลางปีให้ผลได้ประมาณ ๕-๖ เดือน

เรือชนของข้ามฟากที่เมืองสงขลา
ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘

หจช.กรมศิลปากร

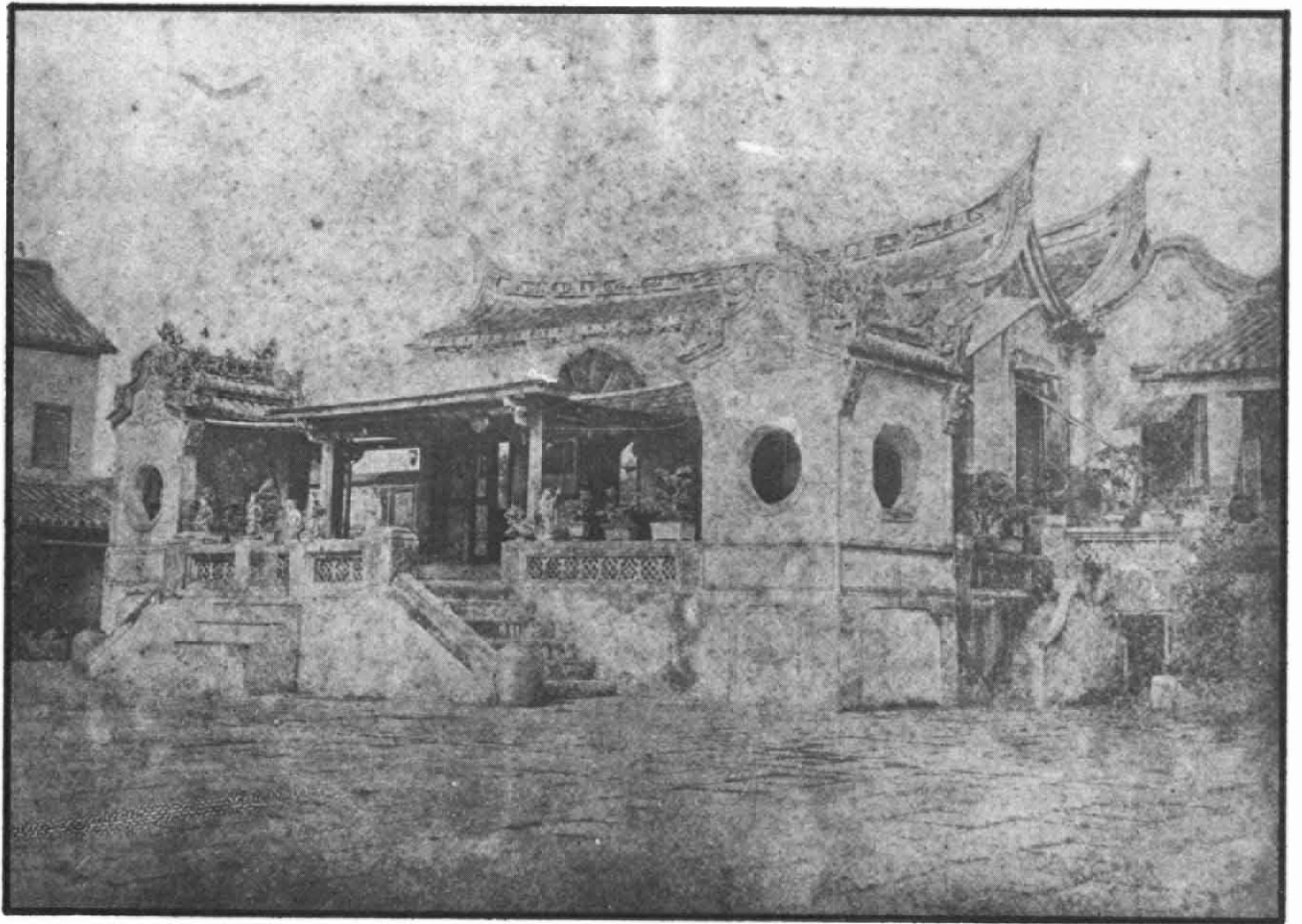
เครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตจากเกาะยอ เมืองสงขลา
ภาพนี้ถ่ายเมื่อครั้งพระวิสุทธิโยธามาตย์ (เจ้าคุณวรปาสา) ไปตรวจราชการ เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๖ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

หจช.กรมศิลปากร

สภาพเมืองสงขลา เมื่อปี ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)
ที่ปรากฏตามรายงานพระสถิตย์พจนปกรณ์
ซึ่งว่าด้วย
การตรวจแหลมมลายูในพระราชอาณาเขต
ร.ศ. ๑๑๓

(ตัดตอนมาบางส่วน)

สภาพภาพของเมืองสงขลา เมื่อ ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) ที่ปรากฏตามรายงาน พระสถิตย์พจนกรณ์ ซึ่งว่าด้วยการตรวจแหลมมลายูในพระราชอาณาเขต ร.ศ. ๑๑๓ เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติบางประการของข้าราชการจาก ส่วนกลาง ที่มีต่อเมืองสงขลาในฐานะที่เป็นหัวเมืองสำคัญ รวมทั้งทัศนคติที่มีต่อ เจ้าเมืองและกรมการเมืองในขณะนั้น ช่วยให้แลเห็นปัญหาที่ต่างแง่มุมออกไป นอกจากนี้รายงานชุดนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพตัวเมืองสงขลาบางประการที่ไม่ปรากฏในเอกสารฉบับอื่น ๆ เช่น ชื่อป้อมทั้ง ๘ และที่ตั้งของแต่ละป้อม หรือ เรื่องการจัดแบ่งเขตการปกครองท้องที่ ซึ่งเป็นช่วงระยะก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเป็นแบบ ให้มีมณฑล (เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๙) เพียงเล็กน้อย ทำให้เห็นความแตกต่างกันของคำว่า “แขวง” และ “อำเภอ” ที่ใช้อยู่ก่อนและหลังการปฏิรูปอย่างชัดเจน เห็นอำนาจและหน้าที่ของเจ้าเมืองและกรมการเมือง จึงนับว่าเอกสารชุดนี้มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างยิ่ง

บ้านเจ้าเมืองสงขลา

พระวิสุทธโยธามาศย์ (เจ้าคุณวรสาป) ถ่ายเมื่อ ครั้งตรวจราชการ เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๖ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

ในเมืองสงขลา

๒๙๙ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๓ เวลาเช้าเที่ยวดูมณฑลเมืองสงขลา เมืองสงขลาเป็นเมืองตั้งอยู่ริมทะเลสาบ ที่ตรงปากทะเลสาบจะออกทะเลข้างฝ่ายใต้ พื้นเมืองเป็นแหลมยื่นจากเชิงเขาเทวดา^๑ ขึ้นมาทางเหนือถึงหินมิลลา^๒ ที่สุดแหลมยาวประมาณ ๓๒๐ เส้น กว้างของแหลมนี้คือริมฟากตะวันออก ๆ ทะเลใหญ่ฟากตะวันตกลงทะเลสาบ เมืองตั้งอยู่ริมตลิ่งของแหลมฝ่ายตะวันตก หันหน้าเมืองลงทะเลสาบฝ่ายตะวันตก

เมืองสงขลา มีกำแพงรูป ๔ เหลี่ยมยาว ๆ ล้อมรอบเมือง กำแพงตั้งเกือบตรงเหนือใต้ แต่เยื้องข้างตะวันตกเฉียงเหนือหน่วยหนึ่งกำแพงที่มาแต่ทิศเหนือใต้ ยาว ๕๙๐ วา แต่กว้างไม่เท่ากัน ด้านทางเหนือสอบเข้ามาแลแคบกว่าทางใต้ คือด้านเหนือกว้าง ๑๙๘ วา ด้านใต้กว้าง ๒๕๕ วา

กำแพงเป็นกำแพงก่อด้วยศิลา กับปูนสูงสัก ๒๐ คืบ หนาสัก ๑ วา มีใบเสมาแลป้อมประตุมันคง ด้านตะวันออกกำแพงชำรุดพังลงบ้างแล้ว

ป้อมมี ๘ ป้อม^๓ ถ้าจับต้นแต่ป้อมแ่งตะวันตกเฉียงเหนือแล้วลงไปทางใต้วงรอบกำแพง จะมีชื่อเรียงกันไปดังนี้ คือ ป้อม

เทเวศร์พิทักษ์ ๑ พิทักษ์เขื่อนขันธุ์ ๑ ประจันราวี ๑ ไพรีพินาศน์ ๑ พิฆาฏฆ่าศึก ๑ พิภกอำนาจ ๑ นิราศพยนต์ ๑ กันศัตรู ๑

ในเมืองมีถนนสายข้างตะวันตกเป็นสายใหญ่ไปตามทิศเหนือใต้ เป็นถนนถมศิลาทำใช้รถเกวียนได้ สองฟากถนนเป็นตึก ๒ แถว ชายผ้าแลสิ่งของต่าง ๆ เป็นร้านชำตลอดไป ตึกมีหนาทิศตะวันออกทางเหนือ แล้วต่อไปทางใต้มีแต่ตามริมถนนในกำแพงเมืองมีตึกไม่เกิน ๒๐๐ หลัง รวมทั้งตึกแลบ้านเรือนราษฎรในกำแพงไม่เกิน ๑๕๐๐ หลังคา

ฝายนอกกำแพงเหนือเมืองมีบ้านจับปลาอีกบ้านหนึ่งเรียกบ้านแหลมทราย มีเรือนไม่เกิน ๓๐๐ หลังคาหมดทั้งสิ้นที่เรียกว่าในจังหวัดตัวเมืองสงขลา มีเรือนไม่เกิน ๑๘๐๐ หลังคา มีคนในเมืองไม่เกิน ๖๐๐๐ คน ไทยกับจีนปานจะกึ่งกัน

ในกำแพงเมืองแลคูที่ ๆ เป็นบ้านเรือนตั้งค่อนข้างริมกำแพงเมืองฝ่ายตะวันตก ซีกข้างในเมืองฝ่ายตะวันออกมีต้นไม้วมเย็นครึ้มสบาย

เรือนที่ตั้งอยู่นอกกำแพงริมชายทะเลเป็นเรือนแลร้านขายสิ่งของที่รับพระราชทานในพื้นที่เมืองริมนอกชายกำแพงด้านตะวันตก มีตลาดยาวค่อนกำแพงเมืองออกตลอดวัน

สิ่งที่สำคัญในแหลมที่ตั้งเมืองสงขลา นี้ คือพระเจดีย์บนยอดภูเขา ตั้งควน^๔ อยู่ทิศเมืองฝ่ายเหนือในบ้านแหลมทราย ภูเขาเป็นเขาดินปนกับศิลาแดงสูง ๓๐๗ ฟิต เจดีย์เป็นเจดีย์กลมสูงแต่ถันล่างประมาณ ๑๐ วา

ขึ้นต่ำลงมาเบื้องตะวันตกมีศาลาใหญ่งาม ๑ หลัง ฝ่ายตะวันออกเขาตั้งควนมีเนินลูกหนึ่ง^๕ เป็นส่วนของพระยาวิเชียรคีรี ผู้ว่าราชการเมือง

ที่ดินในแหลมเมืองสงขลา นี้ เป็นที่ดินทรายเพาะปลูกสิ่งใดไม่งอกงาม มีแต่ต้นไม้เล็ก ๆ ขึ้นเองปนหย่อม ๆ มีนาเล็ก ๆ กับไร่ยาอยู่ตามเนินเขาตั้งควนฝ่ายตะวันออก แลฝ่ายใต้บ้างเล็กน้อย

ฝ่ายตะวันออกกำแพงเมืองมีเนินแลโคกต่ำ ๆ มีวัดแลพระเจดีย์บนโคกเหล่านี้บ้าง

มีถนนถมศิลาสายหนึ่งต่อกับถนนในเมืองออกประตูไชยยุทธชนะ^๖ ทางทิศใต้ไปสวนผู้ว่าราชการเมืองสงขลา เรียกสวนตุนห่างจากเมือง ๑๒๐ เส้นเศษ ทางที่ไปสวนนี้ไประหว่างเขาเสง^๗ กับเขาเทวดา ๆ อยู่ข้างฝ่ายตะวันตกเป็นเขาสูง ๑๐๖๗ ฟิต ทางหลวงไปเมืองไทร^๘ อ้อมเลียบตามชายเขาเทวดาด้านเหนือไป

ตรงนำเมืองข้าม ซึ่งมีลำปากหนองเบนแม่น้ำคั่นอยู่ลึก ๕๐ เส้น มีแนวภูเขาแนวหนึ่ง เรียกภูเขาแดง ยอดเขา
แนวนี้สูงไม่เกิน ๖๐๐ ฟิต

เชิงเขาแดงฝ่ายใต้ มีบ้านตลอดไปจนถึงบ้านหัวเขาสุด รวมเรือนทั้งสิ้นประมาณ ๕๐๐ หลังคา

อ่าวสงขลา

๓๐๐ เมื่อเวลาขึ้นบนเขาตั้งควนแลเห็นอ่าวเรือจอดตวันตกเกาะหนูเกาะแมวที่ปากอ่าวดูงาม ทั้งแลเห็น
ภูเขาสูงกว่า ๖๐๐๐ ฟิต ทางแขวงรามันแต่ว่าระดูลมฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือจัดจัด ลมกล้า^๙พัดมาแต่ทะเลจีน เรือพัก
จอดที่อ่าวนี้ไม่มีใครได้ ปากอ่าวมีสันดอนน้ำตื้น เป็นที่ขัดขวางต่อเรือไปมาค้าขายในบ้านเมือง

สงขลาควรจัดเป็นอ่าวให้เรือคนไทยไปมาได้ตลอดปี

๓๐๑ ปากน้ำสงขลานั้นเห็นด้วยเกล้า ว่าถ้ามีการลงทุนขุดให้เรือไฟไปมาค้าขายเข้ามาจอดนำเมืองได้ตลอด
ทั้งปี จะมีคุณต่อการค้าขายมาก ประการหนึ่งชายทะเลและฝ่ายตวันออกในพระราชอาณาเขตไม่มีปากอ่าวใด
ที่เรือจอดในระดูลมตวันออกเฉียงเหนือได้ ถ้าให้มีอ่าวสงขลาใช้ได้สักแห่งหนึ่งจึงจะเป็นการดี ถ้าปากอ่าวจอดเรือได้
ตลอดปี แลมีรถไฟไปสงขลา ไปไทร กับเรือกลไฟท่องแบนแล่นไปมาในทะเลสาบระหว่างสงขลากับพัทลุง เมืองพัทลุง
กับเมืองนคร

จะเป็นเมืองที่บริบูรณ์ขึ้นได้เป็นอันมาก แต่การที่จะเป็นเช่นนี้คงยังจะช้า แต่เห็นด้วยเกล้า ถ้าจะให้การค้า
ค้าขายเจริญจำป็นต้องมีวันหนึ่ง

แขวงสงขลาแลพลเมือง

๓๐๒ เมืองสงขลาเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง ในพระราชอาณาเขตฝ่ายแหลมมลายู เป็นหัวเมืองที่สุดซึ่ง
ราษฎรคนไทยในฝั่งทะเลฝ่ายตวันออก ที่ดินทั้งเขตแขวงมีไม่เกิน ¹⁰ ไมล์สี่เหลี่ยม มีพลเมืองไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ คน

อำเภอเมืองสงขลา

๓๐๓ แขวงเมืองแบ่งเป็น ๑๕ ส่วน เรียก อำเภอ¹¹ คือ

๑ อำเภอคลัง	๘ อำเภอชะนะ	๑๕ อำเภอพะเก็ด
๒ อำเภอเมือง	๙ อำเภอพวง	
๓ อำเภอนา	๑๐ อำเภอวังชิง	
๔ อำเภอวัง	๑๑ อำเภอพตง	
๕ อำเภอจะทิ้ง	๑๒ อำเภอการำ	
๖ อำเภอพะโคะ	๑๓ อำเภอกำแพงเพชร	
๗ อำเภอระโนด	๑๔ อำเภอรัตภูมิ	

เดิมแบบอำเภอใช้อย่างแบบเมืองนคร

อำเภอ ๑๕ อำเภอนี้ เดิมมีนายอำเภอซึ่งเปนในพื้นที่ประจำอยู่ทุกอำเภอ แลแบ่งจากอำเภอลงไป ก็เปนแขวง มีนายแขวง กำกับการทุกแขวงอย่างเดียวกับแบบจัดตำบลบ้านแขวงเมืองนครเมื่อปลาย

พระยาวิเชียรยกเลิกแบบอำเภอเดิม

ปี ร.ศ. ๑๑๒ นี้ พระยาวิเชียรผู้ว่าราชการเมืองเห็นว่ากรมการในเมืองสงขลามิมาก ไม่มีผลประโยชน์อันใด จึงจัดยกเลิกนายอำเภอแลนายแขวงเสีย ตั้งเปนนายตำบลบ้าน คือบ้านหนึ่งให้มีนายบ้านผู้หนึ่ง กำกับ ดั่งนั้นอำเภอ ๑ จึงแยกมีนายบ้านหลายสิบตำบล นายบ้านทั้งปวงในอำเภอหนึ่ง ให้รวมขึ้นกับกรมการในเมืองผู้หนึ่ง กรมการที่เป็นญาติหรือเป็นผู้ไว้เนื้อเชื่อใจ ชอบพอแห่งพระยาวิเชียร ๆ มอบให้ว่าหลายตำบล ดังเช่นหลวงนุชิตพิทักษ์ (สิน) ว่าอำเภอรัตภูมิ อำเภอกำแพงเพชร แลกรมการอื่นก็ได้ว่าอีกคนละ ๒ อำเภอบ้าง ๓ อำเภอบ้าง

ที่ยกเลิกเพื่อให้กรมการมีผลประโยชน์

๓๐๔ ที่ว่าให้ผลประโยชน์แก่กรมการเหล่านี้ คือถ้าได้ว่าหลายอำเภอได้เปนม้ากองเก็บส่วยรายเฉลี่ย เก็บค่านา ภาษีอากรอื่น ๆ มีประโยชน์ทั้งที่เรียกจากราษฎรเป็นส่วนของแม่กอง และเงินสิบลดที่ได้จากเงินจำนวนส่วยรายเฉลี่ย¹² นั้นด้วย ประการหนึ่งเวลาแม่กองออกไปตรวจการ ผู้ใดจะทำคำกฎหมายตราสินชั้นสูงตรออย่างใด แม่กองได้ค่าธรรมเนียมเหล่านั้น

ที่ยกแบบอำเภอเดิมเลิกเสียเปนนการไม่ควร

๓๐๕ การจัดผิด ที่ทำลายแบบแผนนายอำเภอแบบแขวงเดิมซึ่งเป็นของมีมาแต่โบราณ ราษฎรทราบเกล้าดี อยู่แล้วนี้ ภาให้การอำเภอกำนันยุ้งไม่มีผู้ใดทราบเกล้าฯ ว่า ใครเป็นผู้รับผิดชอบอย่างใด แบบเดิมที่มีอำเภอแล นายแขวงอยู่ในพื้นที่ถึงจะดีชั่วอย่างไรก็ยังมีคุณ เวลาที่ราษฎรมีความทุกข์ร้อนหรือเกิดใจผู้ร้ายยังทราบเกล้าฯ ว่า จะไปหาผู้ใด บัดนี้ถ้ามีเหตุการณ์ราษฎรจะไปหานายบ้าน ๆ ก็ไม่ทำอะไรได้ ชัดมาว่าแล้วแต่กรมการที่เป็นนายกอง ก็ส่วนแม่กองนั้นเมื่อใดจึงจะไปถึงที่อำเภอตนว่า จะไปก็แต่เวลาระดู่เก็บเงินรายเฉลี่ย ตกเปนนว่าเหนถ้าได้ผลประโยชน์ จึงจะไป

การจัดตำบลบ้านหรือเปลี่ยนแปลงไม่ควรมอบให้ผู้ว่าราชการทำตามใจ

๓๐๖ อำนาจที่จัดเปลี่ยนแปลงการจัดตำบลบ้านอำเภอแขวงเช่นนี้ เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ไม่ควรมอบให้ผู้ว่าราชการ เมืองกรมการจัดตั้งแบบใหม่หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้โดยพลະการตนเอง ควรร้องให้ได้รับคำสั่งจากกรุงเทพ ซึ่งจะได้จัด ใช้ให้เปนนแบบเดียวกันทั่วไป การจัดตำบลบ้านจึงจะเปนนที่เสมอและเรียบร้อยไปได้

๓๐๗ การที่พระยาวิเชียร จัดยกเลิกแบบจัดตำบลบ้านเดิมเช่นนี้ นำมาซึ่งผลอันเปนนทางกตขี้เดือร้อนแก่ ราษฎรได้อย่างหนึ่ง คือยกอำนาจอย่างแรงใส่มือกรมการ การเรื่องนี้จัดยกว่าเปนนต้นเหตุที่ภาให้คนชาวเมือง สงขลาอพยพได้อย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าจะได้กราบทูลชี้แจงเหตุผลสืบไป

ที่ดินสงขลา

๓๐๘ ที่ดินแขวงเมืองสงขลาเป็นที่ราบมากกว่าที่มีเขา แต่ที่มักเป็นที่กรวดทรายใช้ทำอะไรทำนามิใครได้ผลดี ที่ที่เป็นไร่นามีมากทางตะวันตกแลทิศใต้ทางเขตต่อกับเมืองไทร ตามชายทะเลสาบมักเป็นสวนหมาก มะพร้าวแล ต้นผลไม้ต่าง ๆ แต่ไม้สู้มากนักหลังสวนขึ้นไปเป็นนาบ้างแต่นาไม่สู้ดี ทำได้ผลน้อยราษฎรมักจะทิ้งไว้ว่างเปล่า

สวนกาแฟ

๓๐๙ ที่ดินทางต่อกับเขตรเมืองไทรเป็นที่ดี จะเพาะปลูกเป็นสวนกาแฟหรือต้นไม้สิ่งอื่นก็จะงอกงามดีได้เวลานี้มีมีคเตอร์แรมเซกกับมีคเตอร์เอดิซัน ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตได้ที่ตัววันออกบ้านพตงปลูกสวนกาแฟซึ่งมีคเตอร์แฮริซันไปตั้งเป็นนายงานอยู่ปลูกกาแฟในงอกงามดี มีผลบริบูรณ์จะเป็นสิ่งที่เกิดสินค้าได้อย่างหนึ่ง

ผู้ว่าราชการกรมการสงขลา

๓๑๐ ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมืองสงขลาในเวลาเช้าพระพุทเจ้ามาถึงเมืองสงขลา มี

พระยาวิเชียร (ชม)

ผู้ว่าราชการ

ว่าง

ปลัด

ว่าง

ยกกระบัตร

พระอนันตสมบัติ (เอม) ผู้ช่วยราชการ

หลวงเทพอาญา (วอน)

หลวงบริรักษ์ภูเบณภร์ (ผัน) ผู้ช่วยราชการ

หลวงเทพสุภาแพ่ง (ข้า)

หลวงอุดมภักดี (พ่วง) ผู้ช่วยราชการ

หลวงอนุสรกฤติพากย์ (แดง)

หลวงพิไชยเสนา (ข้า) สัสดี

หลวงชนะสงคราม (เบ็งเลี้ยง)

หลวงบริรักษ์มนตรี (บุญลัก) นา

แลยังมีกรมการผู้น้อยอีกหลายนาย

พระยาวิเชียร

พระยาวิเชียร ผู้ว่าราชการเมืองเป็นคนอายุไม่เกิน ๔๐ ปี เป็นไทย แต่เป็นเชื้อจีน ถึงกรมการทั้งปวงก็เป็นเชื้อสายจีน บ้านช่องเฝ้าเรือนแลขนบธรรมเนียมยังใช้เป็นอย่างจีนทั้งสิ้น พระยาวิเชียรสังเกตดูเป็นคนฉลาดดวงใจมีไหวพริบจัดดี แลแจ้งความกับข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นช่างชำนาญการเดินเรือ ถ้ายรูปแผนที่บ้างเล็กน้อย เป็นคนกว้างมีเพื่อนฝูงคนชอบภอตลอดทั้งในแขวงสะเตรตซ์เขตเตอลแมนต์ เป็นคนบริบูรณ์มาก บ้านช่องเฝ้าเรือนเป็นหลักถานสมบัติอย่างน้อยคงไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ ชั่ง

อำนาจผู้ว่าราชการ

๓๑๑ มีอำนาจเหนือราษฎรสิทธิขาด ดูจะยิ่งกว่าผู้ว่าราชการหรือผู้รักษาเมืองนคร ราษฎรมีความเกรงขาม

สยดสยของมากเรียกกันว่า (เจ้าจอมเมือง) คำที่สั่งไปคำใดจะผิดถูกก็ตามราชฎรต้องประพฤติตามดังเช่นว่าเป
กฏหมาย

เชิงอรก

1. เขาเทวะดา ปัจจุบันเรียกว่าเขารูปช้าง ชาวบ้านเรียกว่าเขาลูกช้าง อยู่ในเขตรตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา อยู่ติดกับเขตนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลาทางทิศใต้
2. หินมิลา คือแหลมสมิหรา หรือ สิมหลา
3. ป้อมมี ๘ ป้อม ปัจจุบันไม่มีร่องรอยให้เห็นอีกแล้ว
4. เขาตั้งควน คือเขาตั้งควน ว่ากันว่าเรียกตามสำเนียงภาษาจีน แปลว่าด้านตะวันออก เพราะตั้งอยู่ฟากตะวันออกของปากน้ำสงขลา
5. เนินลูกหนึ่ง หมายถึงภูเขาที่เรียกกันว่า “เขาน้อย” อยู่ทางทิศตะวันออกของเขาคังควน
6. ประตูละยยุทธชนะ เป็นชื่อประตูเมืองสงขลาในจำนวนที่มีทั้งหมด ๑๐ ประตู คือประตูพุทธรักษา ๑ สุรามฤทธิ ๑ คักดีลิตพิทักษ์ ๑ อัคนิวุธ ๑ ไชยยุทธชนะ ๑ บุรพาภิบาล ๑ สนานสงคราม ๑ พยัคฆนามเรืองฤทธิ์ ๑ จันทีพิทักษ์ ๑ และ มรรคาพิทักษ์ ๑ ประตูไชยยุทธชนะ บางแห่งเรียกเป็นชัยยุทธชนะ ประตูนี้นายแสง ประชุมชนะ ได้บันทึกจากคำบอกเล่าของพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (ทิต ฌ สงขลา) ว่าอยู่ตรงบริเวณที่ถนนไทรบุรีตัดกับถนนกำแพงเพชร เมื่อครั้งกองทัพไทยชนะศึกที่บ้านปลักแรด เมื่อพ.ศ. ๒๓๘๒ ได้เดินทัพกลับเข้าเมืองสงขลาทางประตูนี้ จึงได้ตั้งชื่อไว้เป็นอนุสรณ์
7. เขาเส่ง คือเขาเก้าเส้ง หรือ เก้าแสน
8. เมืองไทร คือเมืองไทรบุรี
9. ลมกล้า ลมแรง พายุจัด
10. เขตแวงมีไม่เกิน (ต้นฉบับไม่ได้บอกจำนวนไว้)
11. อำเภอ ความหมายของอำเภอในที่นี้ น่าจะตรงกับที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในรายงานครั้งเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ เมื่อวันที่ ๑-๒๑ กันยายน ร.ศ. ๑๑๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙) ที่ว่าการปกครองแบบเก่าของเมืองนครศรีธรรมราชก่อนร.ศ. ๑๑๕ นั้น “คือแบบเมืองนครบ้านหนึ่งนับผู้เป็นเจ้าของบ้านว่าเป็นแก่นบ้าน ตรงกับแบบใหม่ที่เรียกว่าเจ้าบ้าน แบบเมืองนครหลายบ้านรวมเป็นหมู่หนึ่งตั้งแก่นบ้านเป็นแขวงคนหนึ่งตรงกับแบบใหม่ที่เรียกว่าผู้ใหญ่บ้าน หลายแขวงรวมเป็นอำเภอหนึ่ง มีนายอำเภอบังคับการตรงกับแบบใหม่ในชั้นตำบล แลก่อนหน้านายตำบลแบบเมืองนครรวมหลายอำเภอขึ้นในกรมการคน ๑ ตรงกับแบบใหม่ที่จัดเป็นอำเภอ” เพราะหลังปฏิรูปการปกครองแล้วเมืองสงขลามีนามแขวงเพียง ๕ แขวงคือ อำเภอเมือง อำเภอปละท้อ อำเภอฝ่ายเหนือ อำเภอเมืองจะนะ และอำเภอเมืองเทพา เท่านั้น ไม่ได้มี ๑๕ อำเภอดังเอกสารฉบับนี้
12. ส่วยรายเฉลี่ย คือส่วยที่เรียกเก็บตามตัวบุคคล แบ่งเป็นจำพวก ๆ จำพวกเดียวกันเรียกเก็บคนละเท่ากัน เช่น อัตราที่เมืองสงขลาและเมืองพัทลุงจัดเก็บเมื่อปี ร.ศ. ๑๑๕ เงินพ่อม่ายมีทาสเรียกคนละ ๔ บาทต่อปี ค่าเบี้ยเลี้ยงเรียกเรียงตัวคนหนึ่งปีละ ๘ อัฐ แม่ม่ายมีทาสเมืองสงขลาเรียกคนละ ๑ บาท ๒๔ อัฐ ต่อปี แม่ม่ายเมียเงินไม่มีทาสเรียกคนละ ๑ บาทต่อปี เป็นต้น

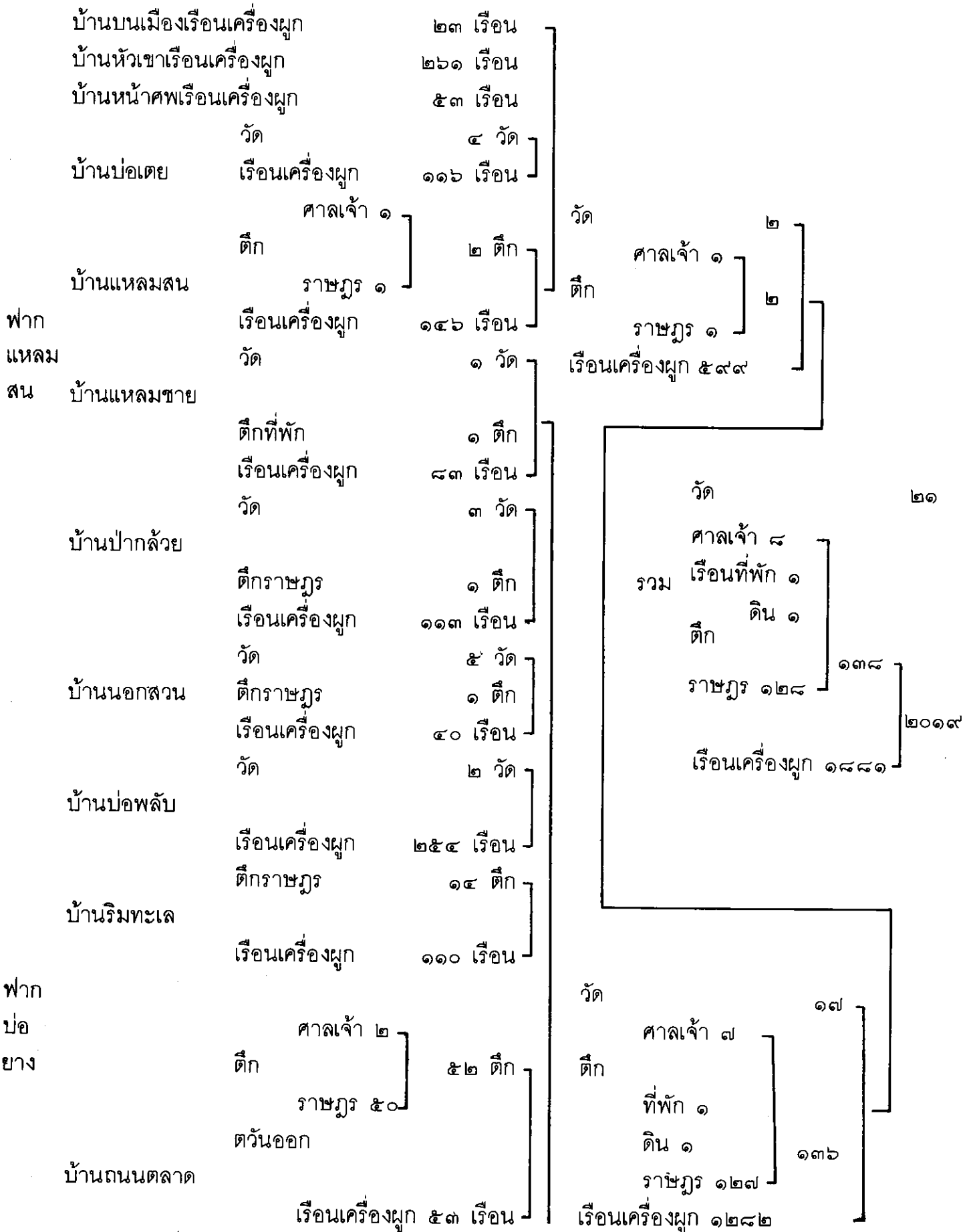
จำนวน บ้าน เรือน และวัด
เมืองสงขลา
ก่อน พ.ศ. ๒๔๔๐

รายชื่อบ้าน จำนวนครัวเรือน และวัด ที่มีในแขวงต่าง ๆ ซึ่งสังกัดเมืองสงขลา ที่ปรากฏในเอกสารชุดนี้ ไม่ปรากฏชัดว่าจัดทำขึ้นเมื่อใด แต่พอจะรู้ได้ว่าต้องทำขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๔๔๐ เพราะบรรดาศักดิ์ของนายอำเภอ และการแบ่งเขตอำเภอที่ปรากฏนี้ เป็นแบบการปกครองของเมืองสงขลาที่ใช้อยู่ก่อนการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบที่มีมณฑล

ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เมืองสงขลาแบ่งแขวงเมือง เป็น ๑๕ ส่วน เรียกว่า “อำเภอ” คือ (๑) อำเภอคลัง (๒) อำเภอเมือง (๓) อำเภอนา (๔) อำเภอวัง (๕) อำเภอจะทิ้งพระ (๖) อำเภอพะโคะ (๗) อำเภอระโนด (๘) อำเภอจะนะ (๙) อำเภอพะวง (๑๐) อำเภอวังชิง (๑๑) อำเภอพะตง (๑๒) อำเภอการำ (๑๓) อำเภอกำแพงเพชร (๑๔) อำเภอรัษฎุมิ และ (๑๕) อำเภอพะเก็ด เอกสารชุดนี้ส่วนใหญ่สอดคล้องกับอำเภอต่าง ๆ ที่กล่าวมา เช่น อำเภอคลัง ตรงกับที่อำเภอหลวงคลัง อำเภอจะทิ้งพระ ตรงกับ อำเภอหลวงสิทธิประการ อำเภอพะวง ตรงกับ อำเภอหลวงอภัยพิทักษ์ อำเภอการำ ตรงกับ อำเภอหลวงนุชิตภักดี แต่ก็มีบางอำเภอที่สับสนกันในเรื่องเขตแดน เช่น เขตปกครองของหลวงระโนด ล่วงเข้ามาในเขตอำเภอพะโคะ (ดูจากตัวเอกสาร) การที่เป็นเช่นนี้ชวนให้สงสัยว่า อาจจะเป็นไปตามแบบที่พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เจ้าเมืองสงขลา ให้มีการปรับเมื่อปลายปี ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ดังที่พระสฤณีพิจนภรณ์รายงานไว้ในรายงานที่ว่าด้วยการตรวจราชการแหลมมลายูในพระราชอาณาเขต ร.ศ. ๑๑๓ ข้อ ๓๐๓ (ซึ่งพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือเล่มนี้)

คุณค่าที่สำคัญของเอกสารชุดนี้คือ ทำให้เห็นสภาพของสังคมและชุมชนในเมืองสงขลาในยุคนั้น เช่น จะเห็นว่าในขณะที่บ้านระโนดในขณะนั้นมีจำนวนเรือนถึง ๑๖๕ เรือน ขณะเดียวกันนั้นที่บ้านหาดใหญ่ มีเพียง ๔ เรือนเท่านั้น เหล่านี้เป็นต้น

อำเภอหล่มสัก

บ้านป่อเตี้ย

ตีกราชฏร ๔๐ ตึก	}
ตีวันตก	
เรือนเครื่องผูก ๕๗ เรือน	}
วัด	
	๑ วัด

บ้านหลักเมือง

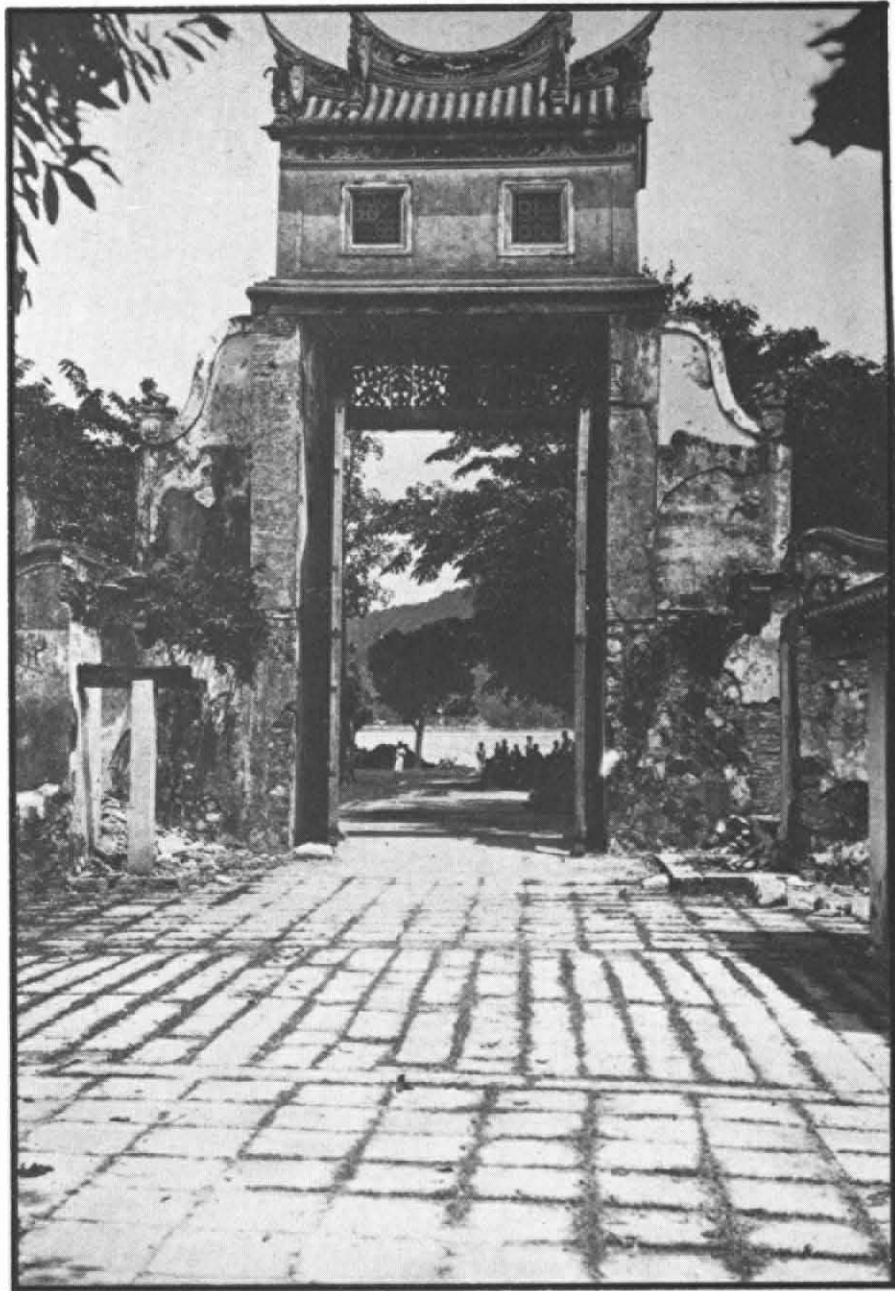
ศาลเจ้า ๑	}	๑๗ ตึก
ตีกราชฏร ๑๖		
เรือนเครื่องผูก	}	๑๖๐ เรือน
วัด		
	๑ วัด	

บ้านนอกถนน

ศาลเจ้า ๔	}	๗ ตึก
ตีกราชฏร ๓		
เรือนเครื่องผูก	}	๑๕๓ เรือน
วัด		
	๔ วัด	

บ้านขามหมู

ตีดิน ๑	}	๒ ตึก
ตีกราชฏร ๑		
เรือนเครื่องผูก	}	๑๐๘ เรือน
ตีกราชฏร		
	๑ ตึก	
เรือนเครื่องผูก	}	๑๕๓ เรือน

ประตูเมืองสงขลา ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘

อำเภอหลวงเพชรบุรีศรีราชวังเมืองนครบาล

บ้านปากห่าน	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านม่วงหมู่	๑ บ้าน	๑๗ เรือน
บ้านจันทน์หม้อ	๑ บ้าน	๙๐ เรือน	บ้านนอก	๑ บ้าน	๒๕ เรือน
บ้านเหรียญ	๑ บ้าน	๑๕ เรือน	บ้านหนองไม้เสียบ	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านแม่ปรีอ	๑ บ้าน	๗ เรือน	บ้านท่าเสา	๑ บ้าน	๖๐ เรือน
บ้านเขาเขียว	๑ บ้าน	๔๑ เรือน	บ้านชิงโค	๑ บ้าน	๕๖ เรือน
บ้านตุไซ	๑ บ้าน	๕๕ เรือน	บ้านชายแคว	๑ บ้าน	๒๖ เรือน
บ้านม่วงหวาน	๑ บ้าน	๒๙ เรือน	บ้านแม่ลาด	๑ บ้าน	๒๙ เรือน
บ้านสนล็กป่า	๑ บ้าน	๔๕ เรือน	บ้านเก่าบ่อ	๑ บ้าน	๒๘ เรือน
บ้านบาไทรย	๑ บ้าน	๑๒ เรือน	บ้านบ่อสระ	๑ บ้าน	๑๒๐ เรือน
บ้านพังบัว	๑ บ้าน	๒๓ เรือน	บ้านบ่อกุน	๑ บ้าน	๓๑ เรือน
บ้านดีหลวงนอก	๑ บ้าน	๓๐ เรือน	บ้านหนองโต	๑ บ้าน	๒๒ เรือน
บ้านทำนบ	๑ บ้าน	๔๒ เรือน	บ้านดีหลวงใน	๑ บ้าน	๕๐ เรือน
บ้านวัดขุ่น	๑ บ้าน	๗๐ เรือน	บ้านขาม	๑ บ้าน	๒๒ เรือน
บ้านหนองหอย	๑ บ้าน	๖๑ เรือน	บ้านขมวน	๑ บ้าน	๒๓ เรือน

วัดบ้านบ่อปราบ	อาราม ๑	วัดบ้านท่ามโคด	อาราม ๑
วัดบ้านโลกา	อาราม ๑	วัดบ้านใหม่	อาราม ๑
วัดบ้านสโหรง	อาราม ๑	วัดบ้านม่วงหมู่	อาราม ๑
วัดบ้านแม่ลาด	อาราม ๑	วัดบ้านม่วงหวาน	อาราม ๑
วัดบ้านตั้งหน	อาราม ๑	วัดบ้านตุไซ	อาราม ๑
วัดบ้านสลกป่าเก่า	อาราม ๑	วัดบ้านสลกป่าใหม่	อาราม ๑
วัดบ้านทรายขาว	อาราม ๑	วัดบ้านดอนเสียบ	อาราม ๑
วัดบ้านบ่อสะ	อาราม ๑	วัดบ้านดีหลวงนอก	อาราม ๑
วัดบ้านดีหลวงใน	อาราม ๑	วัดบ้านขุ่น	อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงเพชรบุรีศรีราชวังเมืองนครบาล เป็น บ้าน ๒๘ บ้าน วัด ๑๘ พระอาราม เรือน ๑๐๕๒ เรือน

อำเภอหลวงรักษาพลสยาม

บ้านทุ่งไหนด	๑ บ้าน	๓๗ เรือน	บ้านมาบเสม็จ	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านทุ่งซ้อ	๑ บ้าน	๔๐ เรือน	บ้านหินแท่น	๑ บ้าน	๑๓ เรือน
บ้านแพระ	๑ บ้าน	๑๕ เรือน	บ้านใน	๑ บ้าน	๒๙ เรือน
บ้านคลองหรั่ง	๑ บ้าน	๑๒ เรือน	บ้านลุ่ม	๑ บ้าน	๕ เรือน

บ้านปลักเกาะ	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านลานไทร	๑	บ้าน	๓๓	เรือน
บ้านทุ่งโพ	๑	บ้าน	๓๐	เรือน	บ้านนา	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านพรุเม่า	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านนาม่อม	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านทุ่งเคียน	๑	บ้าน	๑๒	เรือน	บ้านเกาะข้าพลุ	๑	บ้าน	๒๖	เรือน
บ้านทุ่งขมิ้น	๑	บ้าน	๖๔	เรือน	บ้านแม่เปี้ยะ	๑	บ้าน	๕๔	เรือน
บ้านชายนา	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านโคะเปราะ	๑	บ้าน	๗	เรือน
บ้านต้นปริง	๑	บ้าน	๓๑	เรือน	บ้านพระยาบา	๑	บ้าน	๔๓	เรือน
บ้านนาโตะแสน	๑	บ้าน	๒๑	เรือน	บ้านทุ่งโพ	๑	บ้าน	๖	เรือน
บ้านระโงะ	๑	บ้าน	๓๓	เรือน	บ้านหูแร่	๑	บ้าน	๔๒	เรือน
บ้านนายสี	๑	บ้าน	๒๘	เรือน	บ้านกลาง	๑	บ้าน	๑๖	เรือน
บ้านหนองยาว	๑	บ้าน	๒๙	เรือน	บ้านม่วงค่อม	๑	บ้าน	๓๑	เรือน
บ้านท่าเคียน	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านบางแท่น	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านควรถิ่ง	๑	บ้าน	๑๒๐	เรือน	บ้านวังหรั่ง	๑	บ้าน	๙	เรือน
บ้านคลองวาด	๑	บ้าน	๓	เรือน	บ้านพรุจูด	๑	บ้าน	๒	เรือน
บ้านบางหลา	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านซังแก้ว	๑	บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านพานข้าม	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านเกาะใหม่	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านพรุซ้อ	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านท่าหมอไทร	๑	บ้าน	๒๐	เรือน
บ้านพรุ	๑	บ้าน	๑๕	เรือน	บ้านไข่น้ำ	๑	บ้าน	๓๐	เรือน
บ้านท่าหรั่ง	๑	บ้าน	๑๕	เรือน	บ้านทุ่งตำเสา	๑	บ้าน	๗๕	เรือน
บ้านชายคลอง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านกลาง	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านบางโหนด	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านหัวพาน	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านเจ้าพรหม	๑	บ้าน	๖๐	เรือน	บ้านอู่สำเภา	๑	บ้าน	๑๒	เรือน
บ้านแม่ทอม	๑	บ้าน	๔๔	เรือน	บ้านหนองม่วง	๑	บ้าน	๒๕	เรือน
บ้านหนองหิน	๑	บ้าน	๓๔	เรือน	บ้านคูเต่า	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านแหลมโพ	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านเกาะนก	๑	บ้าน	๒๔	เรือน
บ้านท่อนโมรง	๑	บ้าน	๔๐	เรือน	บ้านบางหัก	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านชายคลอง	๑	บ้าน	๓	เรือน	บ้านในทุ่ง	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านนารังนก	๑	บ้าน	๕๗	เรือน	บ้านหาด	๑	บ้าน	๔๖	เรือน
บ้านเกาะไหล	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านคู	๑	บ้าน	๔๔	เรือน
บ้านหนองแพบ	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านควน	๑	บ้าน	๕๔	เรือน
บ้านคูเต่าบน	๑	บ้าน	๘๔	เรือน	บ้านท่าแพร	๑	บ้าน	๔๐	เรือน
บ้านแหลมโพ	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านแหลมปราบ	๑	บ้าน	๒๑	เรือน
บ้านสุหระ	๑	บ้าน	๒๑	เรือน	บ้านโอิน	๑	บ้าน	๒๗	เรือน
บ้านโคกเม่า	๑	บ้าน	๒๙	เรือน	บ้านคลองบอน	๑	บ้าน	๒	เรือน
บ้านกลาง	๑	บ้าน	๒๑	เรือน	บ้านท่าไทร	๑	บ้าน	๕	เรือน

บ้านหนองรางทอง	๑ บ้าน	๗ เรือน	บ้านปลักป่าบ	๑ บ้าน	๔ เรือน
บ้านบางหลา	๑ บ้าน	๗ เรือน	บ้านคลองปอม	๑ บ้าน	๕๙ เรือน
บ้านคูเกาะบน	๑ บ้าน	๕๕ เรือน	บ้านหัวควาย	๑ บ้าน	๕๘ เรือน
บ้านหนองชาย	๑ บ้าน	๓๘ เรือน	บ้านบางโพง	๑ บ้าน	๖๑ เรือน
บ้านบางนูด	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านทุ่งปาน	๑ บ้าน	๑๔ เรือน
บ้านเกาะหยี	๑ บ้าน	๓๒ เรือน	บ้านคลองเปล	๑ บ้าน	๑๔ เรือน
บ้านหนองบัว	๑ บ้าน	๒๒ เรือน	บ้านหนองโพรง	๑ บ้าน	๒๓ เรือน
บ้านคลองแห	๑ บ้าน	๓๑ เรือน	บ้านเสาน้ำใหญ่	๑ บ้าน	๔ เรือน
บ้านเกาะหาน	๑ บ้าน	๑๔ เรือน	บ้านคลองเรียน	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านบางหัก	๑ บ้าน	๒๑ เรือน	บ้านโคกเสม็จขุน	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านท่าเคียน	๑ บ้าน	๑๗ เรือน	บ้านหาดใหญ่	๑ บ้าน	๔ เรือน
บ้านคอง	๑ บ้าน	๕๑ เรือน	บ้านทุ่งรี	๑ บ้าน	๕๑ เรือน
บ้านในไร่	๑ บ้าน	๑๒ เรือน	บ้านควนจ	๑ บ้าน	๒๘ เรือน
บ้านคลองหว	๑ บ้าน	๒๓ เรือน	บ้านพรุ	๑ บ้าน	๗๕ เรือน
บ้านไปหมอ	๑ บ้าน	๔๘ เรือน	บ้านเกาะเมือง	๑ บ้าน	๕ เรือน
บ้านคลองยา	๑ บ้าน	๒๐ เรือน	บ้านปลักจิก	๑ บ้าน	๖ เรือน
บ้านทุ่งใหญ่	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านคลองเตย	๑ บ้าน	๑๗ เรือน
บ้านคลองแห	๑ บ้าน	๑๓ เรือน			

วัดบ้านคูตะภา	อาราม ๑	วัดบ้านหัวควาย	อาราม ๑
วัดบ้านนารังนก	อาราม ๑	วัดบ้านม่วงค่อม	อาราม ๑
วัดบ้านคูเต่า	อาราม ๑	วัดบ้านหนูแร่	อาราม ๑
วัดบ้านหัวควนดิ่ง	อาราม ๑	วัดบ้านพรุ	อาราม ๑
วัดบ้านโคกเสม็จขุน	อาราม ๑	วัดบ้านคลองเรียน	อาราม ๑
วัดบ้านแม่เปี้ยะ	อาราม ๑	วัดบ้านเกาะข้าพลุ	อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงรักษาสยาม บ้าน ๑๑๓ บ้าน วัด ๑๔ พระอาราม เรือน ๒๘๐๕ เรือน

อำเภอหลวงรัตนประการ

บ้านใต้	๑ บ้าน	๔ เรือน	บ้านกลาง	๑ บ้าน	๑๖ เรือน
บ้านบ่อหว่า	๑ บ้าน	๓๒ เรือน	บ้านปากจา	๑ บ้าน	๑๙ เรือน
บ้านควนไส	๑ บ้าน	๖๕ เรือน	บ้านหัวควน	๑ บ้าน	๑๕ เรือน
บ้านท่าม่วง	๑ บ้าน	๔ เรือน	บ้านนาลิ่ง	๑ บ้าน	๔๕ เรือน
บ้านห้วยลึก	๑ บ้าน	๒๖ เรือน	บ้านโคก	๑ บ้าน	๔๕ เรือน
บ้านไสใหญ่	๑ บ้าน	๖ เรือน	บ้านไสท่อน	๑ บ้าน	๒๘ เรือน
บ้านสวนโหนด	๑ บ้าน	๒๒ เรือน	บ้านหัวเตย	๑ บ้าน	๑๒ เรือน

บ้านม่วงค่อม	๑	บ้าน	๒๕	เรือน	บ้านหัวป่าบ	๑	บ้าน	๑๐๒	เรือน
บ้านป่า	๑	บ้าน	๓๒	เรือน	บ้านพลองป่าลาน	๑	บ้าน	๑๕	เรือน
บ้านใหม่	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านนอก	๑	บ้าน	๕๕	เรือน
บ้านทุ่งแพร	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านท่าห้วย	๑	บ้าน	๒๓	เรือน
บ้านท้ายประยา	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านท่าลาด	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านคูหา	๑	บ้าน	๑๗	เรือน	บ้านเขาคมน้ำ	๑	บ้าน	๒๒	เรือน
บ้านสวน	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านชายคลอง	๑	บ้าน	๑๗	เรือน
บ้านทุ่งคา	๑	บ้าน	๑๕	เรือน	บ้านเกาะขาม	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านโคกสัก	๑	บ้าน	๑๐	เรือน	บ้านโพรงเข้	๑	บ้าน	๗	เรือน
บ้านพยุยาว	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านปลายหาน	๑	บ้าน	๕	เรือน

วัดบ้านควนญโส	อาราม	๑
วัดบ้านป่อหว้า	อาราม	๑
วัดบ้านปากจา	อาราม	๑
วัดบ้านเขาคมน้ำ	อาราม	๑
วัดบ้านท่าข้าม	อาราม	๑

รวมอำเภอหลวงรัตนประการ บ้าน ๓๔ บ้าน วัด ๕ พระอาราม เรือน ๗๖๔ เรือน

อำเภอหลวงบริรักษ์มนตรี

บ้านพะยาง	๑	บ้าน	๓๒	เรือน	บ้านวัดจัน	๑	บ้าน	๔	เรือน
บ้านพังถนน	๑	บ้าน	๒๕	เรือน	บ้านพลี	๑	บ้าน	๕๖	เรือน
บ้านพังสองห้อง	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านเกาะ	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านแจ้ง	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านขามคลาน	๑	บ้าน	๒๑	เรือน
บ้านแคว	๑	บ้าน	๒๓	เรือน	บ้านพังบัว	๑	บ้าน	๔๗	เรือน
บ้านม่วงงามต้า	๑	บ้าน	๔๑	เรือน	บ้านวัดเขียน	๑	บ้าน	๔๒	เรือน
บ้านปรีอ	๑	บ้าน	๗๐	เรือน	บ้านป่าขวาง	๑	บ้าน	๔๔	เรือน
บ้านรังมดแดง	๑	บ้าน	๘๗	เรือน	บ้านตากแดด	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านในอ่าว	๑	บ้าน	๑๒	เรือน	บ้านขมวน	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านหนองโค	๑	บ้าน	๓๖	เรือน	บ้านหัวยาง	๑	บ้าน	๒๑	เรือน
บ้านป่อโตใหญ่	๑	บ้าน	๖๘	เรือน	บ้านป่อโตน้อย	๑	บ้าน	๖๑	เรือน
บ้านม่วงพุ่ม	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านม่วงงามบน	๑	บ้าน	๑๑๖	เรือน
บ้านหัวซี้เหล็ก	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านหัวไม้ไผ่	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านมะพร้าว	๑	บ้าน	๕๑	เรือน	บ้านท่ากรวด	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านทำนบ	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านป่าขาด	๑	บ้าน	๒๐๗	เรือน
บ้านหัวเปรว	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านดอน	๑	บ้าน	๗	เรือน

บ้านตีนวัด	๑	บ้าน	๘	เรือน	บ้านตกวัด	๑	บ้าน	๕๑	เรือน
บ้านนูนบ	๑	บ้าน	๒๑	เรือน	บ้านหัวนอน	๑	บ้าน	๔๕	เรือน
บ้านไต้	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านแหลมตก	๑	บ้าน	๗๐	เรือน
บ้านแหลม	๑	บ้าน	๓๗	เรือน	บ้านปลัด	๑	บ้าน	๖๕	เรือน
บ้านท่าแดง	๑	บ้าน	๔๘	เรือน	บ้านหัวไม้ไผ่	๑	บ้าน	๑๙	เรือน
บ้านห้องลั้ง	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านเขาผี	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านชแล้	๑	บ้าน	๑๐๑	เรือน	บ้านปากบาง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านตากแดด	๑	บ้าน	๒๒	เรือน	บ้านบางไหน	๑	บ้าน	๒๐	เรือน
บ้านดอนเนียน	๑	บ้าน	๑๙	เรือน	บ้านห้วยลาด	๑	บ้าน	๒๔	เรือน
บ้านแหลมไทร	๑	บ้าน	๑๐	เรือน	บ้านป่าเกาะ	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านดอนทิง	๑	บ้าน	๖๐	เรือน	บ้านปากช่อง	๑	บ้าน	๑๒	เรือน

วัดเสือเมือง	อาราม	๑	วัดปรือ	อาราม	๑
วัดพังบัว	อาราม	๑	วัดห้วยลาด	อาราม	๑
วัดบางเขียด	อาราม	๑	วัดชแล้	อาราม	๑
วัดแหลมจาก	อาราม	๑	วัดป่าจาก	อาราม	๑
วัดป่าขวาง	อาราม	๑	วัดม่วงงาม	อาราม	๑
วัดจัน	อาราม	๑	วัดโพเบี้ยว	อาราม	๑
วัดรังมตแดง	อาราม	๑	วัดยักษ	อาราม	๑

รวมอำเภอหลวงบริรักษ์มนตรี บ้าน ๕๔ บ้าน วัด ๑๔ อาราม เรือน ๑๙๐๓ เรือน

อำเภอหลวงสิทธิประการ (จตั้งพร)

บ้านโหนดรอบ	๑	บ้าน	๔๔	เรือน	บ้านหัวเปรว	๑	บ้าน	๓๐	เรือน
บ้านคูขุด	๑	บ้าน	๔๓	เรือน	บ้านพังจาก	๑	บ้าน	๓๕	เรือน
บ้านฉาง	๑	บ้าน	๒๕	เรือน	บ้านแหลมวัง	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านท่าพา	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านห้องลั้ง	๑	บ้าน	๑๗	เรือน
บ้านท่าหิน	๑	บ้าน	๗๐	เรือน	บ้านพรวน	๑	บ้าน	๕๑	เรือน
บ้านแม่ไร่	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านดอนมดคัน	๑	บ้าน	๑๑๔	เรือน
บ้านตำเสา	๑	บ้าน	๓๐	เรือน	บ้านใหม่	๑	บ้าน	๔๒	เรือน
บ้านพงเถียะ	๑	บ้าน	๓๐	เรือน	บ้านบ่อदान	๑	บ้าน	๑๖	เรือน
บ้านพังขาม	๑	บ้าน	๓๖	เรือน	บ้านพังหวน	๑	บ้าน	๒๕	เรือน
บ้านแคบน	๑	บ้าน	๔๘	เรือน	บ้านบ่อแดง	๑	บ้าน	๔๙	เรือน
บ้านพังข้างตาย	๑	บ้าน	๓๒	เรือน	บ้านวัดจัน	๑	บ้าน	๔	เรือน
บ้านคลองน้ำ	๑	บ้าน	๑๐	เรือน	บ้านวัดกุน	๑	บ้าน	๒๐	เรือน

บ้านพังซีเหล็ก	๑ บ้าน	๑๐ เรือน	บ้านแคต๋า	๑ บ้าน	๒๓ เรือน
บ้านตากแดด	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านม่วงกอ	๑ บ้าน	๑๑ เรือน
บ้านพังเก่า	๑ บ้าน	๑๗ เรือน	บ้านซังแซว	๑ บ้าน	๓๘ เรือน
บ้านจึ่งพระ	๑ บ้าน	๒๕ เรือน	บ้านพังจิก	๑ บ้าน	๑๕ เรือน
บ้านพังเสม็จ	๑ บ้าน	๒๖ เรือน			

วัดบ้านคูขุด	อาราม ๑	วัดบ้านแหลมวง	อาราม ๑
วัดบ้านดอนมดคัน	อาราม ๑	วัดบ้านพร้อน	อาราม ๑
วัดบ้านท่าหิน	อาราม ๑	วัดบ้านวัดกุน	อาราม ๑
วัดบ้านแค	อาราม ๑	วัดบ้านหนองยาง	อาราม ๑
วัดบ้านป่อดาน	อาราม ๑	วัดบ้านจึ่งพระ	อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงสิทธิประการ บ้าน ๓๓ บ้าน วัด ๑๐ พระอาราม เรือน ๙๓๙ เรือน

วิหารพระนอนวัดจึ่งพระ อ.สทิงพระ ภาพถ่ายเมื่อ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘

บ้านคลอง	๑	บ้าน	๕๙	เรือน	บ้านสวนเทวดา	๑	บ้าน	๑๖	เรือน
บ้านเขาวัง	๑	บ้าน	๑๕	เรือน	บ้านท่าแร่	๑	บ้าน	๖	เรือน
บ้านหัวล้าน	๑	บ้าน	๑๖	เรือน	บ้านไร่อ้อย	๑	บ้าน	๒๗	เรือน
บ้านหนองขอน	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านใหม่	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านโหละจาก	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านควนหอบ	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านควนไทร	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านแพรคคุ้ม	๑	บ้าน	๒๒	เรือน
บ้านป่ายาง	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านไม้แก่น	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านดินลาน	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านห้วยหลอ	๑	บ้าน	๖	เรือน
บ้านหัวควน	๑	บ้าน	๑๒	เรือน	บ้านท่าช้าง	๑	บ้าน	๓๖	เรือน
บ้านเลียบ	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านโคกเค็จ	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านสวน	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านยวนยาง	๑	บ้าน	๖	เรือน
บ้านบางหยี	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านนางตุง	๑	บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านท่าเมรุ	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านบางทิง	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านเกาะผึ้ง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านคลองช้าง	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านน้ำรอบ	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านเกาะใหญ่	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านบางเหียง	๑	บ้าน	๖๒	เรือน	บ้านควนรู	๑	บ้าน	๒๗	เรือน
บ้านคอดช้าง	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านท่าจำไทร	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านแพรคสุวรรณ	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านหนองกวางร้อง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านคลองหลวง	๑	บ้าน	๕	เรือน	บ้านโคกหม้อ	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านเกาะยวน	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านโตะหนา	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านควนเนียง	๑	บ้าน	๑๐	เรือน	บ้านหมาก	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านโคกยาง	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านทุ่งตำเสา	๑	บ้าน	๓	เรือน
บ้านน้ำตก	๑	บ้าน	๘	เรือน	บ้านหัวควน	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านนอก	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านทุ่งสัง	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านหนองเปียน	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านกรอบ	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านควน	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านไสใหญ่	๑	บ้าน	๔๐	เรือน
บ้านท่าม่วง	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านทิง	๑	บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านข้าวตอก	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านปากบาง	๑	บ้าน	๓๓	เรือน
บ้านยางหัก	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านบางกล้า	๑	บ้าน	๘๑	เรือน

วัดบ้านบางทิง อาราม ๑

วัดบ้านไสใหญ่ อาราม ๑

วัดบ้านท่าม่วง อาราม ๑

วัดบ้านท่าช้าง อาราม ๑

วัดบ้านบางเหียง อาราม ๑

วัดบ้านควนเนียง อาราม ๑

วัดบ้านนางตุง อาราม ๑

วัดบ้านท่าแร่ อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงพิไชยสมบัติ บ้าน ๕๘ บ้าน วัด ๘ พระอาราม เรือน ๘๙๐ เรือน

อำเภอหลวงอภัยพิทักษ์ (อำเภอพะวง)

บ้านน้ำน้อย	๑	บ้าน	๑๐๐	เรือน	บ้านท่านางหอม	๑	บ้าน	๕๖	เรือน
บ้านโคะรอด	๑	บ้าน	๔๔	เรือน	บ้านท่าจีน	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านบนเขา	๑	บ้าน	๕๖	เรือน	บ้านพรุเตาะ	๑	บ้าน	๑๐๔	เรือน
บ้านทุ่งใหญ่	๑	บ้าน	๑๙	เรือน	บ้านนายदान	๑	บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านทุ่งงาย	๑	บ้าน	๓๐	เรือน	บ้านแม่เตย	๑	บ้าน	๓๘	เรือน
บ้านกว้านนอก	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านซุดหิน	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านท่าข้าม	๑	บ้าน	๖๗	เรือน	บ้านนาหลา	๑	บ้าน	๔	เรือน
บ้านหนองบัว	๑	บ้าน	๓๖	เรือน	บ้านหินเกลี้ยง	๑	บ้าน	๔๓	เรือน
บ้านเขากลอย	๑	บ้าน	๔๙	เรือน	บ้านดอนขี้เหล็ก	๑	บ้าน	๙๔	เรือน
บ้านบ่อระกัม	๑	บ้าน	๓๒	เรือน	บ้านนาบั้ง	๑	บ้าน	๒๐	เรือน
บ้านพะวง	๑	บ้าน	๕	เรือน	บ้านพิจิต	๑	บ้าน	๒๙	เรือน
บ้านนาท่าอม	๑	บ้าน	๒๑	เรือน	บ้านพรุ	๑	บ้าน	๒๐	เรือน
บ้านโคกทัง	๑	บ้าน	๒๙	เรือน	บ้านสนำคอก	๑	บ้าน	๑๒	เรือน
บ้านทุ่งปริง	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านหินลับ	๑	บ้าน	๒๗	เรือน
บ้านแบกหวด	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านขุนซอน	๑	บ้าน	๑๖	เรือน
บ้านทุ่งนุ้ย	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านท่าใหญ่	๑	บ้าน	๑๗	เรือน
บ้านพลีควาย	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านคลองป้อม	๑	บ้าน	๑๕	เรือน
บ้านโคกคัก	๑	บ้าน	๑๒	เรือน	บ้านบางदान	๑	บ้าน	๙๑	เรือน
บ้านน้ำจาย	๑	บ้าน	๗๖	เรือน	บ้านท่าพะวง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านควนหิน	๑	บ้าน	๙	เรือน	บ้านนาโนฎ	๑	บ้าน	๕	เรือน
บ้านห้วยชัน	๑	บ้าน	๒๔	เรือน	บ้านเขาลูกช้าง	๑	บ้าน	๑๗	เรือน
บ้านเกาะแต้ว	๑	บ้าน	๕๔	เรือน	บ้านเกาะวา	๑	บ้าน	๒๐	เรือน
บ้านदान	๑	บ้าน	๗๙	เรือน	บ้านทุ่งพ้อ	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านแหลมเคี่ยม	๑	บ้าน	๖๓	เรือน	บ้านสามกอง	๑	บ้าน	๑๘	เรือน
บ้านอ้ายเหลา	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านยวน	๑	บ้าน	๓๓	เรือน
บ้านปราบ	๑	บ้าน	๒๒	เรือน	บ้านบ่อเพลง	๑	บ้าน	๔๑	เรือน
บ้านทุ่งใหญ่	๑	บ้าน	๑๒	เรือน					

วัดบ้านน้ำน้อย อาราม ๑

วัดบ้านพรุเตาะ อาราม ๑

วัดบ้านท่าข้าม อาราม ๑

วัดบ้านบ่อระกำ อาราม ๑

วัดบ้านบางदान อาราม ๑

วัดบ้านสามกอง อาราม ๑

วัดบ้านท่านางหอม อาราม ๑

วัดบ้านแม่เตย อาราม ๑

วัดบ้านหินเกลี้ยง อาราม ๑

วัดบ้านสนำคอก อาราม ๑

วัดบ้านน้ำจาย อาราม ๑

วัดบ้านเกาะถ้ำ อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงอภัยพิทักษ์ บ้าน ๕๒ วัด ๑๒ พระอาราม เรือน ๑๖๘๕ เรือน

อำเภอหลวงระโนง (ระโนด)

บ้านสามดี	๑	บ้าน	๖	เรือน	บ้านใหม่	๑	บ้าน	๒	เรือน
บ้านยางเอน	๑	บ้าน	๒๙	เรือน	บ้านทองกลาง	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านยางสำนักนี้	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านดอก	๑	บ้าน	๒๘	เรือน
บ้านหัวตะพาน	๑	บ้าน	๕	เรือน	บ้านกล้วย	๒	บ้าน	๑๒	เรือน
บ้านพังตาให้	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านสามป่อ	๔	บ้าน	๓๒	เรือน
บ้านพังโมรง	๑	บ้าน	๓	เรือน	บ้านพร้าว	๑	บ้าน	๘	เรือน
บ้านพังงาย	๖	บ้าน	๓๖	เรือน	บ้านชายเคือง	๑	บ้าน	๖	เรือน
บ้านหัวยาง	๑	บ้าน	๑๐	เรือน	บ้านบึงน้อย	๒	บ้าน	๑๖	เรือน
บ้านพังตรี	๒	บ้าน	๓๐	เรือน	บ้านพุทรา	๖	บ้าน	๒๔	เรือน
บ้านวัดเบิก	๒	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านพงพุด	๒	บ้าน	๒๔	เรือน
บ้านถนนแก้ว	๑	บ้าน	๒	เรือน	บ้านขาม	๑	บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านหัวขี้เหล็ก	๑	บ้าน	๗	เรือน	บ้านหัวโหนด	๓	บ้าน	๒๕	เรือน
บ้านหัวถิน	๕	บ้าน	๘๘	เรือน	บ้านระวะชื้อ	๔	บ้าน	๙๖	เรือน
บ้านระวะใหญ่	๒	บ้าน	๑๐๔	เรือน	บ้านโมรงแจ้	๑	บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านโพ	๑	บ้าน	๑๒	เรือน	บ้านหาสามี่	๒	บ้าน	๒๕	เรือน
บ้านโมรงนุ้ย	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านโมรงใหญ่	๑	บ้าน	๓๙	เรือน
บ้านพังยาง	๗	บ้าน	๑๑๔	เรือน	บ้านพังโนง	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านหัวเกาะ	๑	บ้าน	๑๘	เรือน	บ้านหนองหรั่ง	๒	บ้าน	๒๙	เรือน
บ้านปากแตง	๑	บ้าน	๖๗	เรือน	บ้านหัวคลอง	๑	บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านดาน	๑	บ้าน	๓๕	เรือน	บ้านพังขาม	๑	บ้าน	๒๓	เรือน
บ้านพังโมรง	๑	บ้าน	๑๓	เรือน	บ้านวัดสน	๒	บ้าน	๙๑	เรือน
บ้านไร่	๑	บ้าน	๒๒	เรือน	บ้านนก	๑	บ้าน	๒๘	เรือน
บ้านยางหย่อม	๑	บ้าน	๔	เรือน	บ้านเจดิงาม	๑	บ้าน	๑๙	เรือน
บ้านระวาง	๑	บ้าน	๒๐	เรือน	บ้านสามป่อ	๒	บ้าน	๙๐	เรือน
บ้านป่อโตระ	๑	บ้าน	๗๗	เรือน	บ้านโหนดรอบ	๑	บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านบางด้วน	๑	บ้าน	๑๔	เรือน	บ้านท่านางไกร	๑	บ้าน	๑๕	เรือน
บ้านเพิง	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านไฟไสมย	๑	บ้าน	๔๖	เรือน
บ้านจาก	๑	บ้าน	๕๔	เรือน	บ้านคลองรีย์	๑	บ้าน	๕๖	เรือน
บ้านคลองหนัง	๑	บ้าน	๓๑	เรือน	บ้านถิน	๑	บ้าน	๔๑	เรือน
บ้านพังกก	๑	บ้าน	๒๖	เรือน	บ้านสนามไชย	๑	บ้าน	๖๕	เรือน
บ้านดอนเค็ด	๑	บ้าน	๔๐	เรือน	บ้านปลายคลอง	๑	บ้าน	๒๑	เรือน
บ้านพังบวบ	๑	บ้าน	๑๑	เรือน	บ้านทอนแย้	๑	บ้าน	๓๕	เรือน
บ้านหนองจิก	๑	บ้าน	๑๖	เรือน	บ้านกระดิงา	๑	บ้าน	๘๕	เรือน
บ้านพังสาย	๑	บ้าน	๖๗	เรือน	บ้านมะมิดฉา	๑	บ้าน	๓๖	เรือน

บ้านชายคู	๑ บ้าน	๕๐ เรือน	บ้านหน้าเมือง	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านพังเถียะ	๑ บ้าน	๓๖ เรือน	บ้านแขก	๑ บ้าน	๑๑ เรือน
บ้านพังโสม	๑ บ้าน	๕ เรือน	บ้านเกาะโพ	๑ บ้าน	๘ เรือน
บ้านศรีไชย	๑ บ้าน	๕๘ เรือน	บ้านเกาะใหญ่	๑ บ้าน	๓๘ เรือน
บ้านยางทอง	๑ บ้าน	๒๐ เรือน	บ้านบ่อพุเรียม	๑ บ้าน	๕ เรือน
บ้านบ่อพ้อ	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านแหลม	๒ บ้าน	๒๑ เรือน
บ้านห้องบัว	๑ บ้าน	๙๐ เรือน	บ้านโคกพระ	๑ บ้าน	๕๑ เรือน
บ้านการำ	๑ บ้าน	๗๕ เรือน	บ้านโมรง	๑ บ้าน	๑๕๘ เรือน
บ้านหากาน	๒ บ้าน	๑๐๕ เรือน	บ้านเชียงพงษ์	๑ บ้าน	๔๘ เรือน
บ้านระโนฎ	๑ บ้าน	๑๖๕ เรือน	บ้านขามเต้า	๑ บ้าน	๓๑ เรือน
บ้านซี้เหล็ก	๑ บ้าน	๑๘ เรือน	บ้านสนำหลวง	๑ บ้าน	๒๔ เรือน

วัดบ้านนำเมือง	อาราม ๑
วัดบ้านพร้าว	อาราม ๑
วัดบ้านพังตรี	อาราม ๑
วัดบ้านถนนแก้ว	อาราม ๑
วัดแจ้ง	อาราม ๑
วัดเลียบ	อาราม ๑
วัดดอกสร้อย	อาราม ๑
วัดบ้านปากแตระ	อาราม ๑
วัดบ้านวัดสน	อาราม ๑
วัดบ้านสามบ่อ	อาราม ๑
วัดโดหอม	อาราม ๑
วัดบ้านถิ่น	อาราม ๑
วัดบ้านกระดังงา	อาราม ๑
วัดบ้านเกาะใหญ่ล่าง	อาราม ๑
วัดเกาะใหญ่ใหม่	อาราม ๑
วัดสูง	อาราม ๑
วัดเกาะแกง	อาราม ๑
วัดบ้านการำ	อาราม ๑
วัดบ้านโรงบน	อาราม ๑
วัดบ้านเชียงพง	อาราม ๑
วัดโคกม้า	อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงระโนฎ

วัดขุนช้าง	อาราม ๑
วัดบ้านวัดใหญ่	อาราม ๑
วัดบ้านวัดเบิก	อาราม ๑
วัดบ้านหัวถิ่น	อาราม ๑
วัดหลักमार	อาราม ๑
วัดหาสามี่	อาราม ๑
วัดบ้านพังยาง	อาราม ๑
วัดบ้านม่วงงาม	อาราม ๑
วัดบ้านเจดิงาม	อาราม ๑
วัดบ้านศรีไชย	อาราม ๑
วัดคลองรี	อาราม ๑
วัดบ้านสนามไชย	อาราม ๑
วัดบ้านพงเถียะ	อาราม ๑
วัดบ้านเกาะใหญ่บน	อาราม ๑
วัดบ้านแหลม	อาราม ๑
วัดม่วงทวด	อาราม ๑
วัดทาราโพ	อาราม ๑
วัดบ้านโรง	อาราม ๑
วัดบ้านหากาน	อาราม ๑
วัดบ้านระโนฎ	อาราม ๑

บ้าน ๙๐ บ้าน
 วัด ๔๑ วัด
 เรือน ๓๑๕๓ เรือน

อำเภอหลวงวิสุตารักดี

บ้านควนฝามี	๑ บ้าน	๖๕	เรือน
บ้านพเกิด	๑ บ้าน	๔๐	เรือน
บ้านคลองพง	๑ บ้าน	๒	เรือน
บ้านควนไถ่เขียว	๑ บ้าน	๑๙	เรือน
วัดควนฝามี		๑	อาราม
วัดพะเกิด		๑	อาราม

รวมอำเภอหลวงวิสุตารักดี

วัด	๒	อาราม
บ้าน	๔	บ้าน
เรือน	๑๐๖	เรือน

อำเภอหลวงศรีโยธยา

บ้านนอก	๑ บ้าน	๗๔	เรือน
บ้านบ่อหิน	๑ บ้าน	๑๑	เรือน
บ้านใน	๑ บ้าน	๕๘	เรือน
บ้านหัวหรั่ง	๑ บ้าน	๒๓	เรือน
บ้านเกาะแกง	๑ บ้าน	๖	เรือน
บ้านอ่าวทราย	๑ บ้าน	๒๘	เรือน
วัดบ้านแหลมกระพ้อ		อาราม	๑
วัดบ้านท้ายเสา		อาราม	๑
วัดใหม่กลางเกาะ		อาราม	๑

รวมอำเภอหลวงศรีโยธยา

บ้านสวนทุเรียน	๑ บ้าน	๗๐	เรือน
บ้านท่าไทร	๑ บ้าน	๓	เรือน
บ้านป่าตาน	๑ บ้าน	๓๘	เรือน
บ้านท้ายเสา	๑ บ้าน	๓๘	เรือน
บ้านสวนใหม่	๑ บ้าน	๓๙	เรือน

บ้าน	๑๑	บ้าน
วัด	๓	พระอาราม
เรือน	๓๘๘	เรือน

อำเภอหลวงนุชิตรักดี

บ้านควนเสม็จ	๑ บ้าน	๑๕	เรือน
บ้านสำนักหว้า	๑ บ้าน	๑๔	เรือน
บ้านทุ่งซวด	๑ บ้าน	๔	เรือน
บ้านพังลา	๑ บ้าน	๑๕	เรือน
บ้านท่าโพ	๑ บ้าน	๒๘	เรือน
บ้านวัด	๑ บ้าน	๖๓	เรือน
บ้านท่าโพ	๑ บ้าน	๓	เรือน
บ้านโคกบน	๑ บ้าน	๑๐	เรือน
บ้านคลองทราย	๑ บ้าน	๓๘	เรือน
บ้านต้นโด	๑ บ้าน	๙	เรือน

บ้านวังปริง	๑ บ้าน	๒๘	เรือน
บ้านปริง	๑ บ้าน	๗๘	เรือน
บ้านโคกยอม	๑ บ้าน	๑๓	เรือน
บ้านแคหมู	๑ บ้าน	๔	เรือน
บ้านคลองราแงะ	๑ บ้าน	๑๗	เรือน
บ้านควนพ้อ	๑ บ้าน	๓	เรือน
บ้านโคกเนียน	๑ บ้าน	๖๖	เรือน
บ้านสนำคอก	๑ บ้าน	๒	เรือน
บ้านปลักหอย	๑ บ้าน	๖	เรือน
บ้านตะพานदान	๑ บ้าน	๑๑	เรือน

บ้านบางกม	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านบางนมควาย	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านวังแป้น	๑ บ้าน	๑๒ เรือน	บ้านการำ	๑ บ้าน	๒๐ เรือน
บ้านท่าท่อน	๑ บ้าน	๒๗ เรือน	บ้านนา	๑ บ้าน	๙ เรือน
บ้านม่วงก้ง	๑ บ้าน	๑๙ เรือน	บ้านเขาวังชิง	๑ บ้าน	๑๓ เรือน
บ้านทุ่งยาว	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านป่าไผ่	๑ บ้าน	๒๐ เรือน
บ้านควรถ่อ	๑ บ้าน	๘ เรือน	บ้านคลองประตู่	๑ บ้าน	๑ เรือน
บ้านคลองหอยโข่ง	๑ บ้าน	๑ เรือน	บ้านต้นม่วง	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านเหรียญ	๑ บ้าน	๒ เรือน	บ้านตละตะ	๑ บ้าน	๗ เรือน

วัดบ้านพังลา	อาราม ๑
วัดบ้านการำ	อาราม ๑
วัดบ้านม่วงก้ง	อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงนุชิตภักดี

บ้าน ๓๖ บ้าน
 วัด ๓ พระอาราม
 เรือน ๕๖๐ เรือน

อำเภอหลวงเทพสุภาพ่ง

บ้านควรรี่แรด	๑ บ้าน	๓๖ เรือน	บ้านคลองทับควาย	๑ บ้าน	๒๕ เรือน
บ้านคลองนุ้ย	๑ บ้าน	๒๙ เรือน	บ้านปลักเด	๑ บ้าน	๒๒ เรือน
บ้านคลองตง	๑ บ้าน	๒๒ เรือน	บ้านพุดราโพ	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านควรรี่เนียง	๑ บ้าน	๑๑ เรือน	บ้านวังปริง	๑ บ้าน	๑๕ เรือน
บ้านคลองบากู	๑ บ้าน	๑๑ เรือน	บ้านชะโหละ	๑ บ้าน	๑๗ เรือน
บ้านพรำ	๑ บ้าน	๔๖ เรือน	บ้านทุ่งแม่บัว	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านทุ่ง	๑ บ้าน	๙ เรือน	บ้านบางพน	๑ บ้าน	๑๐ เรือน
บ้านโคกยอม	๑ บ้าน	๘ เรือน	บ้านยายยาว	๑ บ้าน	๑๔ เรือน
บ้านโคกจิกนม	๑ บ้าน	๘ เรือน	บ้านควร	๑ บ้าน	๑๓ เรือน
บ้านเขาลูกช้าง	๑ บ้าน	๑๓ เรือน	บ้านเขาวังชิง	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านปลักค้ำ	๑ บ้าน	๓๗ เรือน	บ้านโคกเหรียญ	๑ บ้าน	๔๕ เรือน
บ้านคลองหอยโข่ง	๑ บ้าน	๓๔ เรือน	บ้านกลางนา	๑ บ้าน	๑๒ เรือน
บ้านเหรียญ	๑ บ้าน	๑๗ เรือน	บ้านปลักควายกิน	๑ บ้าน	๑๒ เรือน
บ้านโหนด	๑ บ้าน	๒๐ เรือน	บ้านพอนไม้ไผ่	๑ บ้าน	๗ เรือน
บ้านปลักไต้ไห	๑ บ้าน	๓ เรือน	บ้านดานงา	๑ บ้าน	๑๘ เรือน
บ้านต้นสำน	๑ บ้าน	๑๗ เรือน	บ้านต้นม่วง	๑ บ้าน	๒๐ เรือน
บ้านคลองหอยโข่ง	๑ บ้าน	๒๕ เรือน	บ้านปลักนายอิน	๑ บ้าน	๑๕ เรือน
บ้านซังแก้ว	๑ บ้าน	๑๘ เรือน	บ้านภานคะ	๑ บ้าน	๔ เรือน
บ้านควรรกบ	๑ บ้าน	๑๗ เรือน	บ้านเกาะหราง	๑ บ้าน	๑๒ เรือน

บ้านทุ่งลาน

๑ บ้าน

๗ เรือน

วัดบ้านโคกม่วง

อาราม ๑

วัดบ้านบางหลา

อาราม ๑

วัดบ้านควนเนียง

อาราม ๑

รวมอำเภอหลวงเทพสุภาแพ่ง

วัดบ้านปลักค้ำ

อาราม ๑

วัดโคกเหรียญ

อาราม ๑

บ้าน

๓๙ บ้าน

วัด

๕ วัด

เรือน

๖๗๘ เรือน

กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา

สุภาภรณ์ อินทองคง

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำว่า กระเบื้อง หรือ เบื้อง ภาษาถิ่นสงขลา หมายถึง เฉพาะกระเบื้องสำหรับมุงหลังคา ส่วนกระเบื้องสำหรับปูพื้นและดินเผาที่ทำเป็นแท่งสำหรับก่อ ชาวสงขลาเรียกว่า อิฐ ทั้งสิ้น แต่คำว่ากระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา ในที่นี้ หมายถึงตามชื่อที่ปรากฏในเอกสารสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งคลุมถึงกระเบื้องสำหรับมุงหลังคาและกระเบื้องสำหรับปูพื้น ซึ่งภาษากลางเรียกว่า กระเบื้องหน้าวัว (ชาวสงขลาเรียก อิฐหน้าวัว) ด้วย

กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา เป็นหัตถกรรมพื้นเมืองสงขลามาช้านาน มีความหลากหลายในรูปแบบ มีการประกอบกันเป็นกลุ่มใหญ่ในอดีต เป็นกระเบื้องที่มีชื่อเสียงได้รับความนิยมจากผู้ใช้อย่างกว้างขวางมาเป็นเวลานาน มีรูปแบบและคุณสมบัติเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศของภาคใต้ มีความทนทานใช้งานได้หลายสิบปี และมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงถือได้ว่าเป็นหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวสงขลา

ความเป็นมา

จุดเริ่มต้นของการทำกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาจะเริ่มต้นเมื่อใดและใครเป็นผู้ริเริ่มนั้น ยังไม่อาจสืบค้นได้อย่างชัดเจน จากปากคำของผู้เคยประกอบการและผู้ประกอบการที่ยังคงมีชีวิตอยู่แล้วว่า ชาวจีนอพยพเป็นผู้ริเริ่ม ต่อมาคนไทยรับช่วงต่อและได้ขยายขอบข่ายการประกอบการออกไปอย่างกว้างขวาง จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ภาคใต้ กรุงเทพฯและประเทศมาเลเซีย ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พอจะสืบค้นได้ แสดงไว้ว่า มีความเจริญแพร่หลายตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๓ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ดังปรากฏในใบบอกเมืองสงขลาและเอกสารอื่น ๆ ว่า กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลามีการนำไปใช้ในกิจการที่สำคัญ ดังนี้

(๑) ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ปี พ.ศ. ๒๓๙๗ โปรดให้เกณฑ์เมืองสงขลาทำกระเบื้องหน้าวัวปูพื้น ๕๐,๐๐๐ แผ่น ใช้ปูบริเวณรอบอุโบสถวัดสุทัศน์เทพวราราม และวัดเขมาภิรตาราม

(๒) ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ปี พ.ศ. ๒๔๐๖ มีรายการส่งกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา ๓ ครั้ง คือ ครั้งแรก เกณฑ์เมืองสงขลาทำกระเบื้องปูพื้นขนาดใหญ่ ๒,๐๐๐ แผ่น และขนาดเล็กอีก ๒,๐๐๐ แผ่น ครั้งที่ ๒ เกณฑ์เมืองสงขลาทำกระเบื้องหน้าวัวปูพื้น ๔ ชนิด ๆ ละ ๒,๐๐๐ แผ่น รวม ๘,๐๐๐ แผ่น นำไปปูพระราชวังจันทน์เกษมที่อยู่ชยา ครั้งที่ ๓ เจ้าพระยาสงขลา(บุญสังข์)มีใบบอกส่งกระเบื้องมุงหลังคาตัวผู้ตัวเมียอย่างละ ๑๐,๐๐๐ แผ่น รวม ๒๐,๐๐๐ แผ่น

(๓) ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปี พ.ศ. ๒๔๑๙ เมืองสงขลา มีใบบอกส่งกระเบื้องเกณฑ์ ๕ ครั้ง จำนวนกระเบื้องทั้งหมด ๖๘,๐๐๐ แผ่น

(๔) ในการซ่อมแซมพระบรมธาตุไชยา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มีการนำเอากระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาไปใช้มุงหลังคาพระวิหารหลวง

(๕) ในวังเจ้านายและขุนนางในกรุงเทพฯหลายแห่งใช้กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาปูบริเวณรอบ ๆ ผนังและราคากระเบื้อง ปรากฏเป็นหลักฐานในใบบอกเมืองสงขลาปี พ.ศ. ๒๔๒๔ เรื่องจัดส่งของต่าง ๆ เข้าไปจัดนิทรรศการ เนื่องในวาระครบรอบร้อยปีของกรุงเทพมหานครในเมืองหลวง ข้อความตอนหนึ่งว่า

“อิฐก่อ ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๔ เหรียญ ๕ ก้อน

อิฐบอบ ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๕ เหรียญ ๕ ก้อน

อิฐหน้าวัว ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๓๕ เหรียญ

อิฐลักซูน ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๑๐ เหรียญ

อิฐยี่นิจิ ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๒๐ เหรียญ

กระเบื้องอิฐ ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๓ เหรียญ ๕ ก้อน

กระเบื้องสุห้อง ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๔ เหรียญ ๕ ก้อน

กระเบื้องเจียพัง ๒๐ แผ่น ราคาพื้นละ ๕ เหรียญ

แหล่งผลิต

แหล่งผลิตกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาที่สำคัญ ได้แก่ บริเวณชายฝั่งทะเลสาบทางทิศตะวันตกของเมือง ตั้งแต่บริเวณท่าอิฐ ท่าสะพาน ขึ้นไปจนถึงบริเวณบ้านท่านางหอม ตำบลน้ำน้อย บริเวณวัดโคกเปี้ยว หมู่ที่ ๖ ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง และบ้านบางโหนด หมู่ที่ ๑-๒ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จากรายงานการสำรวจของสุภาคย์ อินทองคง ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ พบว่า มีเตาเผากระเบื้องทั่วบริเวณดังกล่าวไม่น้อยกว่า ๒๐๐ เตา มีเตาที่ยังอยู่ในสภาพที่ซ่อมแซมใช้งานได้ประมาณ ๕๐ เตา นอกนั้นชำรุดเหลือแต่ซากเตาและร่องรอยเตา มีผู้ประกอบการอยู่ ๓ ครอบครัว อยู่ในเขตบ้านท่านางหอม ๒ ครอบครัว และบ้านบางโหนด ๑ ครอบครัว หมู่บ้านที่เคยมีผู้ประกอบการทั้งหมดบ้าน เช่น บ้านบางโหนด ประชากรในหมู่บ้านอายุตั้งแต่ ๓๐ ปี ขึ้นไปยังมีความรู้ความสามารถในการประกอบการ

กรรมวิธี

การผลิตกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา ประกอบด้วยวัตถุดิบและอุปกรณ์เครื่องมือเป็นสิ่งสำคัญ แยกกล่าวได้ดังนี้

๑. วัตถุดิบ คือ ดินเหนียว ซึ่งจะอยู่ไม่ห่างไกลจากบริเวณที่ตั้งเตาเผา กล่าวคือ หากมีแหล่งดินเหนียวอยู่ในบริเวณใด ผู้ผลิตมักไปตั้งเตาเผาอยู่ในบริเวณนั้น ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่บริเวณที่ลุ่มชายฝั่งทะเลที่ไม่อาจใช้พื้นที่ประกอบการอาชีพอื่นได้ ซึ่งมีเนื้อที่กว้างใหญ่ไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ ไร่ เป็นแหล่งดินดีมีความเหนียวพอเหมาะสำหรับหัตถกรรมประเภทนี้ ไม่ค่อยมีทรายหรือวัตถุเจือปน และให้ความทนทานถาวรสูง

๒. อุปกรณ์เครื่องมือแยกได้เป็น ๒ ประเภท คือ อุปกรณ์เครื่องมือการเตรียมดิน ประกอบด้วยจอบ เสียม คันธนู หรือเครื่องตัดดิน ถังน้ำ เครื่องคลุมดิน และอุปกรณ์เครื่องมือทำแผ่นกระเบื้อง ประกอบด้วยแม่พิมพ์ เป้า คันธนู ไม้ตี แท่นรองตี ม้ารองกระเบื้อง ตะแกรงร่อน ไม้เท้าเกลบ และกะเปาะสำหรับกั้นซี่เต้า

๓. ขั้นตอนในการทำ มีลำดับกำหนดได้ ดังนี้

๓.๑ การเตรียมดิน เมื่อแน่ใจว่าดินบริเวณใดมีคุณสมบัติเหมาะกับการทำกระเบื้องแล้ว ผู้ประกอบการก็จะใช้จอบขุดบริเวณนั้นลึกประมาณ ๒ ตาจอบ แล้วใช้เสียมแทงตักขึ้นจากหลุมที่ละแห่ง หรือไม่ก็ใช้เครื่องตัดที่

เรียกว่า คันนูหรือคันธนู ตัดดินในหลุมให้เป็นแท่งใหญ่นำขึ้นกองไว้ที่ปากหลุม เมื่อได้จำนวนดินตามต้องการแล้ว ขึ้นเหยียบบนกองดินนวดให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน จากนั้นนำไปเก็บไว้ที่โรงเรือนทำกระเบื้อง ซึ่งปกติจะปลูกสร้างไว้หน้าตาเผา เพื่อเตรียมไว้ทำแผ่นต่อไป ก่อนทำจะแยกดินที่ตองใช้มานวดอีก ๒ รอบ เพื่อคัดสิ่งเจือปนออกและเพื่อให้เนื้อดินเข้ากันสนิท

๓.๒ การทำแผ่น ใช้วิธีกดดินเหนียวที่นวดดีแล้วลงบนแม่พิมพ์ โดยใช้ซี่เต้าเกลบโรยบนแม่พิมพ์กันดินติดพิมพ์ก่อน แล้วใช้เท้าเหยียบตรงกึ่งกลาง-ซ้าย-ขวา และหัวแม่พิมพ์ตามลำดับ แล้วกลับมาเหยียบตรงกึ่งกลางอีกครั้ง รวม ๕ ครั้ง โดยเหยียบให้ลื่นไหลไปตามความลาดของแม่พิมพ์ จากนั้นใช้สายธนูตัดดินส่วนเกินออกจากแม่พิมพ์ โดยตัดจากส่วนหัวไปยังส่วนท้าย หรือไม่ก็ตัดเข้าหาตัวผู้เหยียบ ยกแม่พิมพ์ขึ้นกระแทกเบา ๆ ให้ดินส่วนเกินเขยื้อนจากแม่พิมพ์ เอามือแตะตรงส่วนปลายของกระเบื้องแล้วยกแม่พิมพ์ขึ้นเล็กน้อย กระเบื้องก็จะติดมือออกมา ใช้มือทั้งสองประคองวางลงบนม้าวางหรือกระดานรองที่เตรียมไว้ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยจนได้กระเบื้องตามปริมาณที่ต้องการ

๓.๓ การพับหัวกระเบื้อง เมื่อได้แผ่นกระเบื้องตามต้องการแล้ว นำกระเบื้องไปผึ่งแดดให้แห้งมาด ๑ วัน แล้วทำการพับหัวกระเบื้องให้ตั้งฉากกับแผ่นกระเบื้องสำหรับเกี่ยวกับไม้ระแนงเมื่อใช้กระเบื้องมุงหลังคา วิธีการพับหัว ใช้ไม้บาง ๆ ขนาดกว้างประมาณ ๒ เซนติเมตร หรือเท่าความยาวของหัวกระเบื้องที่ต้องการ ยาวขนาดความกว้างของกระเบื้องเป็นเครื่องมือ จับทาบลงบนส่วนหัวของกระเบื้องแล้วพับเข้าหาตัว

๓.๔ การตีกระเบื้อง เมื่อพับหัวเรียบร้อยแล้ว นำกระเบื้องมาวางซ้อนเป็นชุด ๆ ละ ๕ แผ่น โดยให้หัวท้ายหันไปทางเดียวกัน เรียกชุดกระเบื้องดังกล่าวว่า ๑ มือ ซึ่งให้ความสะดวกในการขนย้าย นำมาคว่ำลงบนแท่นรองดี โดยให้หัวกระเบื้องประกบกับหัวแท่น ใช้ไม้ตีตีเบา ๆ ๒-๓ ครั้ง แล้วพลิกกลับ ตีตามแนวตั้ง จนได้กระเบื้องเรียบประกบกันดี จึงนำเข้าไปเก็บวางสลับซ้อนกันเป็นชุด ๆ ตามแนวตั้งเพื่อเก็บไว้เผาต่อไป

๓.๕ การเรียงกระเบื้องในเตาเผา นิยมเรียง ๒ แบบ คือ แบบหน้าประกบหลัง หรือหัวเกี่ยวหัว และแบบหน้าประกบหน้าหรือหัวเกี่ยวหาง ซึ่งแต่ละแบบมีกรรมวิธีเป็นของตนเอง เรียงตั้งทรงต่อกันเป็นชั้น ๆ จนได้กระเบื้องเต็มตัวเตาเหลือเฉพาะช่องโคม ก็จะใช้วิธีเรียงอีกแบบหนึ่ง คือ วางราบซ้อนสลับหัวหางกันเป็นชั้น ๆ จนเต็มยอดโคม

กรรมวิธีทำกระเบื้องดังกล่าว เป็นกรรมวิธีใช้กับการทำกระเบื้องมุงหลังคา ส่วนการทำกระเบื้องชนิดอื่น ๆ ที่ชาวสงขลาเรียกว่า อีสู เช่น อีสูหน้าวัว เป็นต้นนั้น ขั้นตอนและวิธีการส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน ต่างกันเฉพาะขั้นตอนการทำแผ่นและอุปกรณ์เครื่องมือ คือใช้วิธีนำดินเหนียวมาอัดลงในเบ้าที่มีแบบและขนาดต่าง ๆ ตามต้องการ ตกแต่งผิวให้ลื่นแล้วนำไปเคาะออกจากเบ้าวางเรียงบนแผ่นกระดานเพื่อผึ่งแดด แล้วนำมาเก็บไว้เตรียมเข้าเตาเผาต่อไป

๓.๖ การเผา เริ่มด้วยการนำอีสูมาก่อทำเป็นที่บรรจุเชื้อเพลิงบริเวณหน้าเชิงกรานตรงกึ่งกลางประตูเตาขนาดประมาณ ๓๐x๕๐x๓๐ เซนติเมตร แล้วก่ออีสูปิดปากเตา เหลือช่องไว้เฉพาะพอใส่เชื้อเพลิง ๒ ช่อง คือบน-ล่าง แล้วก่อไฟเผาจากช่องบนก่อนแล้วต่อด้วยช่องล่าง ช่องละประมาณ ๑๐-๑๕ วัน แล้วแต่ขนาดของเตา เชื้อเพลิงนิยมใช้ไม้สะเม็ด ไม้ยาง ไม้วา และไม้เบญจพรรณอื่น ๆ ที่หาได้บริเวณใกล้เคียง กำหนดความร้อนในเตาเผาด้วยเทอร์โมมิเตอร์ และกำหนดความพอดีของผลิตภัณฑ์ด้วยการสังเกตสีของควันไฟ ปล่องไฟ และแสงสว่างภายในเตา คือถ้ากระเบื้องสุกดีสีควันจะแดง ปากปล่องจะเหลือง และแสงภายในเตาจะสว่างจ้า เมื่อเผาเสร็จแต่ละช่องใช้โคลนทรายจากทะเลก่ออีสูปิดทั้งไว้ประมาณ ๒๐ วัน จึงเปิดเตานำกระเบื้องออกเก็บเตรียมไว้จัดจำหน่ายต่อไป

เตาเผา

เป็นเตายืนทรงกลมคล้ายกระบอก มีหลังคาครอบเป็นกระโจมคล้ายผ้าชี มีदानอนบั้ง แต่ถูกรื้อถอนหมดแล้ว เหลือแต่ร่องรอย ขนาดของเตายืนเล็ก-ใหญ่ แล้วแต่กำลังความต้องการของผู้ประกอบการ ขนาดที่พบบมากที่สุดคือ ความสูง ตัวเตา ๒.๔๐ เมตร กระโจมหลังคา ๑.๘๐ เมตร กว้าง ๓.๘๐ เมตร ส่วนสำคัญของเตามีประตู ๑ ประตู สำหรับนำผลิตภัณฑ์เข้าออก ทางระบายความร้อนเรียก“บังเหย” ๓ ทางอยู่ตรงกันข้ามกับปากเตา ระดับเดียวกับพื้นวาง ตะแกรงภายในเตา มีช่องลม ๑ ช่อง อยู่เหนือประตูเพื่อรับแสงและอากาศเมื่อเข้าอยู่ภายใน ภายในเตาประกอบด้วย เชิงกรานสำหรับสูมไฟ และแท่นหรือตะแกรงรองรับกระเบื้อง ซึ่งก่อเป็นแนวยาวขนานกับปากเตา เว้นระยะห่างกัน ประมาณ ๒๐-๓๐ เซนติเมตร เป็นทางเดินของความร้อนจากเชิงกรานผ่านไปออกที่ระบาย ตัวตะแกรงใช้อิฐขนาดเดียวกับเสาตะแกรงเรียงสลับคล้ายฟันปลา

การสร้างเตา ใช้อิฐดินเผาขนาด ๗x๒๘-๓๐x๓ เซนติเมตร สอดด้วยดินโคลนทรายละเอียดซึ่งได้จากทะเล วิธีสร้างเริ่มด้วยการหาศูนย์กลางเป็นวงกลม ขุดร่องวางฐานลึกประมาณ ๔๐-๕๐ เซนติเมตร มากหรือน้อยกว่านี้ ขึ้นอยู่กับความแข็งของดินบริเวณพื้นที่สร้างเตา แล้วใช้อิฐก่อสอดด้วยดินโคลนทราย ก่อสลับทับกันแบบกว้างต่อยาว ยาวต่อกว้างจนได้เป็นรูปเตา แล้วก่อกระโจมหลังคา โดยใช้อิฐขนาดเดียวกัน แต่ด้านกว้างข้างหนึ่งแคบกว่า เรียง เหลื่อมกันทีละชั้นจนรอบจนได้รูปเป็นกระโจม ฉาบด้วยดินโคลนทราย แล้วใช้กระเบื้องมุงทับ ใช้ช่าง หม้อ และขอ อย่างละหนึ่งใบครอบปิดช่อง ตรงกึ่งกลางทำเป็นยอดกระโจมกันน้ำฝนเข้าเตาและเพื่อความสวยงามด้วย

ประตูเตาทำเป็นขุมยื่นออกจากตัวเตาประมาณ ๕๐ เซนติเมตร มีแบบและขนาดต่างๆกัน คือทำเป็นรูปโค้ง รูปแหลม และรูปบ้าน ขนาดช่องประตูโดยทั่วไปประมาณ กว้าง ๗๒ เซนติเมตร สูง ๑๖๐ เซนติเมตร ช่องข้างซ้าย ขวาของขุมก่อเป็นปีกยื่นออกไปทั้งสองด้าน ประมาณด้านละ ๑๐-๑๐๐ เซนติเมตร ผนังเตาที่ก่อเรียบร้อยแล้วจะ หนาประมาณ ๘๕ เซนติเมตร เตาทุกตัวจะหันหน้าเตาไปทางทิศตะวันตก เพื่อรับลมช่วยเป่าไฟในเตา ในฤดูกาล ที่ประกอบการ คือประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนสิงหาคม

ความสามารถในการใช้งาน เตาขนาดธรรมดาสามารถใช้บรรจุกระเบื้องมุงหลังคาเผาได้ประมาณครั้งละ ๑๐๐,๐๐๐-๑๕๐,๐๐๐ แผ่น (ตามขนาดกระเบื้องที่ผลิตในปัจจุบัน : ๒๕x๒๗) อายุการใช้งานถ้ารู้จักถนอมและ ซ่อมบำรุงจะใช้ได้มากกว่า ๑๐ ปี

ประเภทของกระเบื้องและประโยชน์ใช้สอย

กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา แยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กระเบื้องมุงหลังคาและกระเบื้องปูพื้น ประเภทแรกเท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานทำเป็น ๒ แบบคือ กระเบื้องแบบเกล็ดเตา ทำรูปปลายตัดเป็นมุมแหลม หนา ประมาณ ๑ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๑๕ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ตรงหัวกระเบื้องงอปลายตั้งฉาก กับแผ่นกระเบื้องใช้สำหรับเกี่ยวกับไม้ระแนงเมื่อใช้มุง หัวกระเบื้องทั้งขอเป็นขอเกี่ยวยาวประมาณ ๒ เซนติเมตร บางแผ่นทำเป็นกระเบื้องผ่าซีกสำหรับมุงส่วนริมของหลังคาสลับกับชุดบนและล่าง ซึ่งเหลื่อมออกมาครึ่งแผ่นให้ได้แนว เดียวกัน กระเบื้องที่ใช้มุงแถวล่างสุด เรียกว่า *กระเบื้องชาย* ทำแบบปลายตัดเสมอกัน ส่วนกระเบื้องที่ใช้มุงครอบ อกไก่ เรียก *กระเบื้องหลบ* แบบปลายตัดเช่นเดียวกัน แต่ทำแผ่นหนากว่า และขอเกี่ยวยาวกว่ากระเบื้องที่ใช้มุง กระเบื้องมุงหลังคาอีกแบบหนึ่งเป็นกระเบื้องแบบจีน ทำเป็นกระเบื้องแผ่นโค้งคล้ายกาบของต้นกล้วย จึงเรียกว่า *กระเบื้องกาบกล้วย* ทำเป็นตัวผู้และตัวเมียคู่กัน ใช้มุงหลังคาแบบจีน เช่น บ้านแถบถนนนครในในเมืองสงขลา เป็นต้น ประเภทที่สอง กระเบื้องสำหรับปูพื้น หรือที่เรียกว่า *กระเบื้องหน้าวัว* ทำเป็นแผ่นหนาประมาณ ๓-๕ เซนติเมตร มีหลายขนาดหลายรูปแบบ เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสก็มี สี่เหลี่ยมผืนผ้าก็มี เป็นรูปวงกลมหรือครึ่งวงกลมก็มี

ที่เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีขนาดตั้งแต่ ๑๕, ๒๐, ๒๕, ๓๐ และ ๓๕ เซนติเมตร ที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและวงกลมหรือครึ่งวงกลมนิยมก่อสร้างซ้อนกันเป็นเสาเรือนก็มี เป็นผนังอาคารบ้านเรือนก็มี กระเบื้องบางชนิดใช้น้ำยาเคลือบผิวเหมาะสำหรับปูพื้นภายในบ้าน (สันนิษฐานว่า เป็นกระเบื้องที่นำเข้ามาจากเมืองจีน) ที่เรียกว่า อีฐ สำหรับก่อสร้างทำเป็นแผ่นหนาตั้งแต่ ๓-๗ เซนติเมตร มีหลายแบบหลายขนาด เป็นรูปคล้ายใบพัดก็มี เรียก อีฐก่อป่อ ใช้สำหรับก่อปล่องป่อให้ได้รูปเป็นวงกลม เป็นรูปแปดเหลี่ยมด้านเท่าและด้านไม่เท่า ผ่าซีกและไม่ผ่าซีก มีรูกึ่งกลางและไม่มี ใช้สำหรับก่อสร้างเป็นเสาและดินเสา เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็มี เรียก อีฐหยาบ อีฐก่อเตา และอีฐก่อผนังและเป็นรูปคล้ายเคียวก็มี ใช้สำหรับทำเป็นรางน้ำและท่อน้ำ

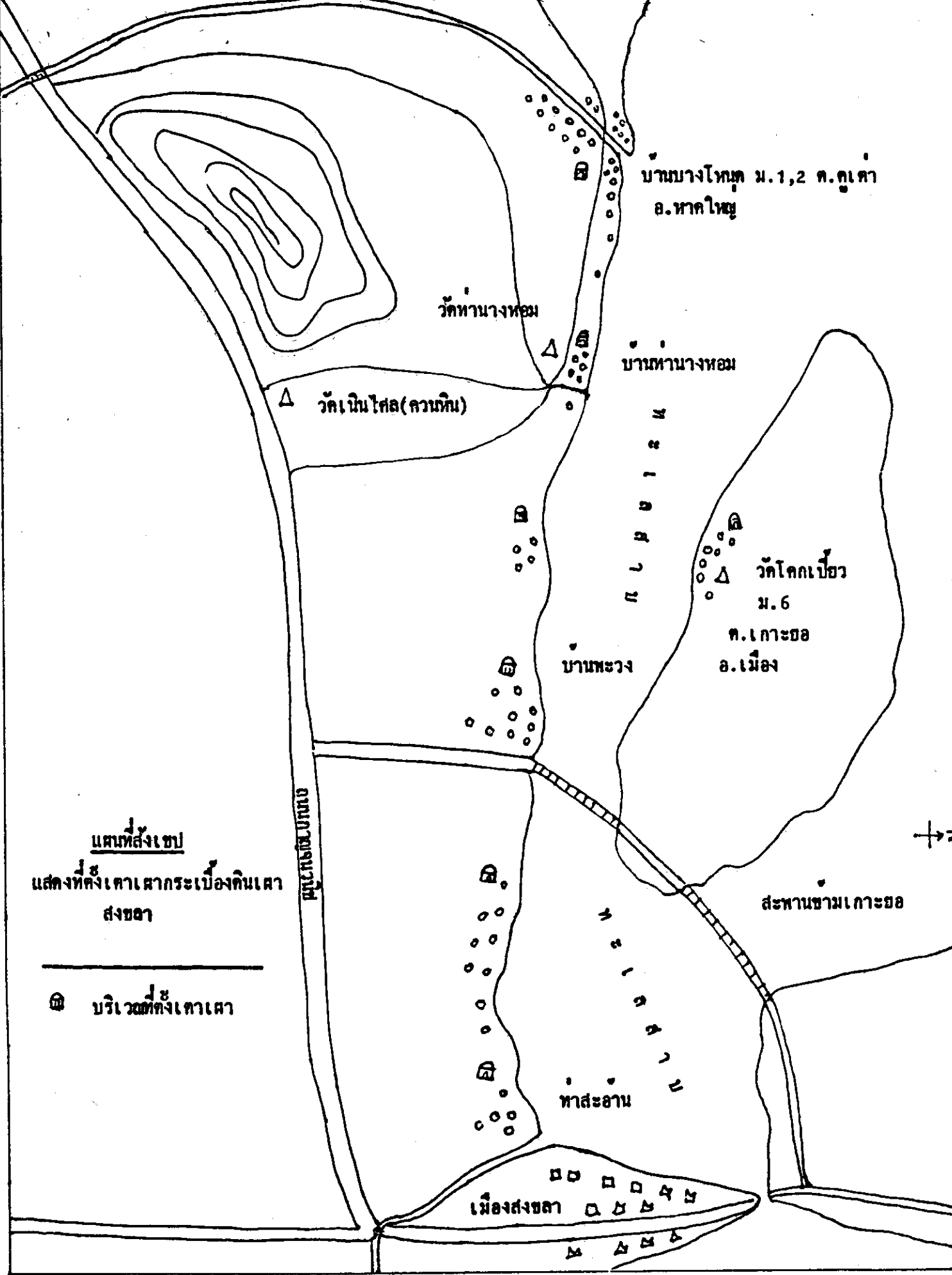
อนึ่ง การใช้กระเบื้องมุงหลังคา มีวิธีการมุง ๒ แบบ คือ มุงโดยใช้ระแนงถี่ ๓ ตัวต่อ ๑ แผ่น กระเบื้อง แล้วใช้กระเบื้องเกี่ยวเรียงต่อ ๆ กันไปตามความยาวของไม้ระแนง ให้แถวบนปิดรอยต่อแถวล่างเพียงครึ่งเดียว เรียกว่า มุงชั้นเดียว และมุงโดยใช้ระแนงห่าง ๒ ตัวต่อ ๑ แผ่นกระเบื้อง แถวบนปิดรอยต่อแถวล่างเต็มแผ่น เรียกว่า มุงสองชั้น

การทำกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลาเสื่อมโทรมลง เพราะผลิตภัณฑ์การก่อสร้างอย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ประกอบกับกระเบื้องเมืองสงขลาไม่สะดวกต่อการใช้ ไม้สำหรับทำระแนงราคาสูง และต้องใช้เวลาในการผลิตนานกว่าเป็นเหตุให้ต้นทุนสูง แต่ความนิยมลดลง จนปัจจุบันการผลิตกระเบื้องแบบนี้มีเหลือน้อย ขาดการถ่ายทอดสืบต่อโดยสิ้นเชิง คงเหลือแต่ตัวกระเบื้องที่ประกอบอยู่ตามอาคารบ้านเรือนรุ่นเก่า ๆ และกำลังจะถูกรื้อถอนไปเรื่อย ๆ สถาบันทักษิณคดีศึกษาได้อนุรักษ์กระเบื้องแบบนี้ไว้ โดยการนำไปมุงหลังคาบ้านทรงไทย (บ้านวิภาวดีรังสิต) และก่อสร้างบ้านทรงจีน(บ้านรัตนเลิศ) เพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นประโยชน์สำหรับศึกษาเรื่องนี้ได้ส่วนหนึ่ง

กระเบื้องดินเผา นอกจากจะให้ประโยชน์โดยตรง คือ ใช้ทำเป็นวัสดุก่อสร้างแบบต่าง ๆ สร้างอาคารสถานที่สำหรับพักอาศัยและใช้สอยอื่น ๆ แล้ว ยังให้ประโยชน์ทางอ้อมแก่ผู้ประกอบการทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย เช่น ทำรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการเป็นตัวเงินตัวทองช่วยประคองฐานะทางเศรษฐกิจให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ ช่วยให้คนเกือบทุกเพศทุกวัยในหมู่บ้านมีงานทำ ไม่ต้องดิ้นรนออกไปหางานภายนอก ขจัดการว่างงานตามกาลเวลา คือหลังเก็บเกี่ยวแล้วก็หันมาทำกระเบื้องขาย ช่วยป้องกันการลักเล็กขโมยน้อยได้ และช่วยให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวของผู้ประกอบการเกิดความกระชับแน่น เพราะมีโอกาสได้ร่วมงานกันใกล้ชิดโดยตลอด จึงกล่าวได้ว่า การประกอบการเช่นนี้มีส่วนเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมได้ประการหนึ่ง

ภาพประกอบ

1. แผนที่สังเขปแสดงที่ตั้งเตาเผา
2. อุปกรณ์เครื่องมือการทำกระเบื้อง
3. ลักษณะ ขนาดและโครงสร้างของเตา
4. ภาพตัดลักษณะเตาเผา
5. ลักษณะตะแกรงเตา
6. ลักษณะและรูปแบบกระเบื้อง
7. ลักษณะการใช้ประโยชน์กระเบื้องและอิฐ

บ้านบางโทก ม.1,2 ค.คูเต่า
อ.หาดใหญ่

วัดนางหอม

บ้านนางหอม

△ วัดเนินไทร (ควนหิน)

แม่น้ำ

วัดโคกเปี้ยว
ม.6
ค.เกาะฮ้อ
อ.เมือง

บ้านพระวาง

สะพานข้ามเกาะฮ้อ

ท่าสะพาน

เมืองสงขลา

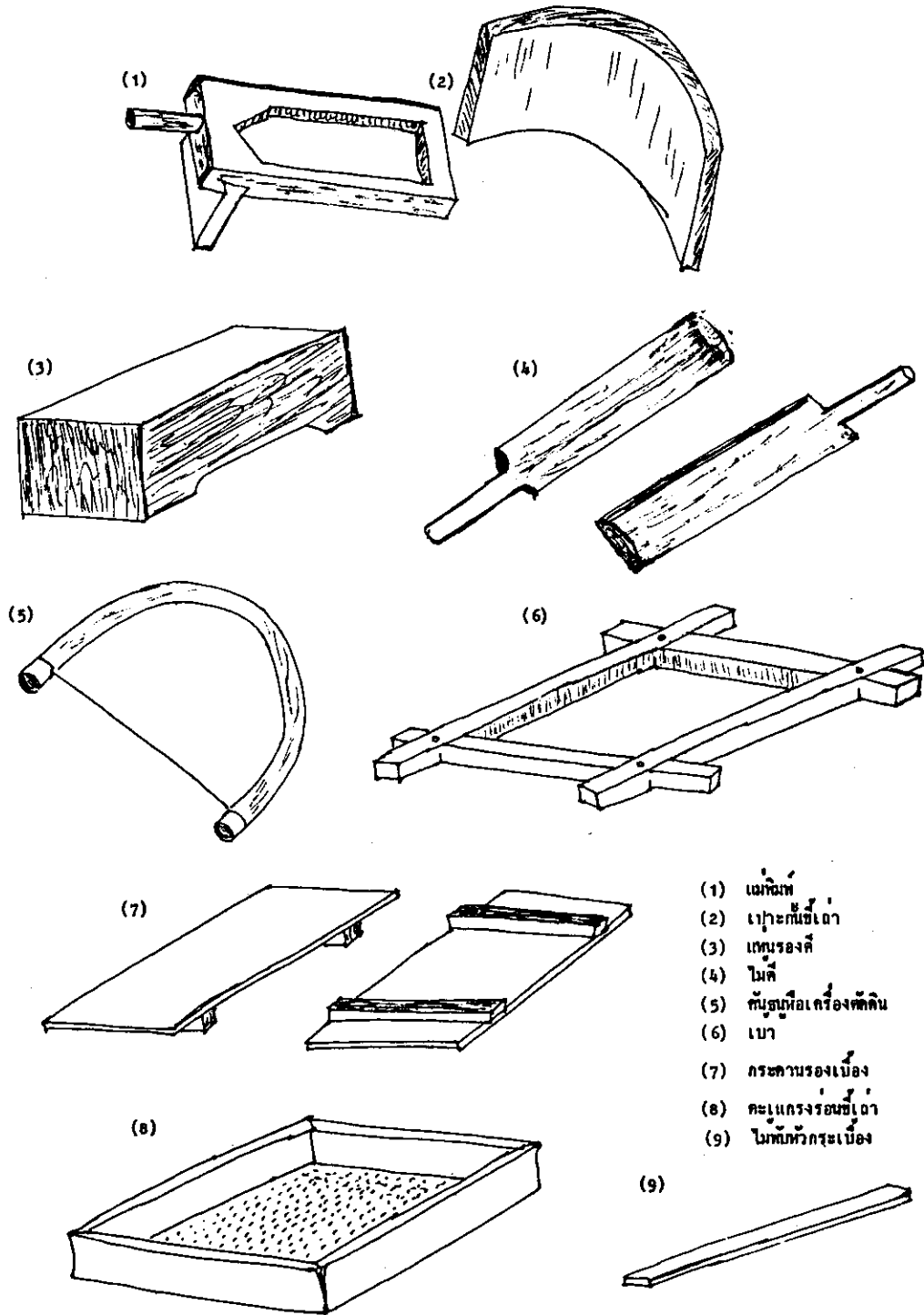
แผนที่สังเขป
แสดงที่ตั้งเตาเผากระเบื้องดินเผา
สงขลา

บริเวณที่ตั้งเตาเผา

ถนนสายสงขลา

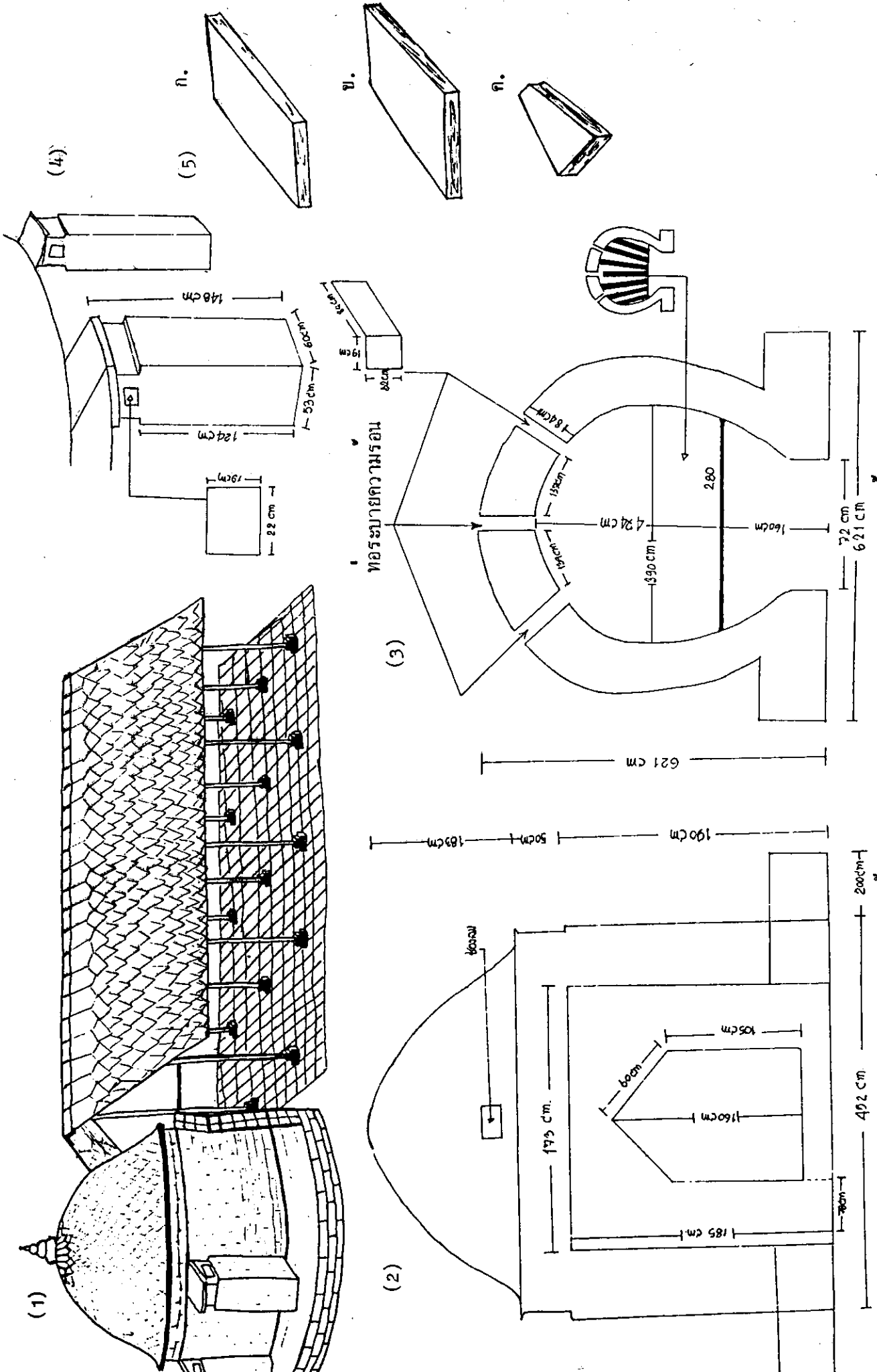

ภาพที่ ๕ แสดงอุปกรณ์ เครื่องมือการทำกระเบื้องดินเผา

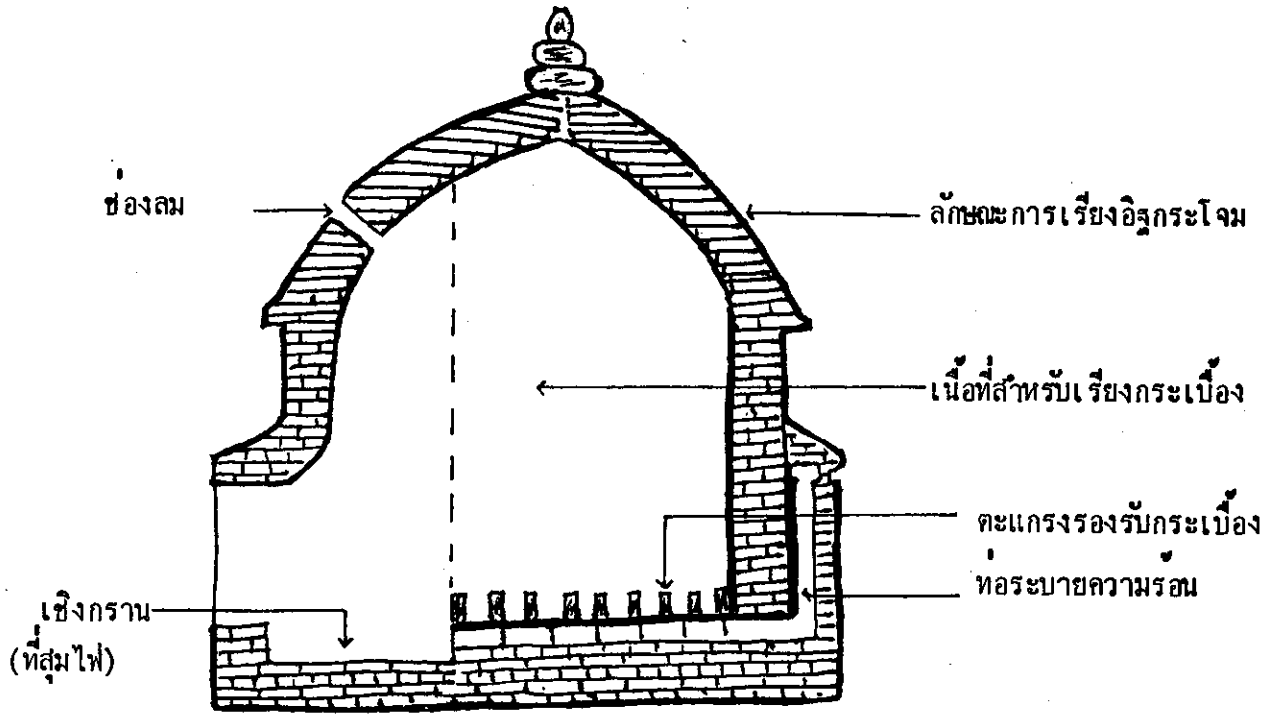

- (1) ไม้ค้ำ
- (2) ฝากระเบื้องดินเผา
- (3) ไม้รอง
- (4) ไม้ตี
- (5) ไม้ค้ำหรือเครื่องตีดิน
- (6) เบ้า
- (7) ภาชนะรองเบ้อง
- (8) ตะแกรงรองเบ้อง
- (9) ไม้ค้ำหัวกระเบื้อง

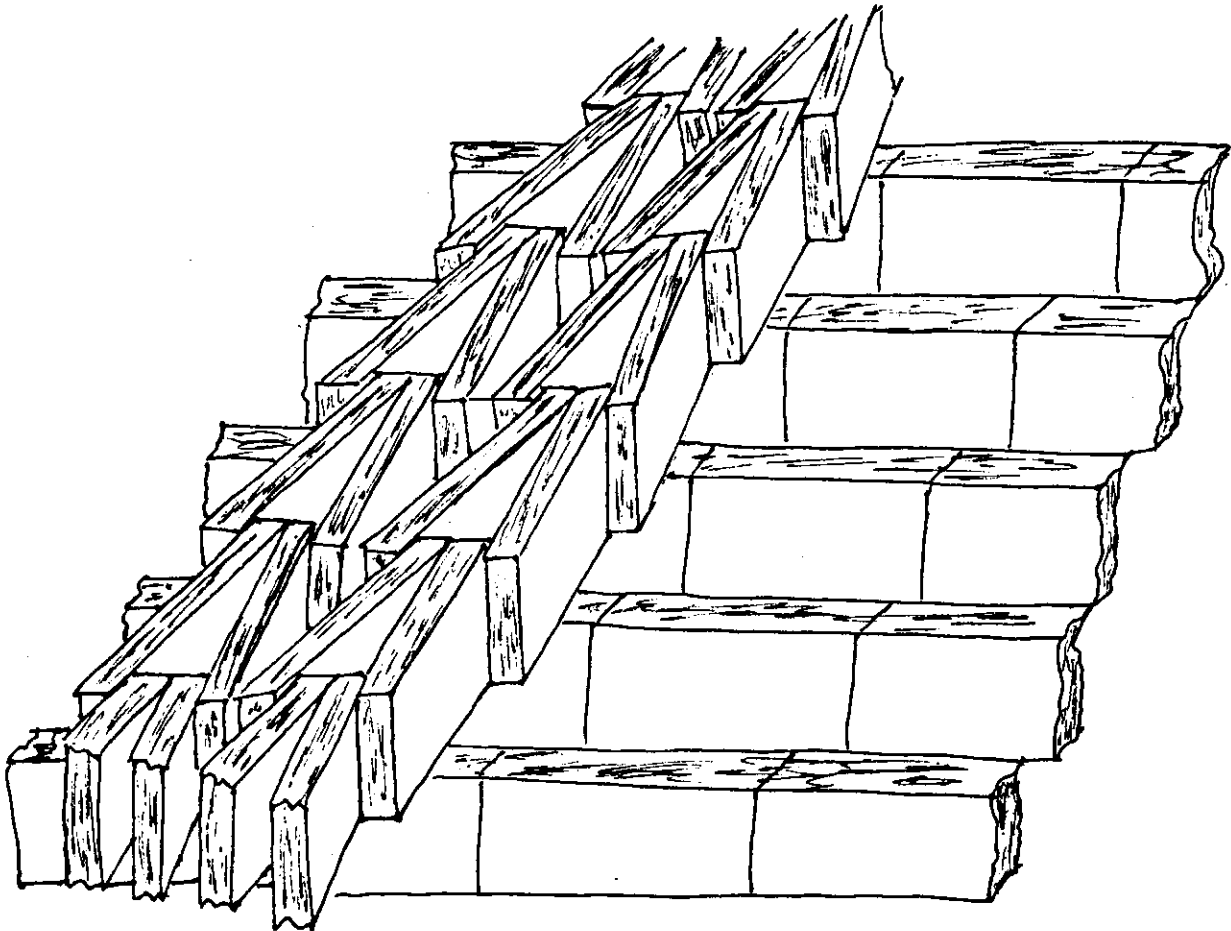
ภาพที่ ๕ แสดงลักษณะ ขนาดและโครงสร้างของเตาเผา

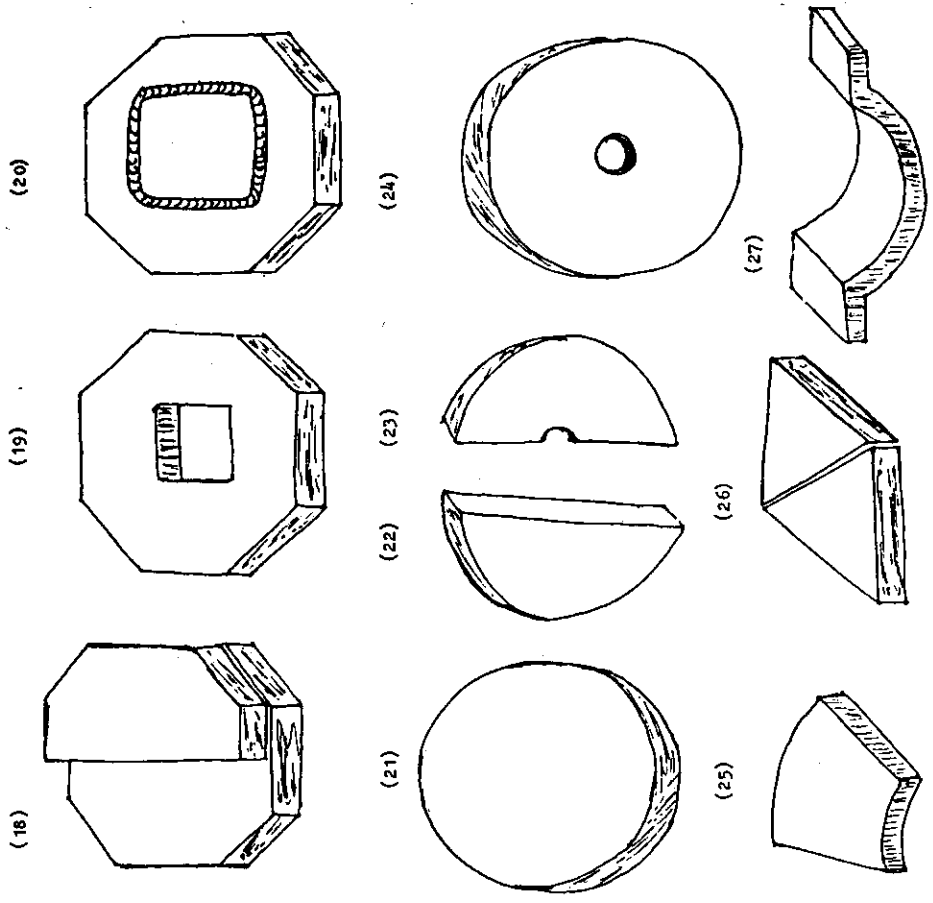
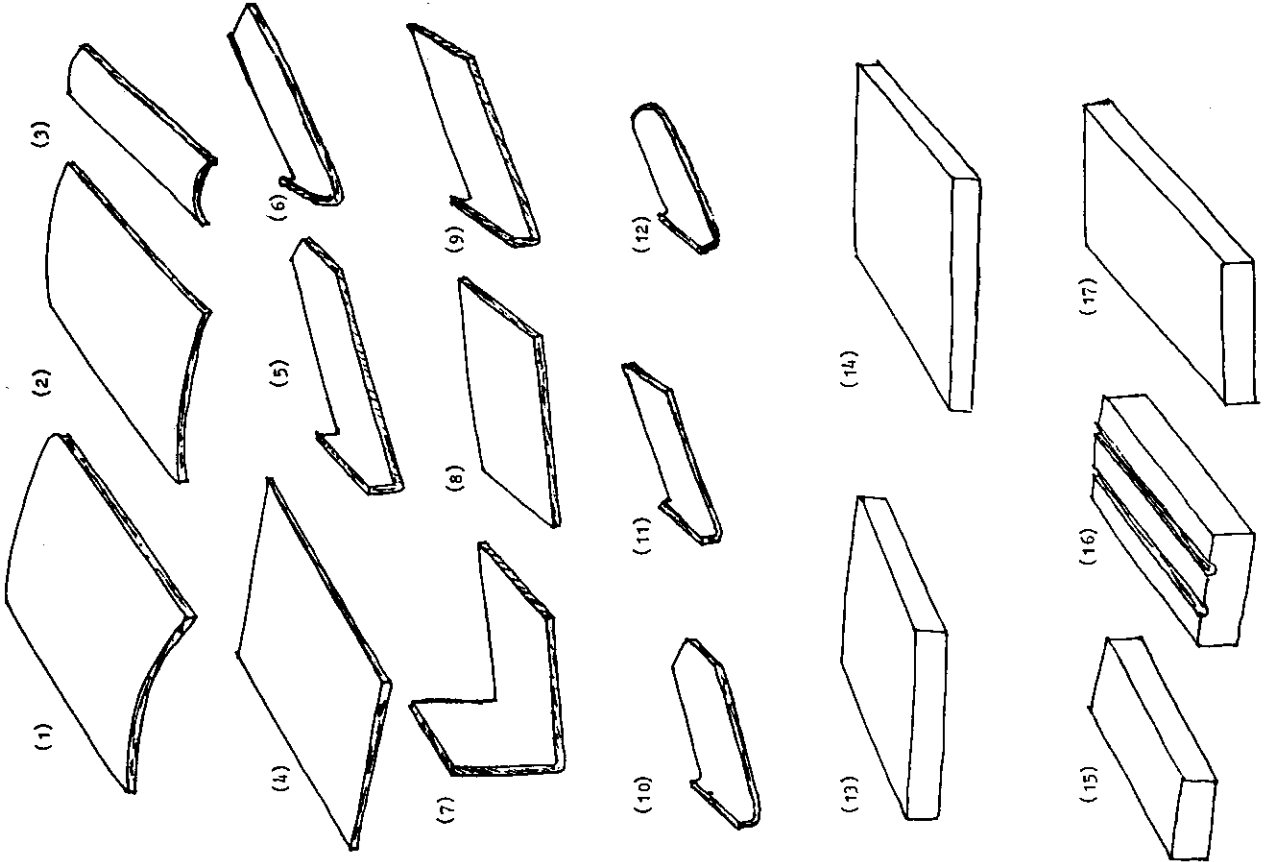
(1) ลักษณะตัวเตาและรูโถง (2) ขนาดและโครงสร้างของตัวเตาและกระโจม (3) ขนาดและโครงสร้างของฐานเตาและภายใน (4) ลักษณะและขนาดของท่อระบายความร้อน (5) ลักษณะอิฐก่อเตา ข. อิฐก่อหัวเตา ค. อิฐก่อเพลาอิฐกระโจมเตา

ภาพที่ ๓ แสดงภาพตัดลักษณะเตาเผากระเบื้องดินเผา

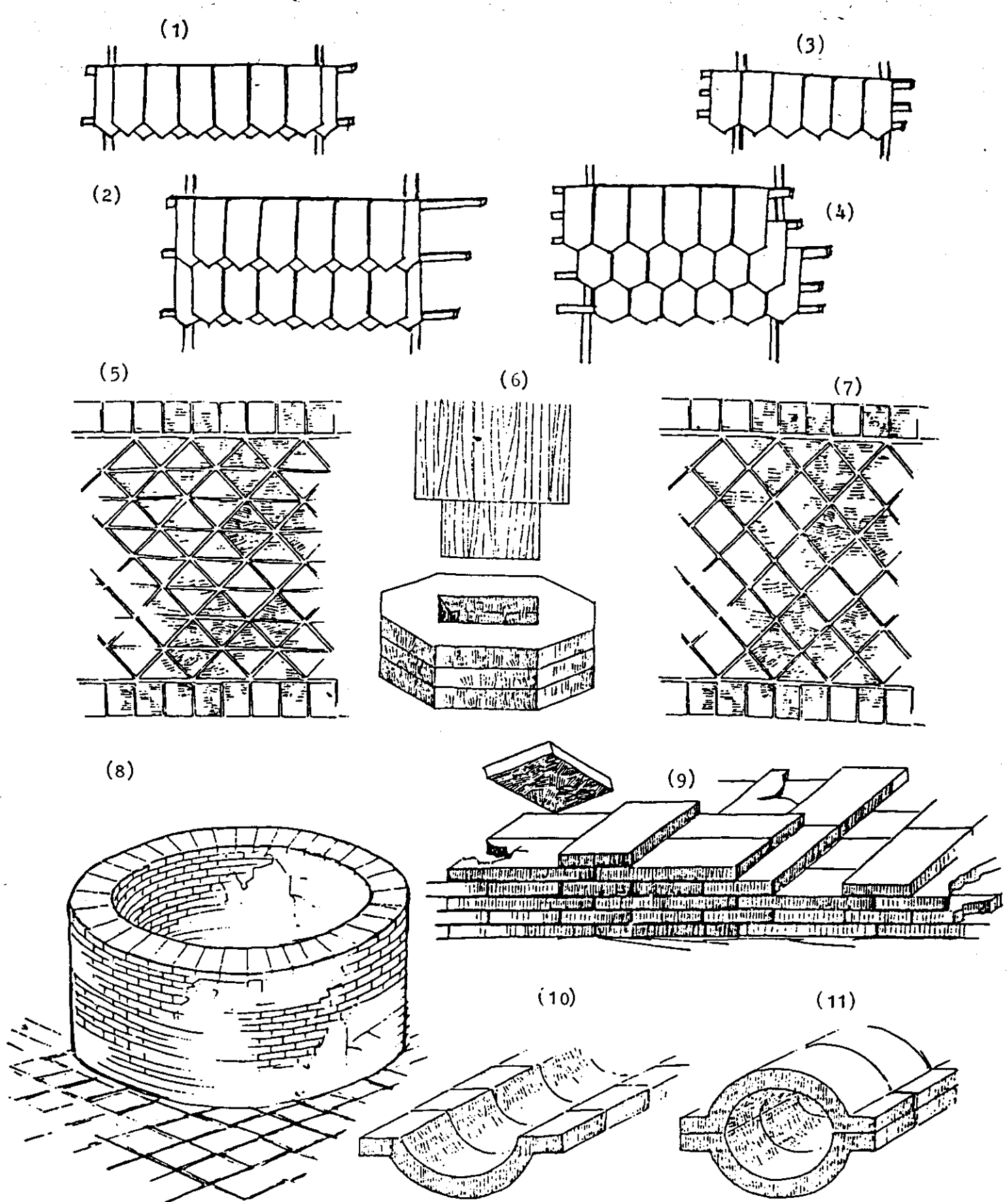

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะการสร้างตะแกรงรองรับกระเบื้องภายในเตาเผา

ภาพที่ ๔ แสดงลักษณะรูปของกระเบื้องและอิฐ

(๑) - (๓) กระเบื้องชนิดปูพื้นตามตัวลาย ขนาดต่าง ๆ ใหญ่และทวน (๔) กระเบื้องชนิดปูผนังตามตัวลาย เป็นกระเบื้องพื้น (๕) กระเบื้องผนัง ขนาดต่าง ๆ เป็นกระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๑๐) - (๑๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๑๓) - (๑๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๑๕) - (๑๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๑๗) - (๑๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๑๙) - (๒๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๒๑) - (๒๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๒๓) - (๒๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๒๕) - (๒๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๒๗) - (๒๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๒๙) - (๓๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๓๑) - (๓๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๓๓) - (๓๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๓๕) - (๓๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๓๗) - (๓๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๓๙) - (๔๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๔๑) - (๔๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๔๓) - (๔๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๔๕) - (๔๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๔๗) - (๔๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๔๙) - (๕๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๕๑) - (๕๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๕๓) - (๕๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๕๕) - (๕๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๕๗) - (๕๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๕๙) - (๖๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖๑) - (๖๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖๓) - (๖๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖๕) - (๖๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖๗) - (๖๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๖๙) - (๗๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗๑) - (๗๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗๓) - (๗๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗๕) - (๗๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗๗) - (๗๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๗๙) - (๘๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘๑) - (๘๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘๓) - (๘๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘๕) - (๘๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘๗) - (๘๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๘๙) - (๙๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙๑) - (๙๒) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙๓) - (๙๔) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙๕) - (๙๖) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙๗) - (๙๘) กระเบื้องผนังตามตัวลาย (๙๙) - (๑๐๐) กระเบื้องผนังตามตัวลาย

ภาพที่ ๖ แสดงลักษณะการใช้ประโยชน์กระเบื้องและอิฐ

(1)-(2) การมุงแบบชั้นเดียว (3)-(4) การมุงแบบสองชั้น (5) และ (7) กระเบื้องสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม
 ไขปูปั่นทางเทา (6) อิฐแปดเหลี่ยมทำเป็นฐานเสา (8) การใช้อิฐกอบอ (9) การใช้อิฐกอบธรรมคา (10) การ
 ใช้อิฐรูปเดี่ยวทำเป็นรางน้ำ (11) การใช้อิฐรูปเดี่ยวทำเป็นท่อน้ำ

เอกสารอ้างอิง

๑. สงบ ส่งเมือง กระเบื้องเมืองสงขลา บทความสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๒๗.
๒. สุภาคย์ อินทองคง รายงานเบื้องต้น การวิจัยเรื่องการทำกระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา(เอกสารโรเนียว) สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๗

